

HARMADIK RÉSZ.

Utazás Laputába, Balnibarbiba,
Luggnaggba, Glubbdubdrife és
Japánba.

ELSŐ FEJEZET.

(Szerző megkezdi harmadik utját. — Kalózok elfogják.
— Egy holland ember rosszakarata. — Szerző szigetre
jut. — Laputába felszedik szerzőt.)

Tíz napig lehettem otthon, mikor meglátogatott William Robinson kapitány, Cornwallisból, a Jóremény nevű háromszáz tonnás vitorlánhajó parancsnoka. Valamikor seborvos voltam azon a hajón, melyet ő vezényelt Levantéba. Mindig inkább barátjának tekintett, sem mint alárendeltjének: értesülvén róla, hogy megjöttem, bekopogott hozzám, nyilván üdvözletre, mert másról nem beszélt eleinte. De aztán gyakrabban járt hozzánk, kijelentette, mennyire örül, hogy ilyen ragyogó egészségben lát, aztán megkérdezte, „hogymost már egész életemre megtelepszem itt?” hozzátette „csak azért kérde, mert ő bizony két hónap múlva Hátsóindiába utazik,” végre nyíltan kirukkolt velem, hogy így meg úgy, ne vegyem rossz néven, de gondolt rá, milyen jó lenne, ha én volnék a hajóorvos, hogy kapnék magam mellé

egy alorvost, meg két embert, hogy a fizetésem a megszokott bér duplája lenne és hogy ő rájött, az én ismereteim tengeri tudományokban legalább oly számosak, mint az övéi, hogy tehát ő tőlem mindig szívesen fogad el tanácsot, egészen úgy, mintha megosztanánk a hajó parancsnokságát.“

Annyi effajta, lekötelező dolgot mondott, olyan becsületes embernek ismertem, hogy képtelen voltam ajánlatát visszautasítani: az a szomjuság, hogy uj s megint uj tájakat lássak, minden balsorsom dacára, erősebb volt bennem, mint valaha. Csak a feleségemet volt nehéz meggyőzni: végre is úgy nyertem meg beleegyezését, hogy gyermekeink jövődő boldogságát juttattam eszébe, amihez pénz és vagyon kell.

1706 augusztus 5-én indultunk és 1707 április 11-én Forte St. George-ba érkeztünk. Három hetet töltöttünk itt, felújítottuk a legénységet mert többen megbetegedtek. Innen Tonkinba mentünk, elhatároztuk, hogy itt hosszabb ideig tartózkodunk. Az áru, amit venni szándékozott, még nem készült el teljesen, nem is volt rá kilátás, hogy hamarosan szállítják. Éppen ezért vett egy nagy dereglyét, megrakta mindenféle áruval, amivel a tonkinaiak a szomszéd szigeteken kereskednek, bérelt tizennégy embert a fedélzetre (ezek között három benszülöttet) és engem, mint parancsnokot, megbizott, kereskedjem a magam belátása szerint, míg ő Tonkin-ban elvégzi a dolgát.

Három napot vitorláztunk, mikor nagy vi-

har tört ki. Észak-kelet észak felé hajtott, aztán öt napig szép időnk volt, nyugatról állandó széllel. A tizedik napon két kalóz-hajó vett üldözőbe; csakhamar utólérték. Az én dereglyém annyira meg volt rakva áruval, hogy nem haladhattunk gyorsan, másrészt nem voltunk abban az állapotban, hogy védekezésre gondolhattunk volna. Mindkét hajó egyszerre ért be, a kalózok dühösen rontottak a fedélzetre, de hogy mindnyájunkat arcraborulva találtak (ezt adtam ki parancsba) csak megkötöztek bennünket és őrt hagyva hátra, a dereglye belsejébe hatoltak.

A kalózok között egy hollandust vettem észre, akinek, ugylátszott, nagy tekintélye volt, bár nem volt egyik hajónak se a parancsnoka. Felismerte, hogy angolok vagyunk és töredezett angol szavakban esküdözött, hogy páronkint összekötve a tengerbe löket mindnyájunkat. Elég jól beszélek hollandusul: megmondtam, kik vagyunk és kértem őt, gondolja meg, hogy keresztyének vagyunk és szövetséges ország alattvalói, hogy inkább indítsa a kapitányt irántunk könyörületre. Erre mégjobban felbőszült, ismételte vad fenyegetéseit, társai felé fordult és heves taglejtések közt japán nyelven beszélt hozzájuk, gyakran ejtve ezt a szót: *christianos*.

A nagyobbik kalózhajót japán parancsnok vezényelte, aki tudott valamit hollandusul, nem sokat. Hozzám jött és több kérdés után, melyekre alázattal feleltem, azt mondta, hogy „nem fogunk meghalni“. Mélyen meghajtottam

magam, majd a hollandus felé fordulva így szóltam: „nagyon restellem, hogy több irgalmat találtam egy pogányban, mint keresztyén testvéremben“. Hamar volt okom rá megbánni ezt a bolond beszédet. A gonosz európai, miután sokáig hiába próbálta rávenni a két kapitányt, hogy dobjanak a tengerbe (nem akarták megszegni nekem adott szavukat) végre mégis elérte, hogy büntetést eszeltek ki részemre, mely sok tekintetben szigorubb volt a halálnál. Embereimet két részre osztva átvitték a kalózhajókra, dereglyémre új legénységet raktak fel. Rám pedig kiszabták, hogy kicsiny sajkában vizrebocsátanak, evezőkkel és egy vitorlával, négy napra való élelmiszerral, amit a japán kapitány a saját készletéből megduplázott, nem törve azt sem, hogy emberei megmottozzanak. Leszálltam a csolnakba, míg a hollandus, aki a fődélzeten állt, átkokkal halmozott el és gonosz szavakkal, amiket csak emberi nyelv kifejezhet.

Egy órával a kalózok támadása előtt még méreteket eszközöltem: a szélesség 46-ik és a hosszúság 183-ik fokán voltunk. Alig voltam a kalóztól láttávolban, kivettem zseb-látcsőve-met és dél-keleten több szigetet pillantottam meg. Kifeszítettem a vitorlát, a szél kedvező volt, gondoltam, talán elérem a szigeteket. Három óra alatt el is értem az elsőt, sziklás part volt, mégis találtam néhány madártojást, száraz tengeri gyomból tüzet raktam és megsütöttem. Ez volt a vacsorám: elhatároztam, hogy készletemmel addig gazdálkodom, amig csak lehet. Egy szikla árnyában töltöttem az éjszakát,

füvet raktam a fejem alá és elég jól aludtam. Másnap a következő szigetre vitorláztam, innen egy harmadikra és egy negyedikre, hol vitorlával, hol evezővel. Nem akarom untatni az olvasót e szomorú és egyhangú részletekkel. Elég az hozzá, hogy az ötödik napon elértem az utolsó szigetet, mely az elsőtől kelet-dél-kelet felé fekszik.

Ez a sziget nagyobb volt, mint a többi; öt óra alatt elértem. Csaknem körülhajóztam, míg kikötésre alkalmas hely kínálkozott; keskeny földnyelv volt ez, háromszor akkora talán, mint az én csolnakom. Egészen sziklás sziget volt, néhol kis csomó füvek és édesillatú levelek. Ettem, ittam valami keveset, maradék készletemet eldugtam egyikébe a számos barlangoknak, találtam egy egész rakás madártojást és száraz tengeri füvet, amivel majd másnap tüzet rakhatok és úgy, ahogy megsüthetem a tojásokat; volt nálam kova, acél és gyújtóüveg. Egész éjszakámat abban a barlangban töltöttem, ahová készletemet rejtettem el, ugyanaz a száraz fű és tengeri gyom volt az ágyam, amit tüzfának szántam. Nagyon keveset aludtam; bánalom és aggodalmam elnyomta fáradságomat és ébrentartott. Beláttam, hogy lehetetlenség életben maradnom e kopár vidéken és hogy nyomorultul el kell pusztulnom. Oly nyomorultnak és levertnek éreztem magam, hogy nem volt erőm felkelni. Már magasan állt a nap, mikor végre rászántam magam, hogy kimászak barlangomból. Egyideig a sziklák közt járkáltam: az ég ragyogó tiszta volt és a nap oly forrón

sütött, hogy kénytelen voltam az arcomat elfordítani, mikor egyszerre csak az történt, hogy a nap hirtelen elsötétedett, de valahogy másképpen, mint olyankor szokott, ha felhő áll elébe. Megfordultam s köztem és a nap között egy nagy, sötét testet láttam, mely a sziget felé közeledett, két mérföldnyi magasságban lebegett és hat, vagy hét percig eltakarta a napot. A levegő azonban nem lett hűvösebb, se az ég nem sötétedett el, olyan volt, mint mikor hegy árnyékában áll az ember. Ahogy közelebb jött, átlátszatlan szilárd anyagu testnek bizonyult, melynek feneke alul lapos, sima és erősen fénylik, amint a tenger ragyogását visszaveri. Kétszáz rőfnyi magaslaton álltam, közel a parthoz s egyszerre láttam, hogy ez a nagy test lassan süllyed, végre csaknem párhuzamosan állunk szemben, alig egy angol mérföldnyi távolságban. Zseblátcsővemmel szedtem elő és ekkor tisztán kivehettem, hogy a nagy test szélein emberek járkálnak fel és alá, ott, ahol az lejtősnek látszott; de hogy mit csinálnak, azt nem vehettem ki.

Az élethez való természetes ragaszkodás azonnal élénken felujjongott bennem: remélni kezdtem, hogy ez a kaland valami módon kisegít reménytelen és kétségbeejlő helyzetemből. Egyuttal pedig szinte kábult ámulat fogott fel: szigetet látván lebegni a levegőben, mellet emberek népesítenek be, mely süllyed és emelkedik vagy siklik a levegőben, a lakók tetszése szerint. De nem lévén hangolva akkor, hogy e csodás jelenségen tünődjem, inkább lázasan figyeltem.

milyen irányt vesz a sziget, mert néhány pillanatra csendben, egyhelyben lebegni látszott. Kevéssel azután közeledett felém, láthattam körkerítéssel körülvett parkjait, mögöttük lépcsőket és csarnokokat, több egymás fölé épített terrászt. A legalsó folyosón néhány ember állott és mintha horgásztak volna valamire, mások meg ezeket nézték. Meglengettem sapkámat (kalapom rég elveszett már) és zsebkendőmet a sziget felé és torkom szakadtából kiáltozni kezdtem. Azután figyelmesen vizsgáltam a hatást és a sziget felém forduló részén embertömeget láttam összeverődni. Rámmutogattak, láttam, hogy felfedeztek már, bár nem válaszoltak kiáltásaimra. Aztán láttam négy vagy öt embert, amint nagysebesen fut fel a lépcsőkön, a sziget csúcsa felé, ahol végül eltűntek. Ugy véltem, ezek nyilván rendelkezési jogot kérni mentek valami parancsoló személyhez, hogy intézkedhessenek.

A tömeg egyre nőtt. Félóra múlva megmozdult a sziget és emelkedni kezdett: a legalsó folyosó most száz rőfnyire közeledett hozzám. Könyörgő mozdulatokat tettem s alázatos hangon rimáncodtam a magasba: de senki sem felelt. Akik közel álltak hozzám, ruhájuk után ítélve, kiváló személyek, komolyan tanácskozni látszottak, gyakran pillantva felém. Végre egyikük megszólított: lágy, tiszta és udvarias hangon, mely kiejtésben az olaszhoz hasonlított. Olaszul feleltem, remélve, hogy e nyelv hangzása legalább kellemesen érintheti fülét. De nem értellük meg egymást, bár könnyen felfogható

volt, mit akarok, mert hiszen nyomoruságos állapotomat szemükkel láthatták.

Jeleket adtak, hogy jöjjek le a szikláról s közeledjem a parthoz, amit rögtön megtettem. A repülő sziget ekkor úgy helyezkedett el, hogy széle éppen fejem fölött állt, mire az alsó folyosóról lánc ereszkedett, alján kényelmes ülőpad-dal, erre ráültem, megfogóztam és éreztem, amint csigák segélyével felhuznak.

MÁSODIK FEJEZET.

(A laputabeliek jellemzése. — Szerző beszámol a nép műveltségéről. — A király és udvara. — Hogy fogadják szerzőt? — A bennszülöttek féltékenyek és nyugtalanok. — A bennszülött asszonyok.)

Alig értem partot, nagy tömeg vett körül: azok, akik közelebb álltak, előkelőbb férfiakként látszottak. A csudálkozás minden jelével nézgettek, én sem maradtam adós, bámulnom kellett, mert sohasem láttam még ilyen sajátosságos ruhákat és mozdulatokat. A feje mindegyiknek félre volt hajtva, egyiknek jobbra, másiknak balra; egyik szemük befelé fordult, a másik szemük egyenesen fel az égre. Ruhájuk tele volt mindenféle cifra figurákkal: napok, holdak, csillagok; másoknál hegedűk, fuvalák, hárfák, trombiták, gitárok diszitették a szövetet, meg egyéb instrumentumok, amiket nem is ismernek Európában. Aztán láttam néhány alakot, közönséges szolga-öltözetben, ezeknek a kezében volt egy pálca, a pálca végére felfújt hólyag kötve, úgy nézett ki, mint valami kereplő. A hólyagok-

ban volt néhány száraz borsószem, vagy apró kavics, mint később megtudtam. Ezekkel a hólyagokkal néha a fülére vagy a szájára csaptak azoknak, akik a közelükben álltak. Ezt a dolgot akkor fel nem foghattam, mit jelent. Ugy látszik, ezek az emberek annyira el vannak foglalva belső elmélkedéssel, hogy sem beszélni nem tudnak, sem meghallgatni nem tudják egymást anélkül, hogy valamely külső érintés halló- és beszélőszervük tudatára nem ébresztené őket: ennél fogva azok, akik tehetik, tartanak maguknak egy ugynevezett *koppantó*-cselédet (eredetiben: *climenole*) és soha nem hagyják el a házat nélküle. Ennek a cselédnek aztán az a dolga, hogy mikor két-három, vagy több ember összer kerül: szépen odakoppant annak a szájára, akinek beszélnie kell és annak vagy azoknak a jobb-fülére, akikhez a beszéd szól. Ez a koppantó egyuttal elkiséri gazdáját olyankor is, mikor sétál és gyakran a szemére koppant; az emberek itt ugyanis annyira el vannak merülve gondolataikba, hogy minden percben neki mennének valaminek, vagy gödörbe esnének, vagy fellöknek egymást, vagy kiböknék a falat enélkül.

Kellett, hogy erről felvilágosítsam az olvasót, mert enélkül éppen úgy nem értené meg azokat a jelenségeket, melyek fogadtatásomat kísérték, mint ahogy én nem értettem akkor. Mikor megindultunk felfelé a lépcsőn, kísérőim többször egészen elfelejtették, mi történt és hogy itt vagyok, többször magamra hagytak, míg aztán a koppantók nem frissítették fel emlékezetüket. Idegen ruhám és idegen arcom egészen közöm-

bős volt nekik, nemkülönben a csőcselék kiáltozása is, melynek figyelme szabadabbnak és élénkebbnek látszott.

Végre elértük a palotát és beléptünk a fogadószobába. Ott ült a király egy trónon, kétoldalt magarangu személyek. A trónus előtt állt egy asztal, tele földgömbökkel, korongokkal, fizikai műszerekkel, mindenféle fajtában. Őfelsége észre se vett bennünket, hogy beléptünk, bár ez nem minden zaj nélkül történt, mert az egész udvar odatolult az ajtóhoz. De, mint megtudtam, őfelsége akkor mélyen el volt merülve egy probléma vizsgálatába, s legalább egy óráig kellett várakoznunk, míg azt megoldotta. Kétoldalt két kis apród állt, koppantóval: mikor ezek látták, hogy befejezte a gondolatfolyamatot, megmozdultak, az egyik szájára koppantott őfelségének, a másik a jobbfülére: mire őfelsége úgy riadt fel, mint aki álomból ébred, rámnézett és kisérőimre és eszébe jutott, hogy miért állunk itt: jövelelemről előzőleg értesítették volt. Néhány szót ejtett, mire azonnal mellettem termelt egy fiatal legény, kezében koppantóval és odakoppantott a jobbfülemre. Kéz- és láb-jeleltem, hogy nincs szükségem erre a szerszámra, mely eljárás, mint később értesültem róla, őfelsége és az udvar szemében nagyon leszállította értelmi képességeimet. A király, ahogy kivettem, kérdéseket intézett hozzám; mindenféle nyelven feleltem neki, mikor kiderült, hogy sehogy se érthetjük meg egymást; rendeletére a palotának egy másik termébe vezettek (ez az uralkodó mindegyik elődjét felülmultha az idegenek iránti

vendégszeretetben), ahol két szolgát adtak mellem, hogy ellássanak. Ebédet hoztak és négy magasrangu személy, kiket, úgy emlékeztem, a király közelében láttam, megtisztelt vele, hogy velük étkezhettem. Két fogást hordtak fel, három-három tálon. Az egyik fogás ürücomb volt, de szabályos lapu piramisba vágva, háromszögekből, aztán egy romboid-alak, marhahusból, végre gömbalaku pudding. A második fogás kacsavolt, két darab, úgy kötve össze, mint egy hegedű, a körítékben fuvola- és furulyalaku burgonyák uszkáltak, aztán egy hárfaalaku borjumell. A szolgák kocka, henger, paralellogramm és más mértani alakú kenyereket szeltek le nekünk.

Még ebédnél ültünk, mikor bátorságot vettem magamnak és megkérdeztem egyes dolgok nevét az ő nyelvükön. Koppantóik segélyével, s a nemes urak kegyesen válaszoltak, nyilván abban a reményben, hogy képességeik és tehetségeik felett való bámulatomat nagyban emelni fogja, ha majd társaloghatunk. Csakhamar magam kértem kenyeret, italt, amire szükségem lehetett.

Ebéd után visszavonult a társaság, a király részéről egy ur jelent meg nálam koppantóval. Tintát, tollat, papirost hozott, néhány könyvet is és jelekkel értésemre adta, hogy nyelvleckék dolgában jár, ő fog engem tanítani. Négy órát ültünk egyhelyben, ez idő alatt szép sereg szót irtam le oszlopba, oldalt a fordítással, külön füzetbe néhány rövid mondatot. Tanítóm ugyanis ilyeneket csinált: odaszólt egyik szolgámnak,

hogy hozzon valamit, vagy forduljon meg, vagy üljön le, sétáljon, álljon és így tovább. Erre aztán leirtam, hogy mondják ezt az ő nyelvükön. Egy könyvben megmutogatta nekem a nap, hold és csillagok alakjait, az egyenlítőt, az égőveket, a sarkköröket, számos planéta és állócsillag lajstromát. Megadta egy egész sereg hangszer nevét és leírását és nagy vonásokban a velük való bánásmód művészetének műszavait. Miután a tanító elment, a szavakat, fordítással együtt, ábécés rendbe szedtem. Ily módon néhány nap alatt már említett jó emlékezőtehetségem képessé tett, hogy nyelvük titkaiba pillanthassak.

Az a szó, amit „repülő sziget“-nek, vagy „lebegő sziget“-nek fordítok, eredetiben így hangzik: *Laputa*. Hogy honnan és hogyan származik ez a szó, nem tudom pontosan. *Lap* a régi, avitt nyelven *magas*-at jelent, *untuh* pedig kormányzót, uralkodót — állítólag, szóhasonlással, így származott az eredeti *Lapuntuh*-ból a mai *Laputa*. A magam részéről ezt a levezetést kicsit kényszerítettnek vélem. Egyszer vettem magamnak a bátorságot s néhány laputabeli tudósnak megjegyeztem, hogy véleményem szerint *Laputa* annyit jelent, mint *lap uted* — *lap*, határozóilag annyit tesz: napsugarak tánca a tengeren és *uted* annyit tesz: szárny. Nem akarok nagyképüsködni, de azt hiszem, ez a helyes megoldás; különben az igazságos olvasóra bízom, ítélje meg.

Azok, akikre a király rábizott engem, kijelentették, hogy öltözékem nagyon szegényes; másnap reggelre szabót rendeltek és mértéket

vétettek egy öltözet ruhához. Már ezt az operációt egészen másképpen csinálta a laputabeli szabó, mint ahogy Európában megszoktuk. Először is kvadránszal lemérte magasságomat, aztán mérce és iránytű segítségével kiszámította testem arányait és körvonalait: mindezt papíron. Hat nap múlva elhozta a ruhámat, nagyon rosszul volt szabva, hol bő volt, hol szűk; később rájöttem, hogy az algebrai képletekben elvétett egy számot. Vigasztalásomul szolgált, hogy ezek az esetek itt igen gyakoriak és nem tulajdonítanak ezeknek nagy fontosságot.

Míg a ruhám készült, otthon maradtam és szorgalmasan bővítettem szótáramat. Mikor legközelebb az udvarnál tisztelegtem, a király beszédéből sokat megértettem már; néhány alázatos szót válaszoltam is. Ő felsége elrendelte, hogy a sziget északkeleti irányt váltson Lagoda felé, ez a szárazföldi királyság fővárosa. Kilencven mérföldnyi távolságról volt szó, amit ötödfél nap alatt megtettünk. Fogalmam se volt róla, hogyan történik a sziget mozgatása. Másnap reggel tizenegy órakor a király, sajátkezüleg, udvarának és tisztikarának kísérete mellett, három óráig játszott különféle hangszereken, egyfolytában. Majdnem megsiketültem a lármától, nem is sejtettem, mire jó ez, míg tanítóm fel nem világosított. Elmondta, hogy „e sziget lakói hozzászoktak a szférák zenéjéhez, mely bizonyos időközökben hallható. Most az udvar is részt vesz ebben a hangversenyben, mindenki azon a hangszeren muzsikál, amelyen lekinkább jeleskedik.”

Lagoda felé való utunkban őfelsége több város és falu fölött megállította a szigetet, hogy a nép kérvényeit átvegye. Ecélből erős köteleket bocsátottak le sulyzókkal, ezekre a kötelekre odalent rákötötték a kérvényeket, mire, mint az iskolásgyerekek papírsárkánya, felrepült a kérvény. Néha bort és élelmiszereket is kaptunk alulról, amit csigákkal huztunk fel.

Matematikai ismereteim nagyban hozzásegítettek, hogy a laputabeliek kifejezéseit, beszédmodorát megértsem. Fogalomkörük tele volt tudománnyal és zenével, ez utóbbiakhoz is értettem valamit. Gondolataikat állandóan vonalakban és idomokban fejezik ki. Ha például valamely asszonynak vagy állatnak a szépségét akarják dicsérni, rombuszokban, körökben, paralellogrammokban, elipszisekben és más mértani alakzatokban írják le, vagy zenei műszavakkal. A király konyhájában egész sereg fizikai műszert és instrumentumot találtam; ezekkel vagdalják szabályos formákba a húst, amit őfelségének feltalálnak.

Házaikat igen rosszul építik. A falak ferdék, a szobákban egyetlen rendes sarkot nem talál az ember. Ez onnan van, hogy a gyakorlati geometriát megvetik, azt mondják, közönséges és gépies munka az. Viszont az ő utasításaik, amiket a munkásoknak adnak, oly elfinomultak és komplikáltak, hogy ezek az egyszerű emberek nem is érthetik meg és rendesen elhibázzák az építést. Papíron a laputabeliek igen ügyesek, a szabályokat kitűnően értik és kezelik. A közönséges, fizikai cselekedetekben, életmódban

mégis alig láttam nehezkesebb, félszegebb, ügyetlenebb népet. Matematikai és zenei kérdéseken kívül más körben képtelenek mozogni. Igen rosszul vitatkoznak, szeretnek ellentmondani, hacsak nincs igazuk, ami ritkán történik meg. Képzelő-erő, invenció: idegen fogalom náluk, még csak szavuk sincs ezekre a fogalmakra. Minden gondolatukat a két fentemlített tudomány mívelésére fordítják.

Sokan közöttük, főleg azok, akik csillagásztattannal foglalkoznak, hisznek az asztrológiában, csillagjárásban is, bár nyíltan restellik ezt bevallani. Amin leginkább csodálkoztam: ezek nagy előszeretettel foglalkoznak napi politikával. Beleszólnak közügyekbe, állami kérdésekben véleményt mondanak és a pártnézetek árnyalatairól szenvedélyesen vitatkoznak. Ezt a hajlamot különben számos európai matematikusnál is megfigyeltem, bár e két tudomány között semminemű rokonságot nem tudok felismerni. Talán úgy képzelik, hogy valamint a legkisebb körnek ugyanannyi foka van, mint a legnagyobbiknak, éppugy a világ szabályozása és forgatása nem kíván több hozzáértést, mint amennyi egy földgömb pörgetéséhez kell. Vagy talán az emberi természet egy nagyon közönséges betegségéből származik az ilyesmi; hogy mindig azok a dolgok érdekelnek bennünket leginkább, amelyekhez semmi közünk nincsen s melyekhez sem képzettségünk, sem tehetségünk nem elegendők.

A laputabeliek állandó nyugtalanságban élnek: lelkük egy pillanatra se békül meg:

mégis, ami egyre foglalkoztatja érzelmüket, nagyon kevés jelentőséggel bír az emberiség létérdekében. Állandóan azon rettegnek például, hogy az égitestek állásában valami zavar történhetik; hogy a föld, amint egyre közeledik a naphoz, végre egészen beleesik majd; hogy a nap felszine fokról-fokra kihül és megkérgesedik a kilökött lávatömegetől s majd nem világítja a többi világot; hogy a föld csaknem összeütközött legutóbb is egy üstökös farkával; hogy a legközelebbi üstökös, melynek jövetelét harmincegy éven belül várják, valószínűleg szétmorzsol bennünket: mert ha perihéliumban bizonyos távolságnyira közeledik a naphoz (amitől, számításaik alapján, okunk van tartani), oly hőfokot ér el, mely tizezerszer nagyobb a veresen izzó vas hőfokánál, naptávolban viszont egvmillió és tizennégy mértföld hosszú csóvát huz maga után, amelybe, ha százezer mértföldnyi távolságban a nucleustól, vagyis magtól belekerül a föld, azonnal tüzet fog és hamuvá ég; hogy a nap, naponta lövelve fényét és melegét, anélkül, hogy új erőt gyűjtene, végre teljesen kimerül s megsemmisül, amivel együtt jár a föld pusztulása és mindama bolygóké, melyek a naptól kapnak fényt és meleget.

A laputabelieket annyira nyugtalanította és rémitgeti mindez s más effajta veszély előérzete, hogy aludni se mernek békében s az élet közönséges örömei és szórakozásai nem feledtetik velök e félelmeket. Ha reggel valamely ismerőssel találkoznak, első kérdésük, hogy van a nap kedves egészsége, milyen színben volt,

mikor lenyugodott, mikor felkelt, és hogy van-e valami remény, hogy mégse ütközünk össze az üstökössel. Az effajta beszélgetésbe úgy belemérik, mint a kis fiúk, amikor nagy élvezettel és mohón végighallgatnak mindenféle szellemekről és kísértetekről szóló történeteket, aztán nem mernek lefeküdni a sötétben.

Ennek a szigetnek az asszonyai igen életvidorak: nagyon megvetik férjeiket s kiváltképpen kedvelik az idegent. Van is ilyen rengeteg, a szárazföldről szállnak be, mindenféle ügyeshajos dolgukban, városi ügyekben, üzleti utakon. Ezeket viszont igen megvetik a laputabeli férfiak, mert alacsony értelműeknek tartják őket. Az idegenek közül válogatják aztán a hölgyek gavallérjaikat. A csunya csak az a dologban, hogy egész nyíltan és biztossággal tesz ki ezt, a férj annyira el lévén merülve elmélkedésekbe a feje bubjáig, hogy a szemeláttára udvarolhatnak egymásnak az asszony és szeretője; férj-juram csak el legyen látva papírral, körzővel s a koppantó ne zavarja meg.

Az asszonyok és lányok sokat panaszkodnak azon, hogy úgy el vannak zárva ezen a szigeten: pedig gyönyörű vidék ez és ők nagy pompában és bőségben élnek, azt tehetik, ami jólesik. Ők azonban szeretnének világot látni, csak hogy a király engedélye nélkül nem szabad leszállaniok a szigetről, és ezt az engedélyt nagyon nehéz megszerezni; számos esetből kitalálták a férfiak, hogy a nők, ha egyszer odalent vannak, soha többé nem jönnek vissza, a levegőbe. Beszéltek nekem, egy magasrangu

udvarhölgyről, több gyermek anyjáról, aki a miniszterelnök felesége volt, gazdag körülrajongott személy, férje bálványa, a legszebb palota urnője, hogy ez egyszer kiszállott Lagodában, a fővárosban, azzal, hogy beteg és szédlései vannak. Elmaradt félévig, végre küldöncöt menesztettek, hogy keresse meg és megtalálták egy sötét és piszkos csárdában, rongyok között: a ruháit eladta és abból tartott el egy vén, otromba, ferdenyaku lovászt, aki minden nap elverte és akitől alig tudták aztán elszakítani, nem akarta elhagyni. Férje szerelemmel és gyöngédséggel fogadta, nem tett szemrehányást; egy hónap mulva valahogy megszökött, ékszereivel együtt, visszament az emberéhez, azóta se hallottak róla.

Az olvasó persze azt hiszi, most holmi angol noveliát mondtam el neki, és hogy ez nem a távol Indiákon túl történt. Kérem az olvasót, fontolja meg, hogy az asszonyi szeszély nem függ éghajlattól és nemzettől és hogy a nők sokkal egyformábbak, mintsem valaha hittük és szomorúan elismertük.

Egy hónap mulva elég szépen beszéltem a laputai nyelvet, tudtam válaszolni a király kérdéseire, ha fogadni kegyes volt. Őfelsége egy cseppet sem volt kíváncsi arra, hogy milyen országból jöttem és hogy ott milyenek a törvények, milyen a vallás, a történelem, ehelyett a matematikáról való nézeteim érdekelték. Amit magamról beszéltem, az egészen közömbösen hagyta és megvetően hallgatott, bár a koppantók szorgalmasan működtek kétoldalt.

HARMADIK FEJEZET.

(Egy jelenség, a modern bölesészet és asztronómia világitásában. — A laputabeliek nagy fejlettsége az utóbbi tudományban. — Hogy nyomja el a király a felkeléseket?)

Minden külföldi ember kíváncsi: én is, mielőtt tovább buvárokodtam volna, engedélyt kértem a királytól, hadd tekinthessem meg a sziget nevezetességeit. Szívesen megadta beleegyezését és tanítómat rendelte mellém evégből. Főleg az érdekelt, milyen módon mozog és lebeg ez a sziget a levegőben. Arról, amit megtudtam, természettudományi pontossággal beszámolok az olvasónak.

A repülő vagy lebegő sziget alakja szabályos kör, melynek átmérője 7837 rőf, szóval ötödfél mérföld, és tizezer hold terület. Vastagsága háromszáz rőf. Feneke, amit csak alulról lehet látni, kétszáz rőf vastagságu sima gyémántdarab. Ezen nyugodnak a különféle közetrétegek, a legfelső réteg dus humusz, tiz-tizenkét láb mélységű. A felület befelé lejtöződik, úgy, hogy minden eső és csapadék apró patakokban a sziget

közepére folyik, ahol négy nagy medencébe gyűl össze, mindegyik medence félmérföld területű. Ezekből a medencékből a víz nappal elpárolog, úgy, hogy nem önthetnek ki, de különben is a sziget fel tud emelkedni a felhők és vízpárák fölé, ahol nem esik és nem csapódik le a víz. A természettudomány szerint két mérföldnyi magasságban már nem igen képződik felhő, amit ebben a városban is megfigyeltek.

A sziget közepén ötven rőf átmérőjű luk van: ezen keresztül a csillagászok hatalmas csarnokba szállnak alá, amit éppen ezért *flandona gagnolé*-nak, vagyis a csillagászok barlangjának neveznek: ez a felszín alatt fekszik, száz lábnyira a gyémántlaptól. E barlangban husz lámpa ég folytonosan, melyek, visszaverve a gyémánt ragyogását, erős fényt árasztanak mindenfelé. A barlang tele van sextansokkal, kvadránsokkal, látcsövekkel s más csillagász-műszerek állnak ott garmadában. Legnagyobb látványossága azonban egy delejtű, rengeteg nagy, alakra olyan, mint valamely szováta. Hossza hat rőf, közepén három rőf vastag. Ez a delejtű közepén erős gyémánttengelyen forog, oly könnyedén, hogy egy ujjal elmozdítható. Körülötte négy láb mélységű gyémánthenger, melynek átmérője tizenkét rőf: ez nyolc, hatlábmagas gyémántlábon nyugszik. Homoru felének közepén tizenkét hüvelyknyi vályu van, ebben áll a tengely és ebben mozog.

Ezt a követ semmiféle erővel nem lehet elmozdítani, össze van kötve a sziget alsó részét képező gyémántlappal.

E delejtü segélyével emelkedik és süllyed a sziget s siklik bármely irányban. E tü egyik hegye vonzó, másik hegye taszító erőt fejt ki: ha már most a delejtüt felfelé irányítják, úgy, hogy a *vonzóerő* fordul a föld felé, akkor a sziget süllyedni kezd, ha a *taszító* végét fordítják a föld felé, akkor a sziget emelkedik: ha ferdén áll a delejtü, úgy mozog a sziget is. E delejtüben az erők mindig párhuzamosak az iránynyal.

Ilyen ferde mozgással irányítják a szigetet az ország különböző részébe. Mondjuk, hogy *AB* jelentse azt a vonalat, melyet képzeletben huzunk keresztül *Balnibarbi* tartományain. *CD* legyen az iránytü, *C* a vonzó vége a tünek, *D* a taszító. Most fordítsuk lefelé a taszító végét, akkor a sziget ferdén felfelé, *D* irányában emelkedik. Elérve *D*-t, a kö megfordul tengelyén, mire *E* felé mozog a vonzó-vég, mire a sziget ferdén *E* felé süllyed, a tengely tovább mozog a vályuban, míg a tü felveszi az *EF* helyzetet, taszító-végét lefelé irányítva, mire a sziget *F* felé mozog. Így, változtatva a tengely állását, mozog a sziget: emelkedik és süllyed; vagy, viszonylagosan ferdén emelkedik és ferdén süllyed, miáltal más irányokban halad.

De meg kell jegyeznünk, hogy a sziget nem repülheti át a tartomány határait: sem pedig nem emelkedhetik négy mérföldnél magasabbra. A csillagászok, akik hosszú értekezéseket irtak erről, úgy magyarázzák e jelenséget, hogy a delejzö nem hat négy mérföldnél messzebb s hogy azok a sajátságos ásványok, melyek a delejtüre hatnak, s melyek lent, a szárazföldben vannak,

éppen csak ebben a tartományban fordulnak elő s a Föld más részeiben nincsenek is efféle ásványok. Már most, azokat a földrészeket, melyek így a delejtü hatása alatt vannak, könnyen hatalmába kerítette az uralkodó, fölényes helyzetében, de hatalma nem terjed túl az ország határain.

Olyankor, mikor a delejtü függőlegesen áll a vályuban: a sziget egy helyben lebeg: mindkét pontja egyenlő távolságban lévén a földtől, az egyik lefelé huzza, a másik fölfelé taszítja a szigetet, így aztán nem áll be gyorsulás.

Erre a delejtüre megbizott csillagászok vigyáznak, ezek adják meg időről-időre a szigetnek azt az irányát, amit őfelsége óhajt. Életük nagy részét az égitestek vizsgálatában töltik: nagyítóüvegeik sokkalta élesebbek és jobbak, mint a miéink. Legnagyobb csillagvizsgálójuk csak három láb széles és mégis tisztábban mutatják a csillagokat, mint a mi száz láb átmérőjü lencséink. Olyan felfedezéseket tettek, amelyenekről nem is álmodnak az európai csillagászok: tízezer állócsillagot jegyeztek fel: mi harmadrészeről se tudunk. Felfedezték a Mars két bolygóját, a belső, a főbolygó, háromszoros, a külső ötszörös átmérőjének távolságában kering; az első tíz, a másik huszonegy és fél óra alatt kerüli meg a Marsot.

Feljegyeztek kilencvenhárom különféle üstököszt és pontosan megállapították visszatérésük idejét. Ha igazak a megfigyelések, kívánatos volna, hogy nyilvánosságra kerüljenek: az üstökösökről szóló gyenge és hiányos elméleteket

a csillagászati tudományok többi ágainak tökélyére lehetne emelni általuk.

Ami a királyt illeti, ő volna a világ legkorlátlanabb uralkodója, hacsak rá tudná venni minisztereit, hogy támogassák őt ebben, ezeknek azonban többnyire a szárazföldön vannak birtokaik és meggondolva, hogy udvari kegyencnek lenni nagyon bizonytalan állapot: inkább nem egyeznek bele, hogy az országot rabszolgává tegyék.

Két módja van a királynak, engedelmességre bírni a népet, ha valamelyik város fellázad vagy megtagadja az adót. A szelidebbik eljárás az, hogy a fellázadt város fölé emelik a szigetet, nem mozdulnak onnan, mire az illető városra nem süt a nap, nem esik az eső, a lakókat elárasztja a pizok, megfertőzi a betegség. Ha a felkelés nagyobb méretű, egyidejűleg köveket is dobálnak le rájuk felülről, ami elől csak pincékbe és barlangokba lehet elbujni, míg a házak tetejét összerombolják a kövek. Végre, ha még tovább makacskodnak, vagy bujtotatják a népet: akkor az utolsó ráció következik: az egész szigetet ráejtik a városra, amit ez pillanat alatt emberestül, házastul porrázuz. Ez azonban nagyon kivételes rendszabály, amihez csak utolsó esetben nyúl az uralkodó: nagyon kockázatos lépés ez, amit a miniszterek se igen mernek ajánlani, mert nagy baj volna, ha gyűlöltté válnék a nép előtt az a sziget, mely a király dominiuma.

Van még egy másik ok is, ami végett ennek az országnak uralkodói nagyon is óvakodnak az

ilyen borzasztó eljárástól, hacsak végzetes kényszerűség nem lép fel. Lehetnek ugyanis abban a városban, melyet összezuzásra ítéltek, magas sziklák, vagy tornyok, vagy kőoszlopok: már most egy hirtelen zuhanás megsérthetné a sziget fenekét, avagy alsó lapját, mely mint említettem, gyémántból van ugyan és kétszáz rőf vastag, mégis, egy erős lökéstől megrepedhet, vagy megpattanhat valami tüztől, ami a kéményekből száll fel. Éppen ezért a király, ha nagyon haragszik s elhatározza, hogy megtöri a lázongó várost, mindig úgy rendel, hogy rendesen és óvatosan sülyedjen a sziget, részint alattvalói iránt érzett gyöngédségből, részint talán attól tartva, hogy megreped a sziget feneke, mely esetben, a tudósok véleménye szerint, a delejtü már nem tudná felemelni a szigetet, hanem az egész tömeg lezuhanna a földre.

Egy régi törvény rendelete szerint sem az uralkodó, sem két idősebb fia nem hagyhatják el a szigetet, a királyné is csak akkor, ha tul van a gyermekágyon.

NEGYEDIK FEJEZET.

(Szerző elhagyja Laputát. — Utazás Balnibarbiban. — A főváros. — A főváros és vidékének leírása. — Szerzőt egy magasrangú ur barátságosan fogadja. — Szerző vitája ugyanezzel.)

Távol legyen tőlem azt állítani, hogy rosszul bántak velem a szigeten, mégis be kell valanom, kezdtem úgy érezni, hogy nagyon is mellőznek és nem tisztelnek kellőképpen, sem a királyt, sem a népet egyéb nem érdekelvén, mint zene és mennyiségtan, mely tudományokban pedig nem lehettem oly jártas, mint ők. Másrészt, miután a sziget minden nevezetességét megtekintettem, vágy fogott el, hogy egyebet is lássak: őszintén szólva, nagyon meguntam e jó embe-
reket.

Két tudományban kétségkívül sokra viték s még hozzá oly tudományokban, melyekben nem vagyok járatlan; de elmékedéseikben oly elvontak és korlátoltak voltak, hogy őszintén szólva, sohasem volt még dolgom ilyen rossz társalgókkal. Majdnem kizárólag asszonyokkal, munkásokkal, koppantókkal és lakájokkal

érintkeztem, ama két hónap alatt, melyet ott töltöttem; — meg is vetettek ezért, de nem tehettem máskép, csak efajta emberektől kaphattam kérdéseimre választ. Szorgalmas tanulás révén igen szép előmenetelt tanusítottam nyelvükben. De mondom, már meguntam volt a szigetet: elhatároztam hát, hogy az első, kínálkozó alkalommal leszálok. Volt az udvarnál egy magasrangu személy, a király közeli rokona, akit ezért, de csakis ezért, tiszteletben tartottak. Máskülönben egészen buta és tudatlan ember hírében állott. Számos, hasznos szolgálatot tett az udvarnak, sok embere volt és barátja, de oly hallatlanul rossz zenei hallása, hogy ellenfelei elképedve suttozták róla: „néhányszor még a taktust is eltévesztette.“ Tanárai csak nagy nehézséggel verhették fejébe a matematika legegyszerűbb levezetéseit. Ez az ur gyakran kitüntetett kegyének jeleivel, sokszor látogatásával is megtisztelt, érdeklődött európai dolgokról, törvényekről, szokásokról; utjaim és kalandjaim is érdekelték, nagy figyelemmel hallgatott végig és igen értelmes megjegyzéseket tett. Volt két koppantója, de ezeknek szolgálatait sohasem vette igénybe, csak udvari szertartások és látogatások alkalmával: olyankor, mikor egyedül maradtunk, rendszeren elküldte őket.

Megkértem ezt az urat, járna közbe érdekében őfelségénél. Szívesen megtette, bár nem helyeselte távozásom, előnyös állásokat ajánlott, de én nagy tisztelettel és köszönettel visszatámasztottam mindent.

Február 16-án elbucsuztam öfelségétől és az udvartól. A király mintegy kétszáz angol font értékű összeggel ajándékozott meg, ugyanennyit kaptam pártfogómtól is, meg egy ajánló levelet Lagadóba, a fővárosba, egyik barátjához. A sziget akkor éppen egy hegy fölött lebegett, a legalsó folyosóról lebocsátottak zsinegen, úgy, ahogy annak idején felszálltam.

Ez az ország a repülő-sziget uralkodójának tartománya, a *Balnibarbi* nevet viseli, fővárosa, mint már említettem, Lagadó. Valahogy megkönnyebbültem, mikor lábam alatt mozdulatlan talajt éreztem. Besétáltam a városba, most már minden feltűnés nélkül: ruhám olyan volt, mint a bensülötteké és beszélni is tudtam velük. Mihamar megtaláltam annak a személynek házáat, akihez ajánlottak. Megmutattam pártfogóm levelét. Igen szívesen fogadtak. A ház ura, *Munodi*, szintén magasrangu ember, szobát rendeztetett be házában, egész ottartózkodásom alatt nála laktam; a legvendégszeretőbb jóindulattal bántak velem. Már másnap reggel a ház ura kocsin vitt el, hogy megnézzük a várost. Ez a város félakkora, mint London; házai nagyon furcsán építvék, legtöbb köztük közel az összeroskadáshoz. Az utca népe mintha állandóan sietne, a tekintetük vad, szemük merev, ruhájuk rongyos és szakadt. Áthajtottunk a város egyik kapuján, mintegy három mérföldet tettünk a környéken. Földműveseket és munkásokat láttam, különféle szerszámokkal dolgozták a földet, de képtelen voltam felismerni, mit csinálnak tulajdonképpen: se gabo-

nát, se füvet, se más veteményt nem láttam sehol, bár a talaj kitünő termőföldnek tünt. Nem rejthettem el csodálkozásom, melyet e furcsa látvány keltett bennem: bátorságot véve magamnak, megkértem kitünő vezetőmet, volna oly kegyes megmagyarázni, mit jelent e sok szorgos kéz, főni látszó fej, átszellemült arc, utcán és földeken, mert nem látom semmi hatását annak, amit dolgoznak, sőt ellenkezőleg, még sose láttam ily rosszul művelt földet, ilyen roskatag, átaborította épült házakat, ilyen kétségbeesett és inséges népet. *Munodi* ur, mint említettem, magasrangu személy volt, valamikor Lagadó kormányzója, de a miniszterek ármánykodása miatt elbocsátották azzal, hogy képességei nem elegendők. A király különben kegyelte, mint jóhiszemű és tisztességes, de alacsony értelmű embert.

Mikor ekként bíraltam volna az országot és lakóit, odanyilatkozott, hogy „ennyi idő alatt nem formálhattam ítéletet s hogy ahány ház, annyi szokás, ahány nemzet, annyi erkölcs“, s más ily közhelyeket mondott. De mikor visszatértünk a palotába, megkérdezett, „hogyan tetszik nekem ez az épület, mit találok benne képtelennek, mi az ellenvetésem a szolgák öltözékével és modorával szemben?“ Nyugodtan kérdezhetette ezt, környezetében minden pompás, szabályos volt, a szolgák csinosak és előzéke-nyek. Azt feleltem, „hogyan őexcellenciája bölcsesége és gazdagsága tulemelték őt mindama nyomoruságon, amit bolondság és szegénység okoz az ágrólszakadtakban.“ Azt mondta: „ha volna

kedvem elkísérni őt nyaralójába, mely husz mérföldnyire fekszik innen, birtokán, ott több alkalmunk lesz erről társalogni“. Mondtam, hogy szívesen állok rendelkezésére és másnap reggel utrakeltünk.

Utunk folyamán figyelmessé tett számos módszerre, melyekkel az ország földmivesei dolgozzák a földet. Meg nem foghattam, hogy lehet az, hogy sehol egy szem búzát, egy szál füvet nem látok. De hogy három órát utaztunk, a kép megváltozott: gyönyörű vidékre értünk: tanyák, gazdaságok, csinos kis házak, gazdag földek, szőlők, buzatáblák és veteményes-keretek. Soha nem láttam ilyen ragyogó termést. A kegyelmes ur észrevette, hogy derül fel arcom, és sóhajtvá jegyezte meg: „hogy itt kezdődik az ő birtoka s hogy ez végig ilyen, egész a nyaralóig, hogy honfitársai kinevetik és megvetik őt, amiért gazdaságát ily rosszul vezeti és ilyen rossz példát ad a népnek. Csak az vigasztalja, hogy nagyon kevesen követik e példát, csak az olyan öreg, elmaradt és gyengeelméjű emberek, mint ő maga.“

Végre megérkeztünk. A kastély valóban előkelő épület volt, az architektura legjobb tudása szerint. Szökőkutak, kertek, sétányok, ligetek, minden a legszebb rendben és nemes izléssel. Nem állhattam meg, hogy elragadtató-somban többször felkiáltsak: de őexcellenciája hallgatott, csak vacsora után, mikor magunkra maradtunk, szólalt meg és igen szomorúan azt mondta: „hogy nagyon fél, ezt a kastélyát is, meg városi palotáját le kell majd rombolni s

ujjáépíteni a kor követelményei szerint, ki kell irtani gazdaságát és megszerezni mindezt újra a modern igényeknek megfelelően; ha nem akarja, hogy gögösnek, oslobának, nyeglének, tudatlannak és szeszélyesnek tartsák s hogy talán magára haragítsa öfelségét is, hogy az én nagy elismerésem majd megszűnik, ha egy kissé betekintek olyan részletekbe, amikről az udvarnál nem hallhattam; hogy azok ott nagyon is elmerültek elméleteikbe, semhogy valaha tudomásul vennék, mi történik idelent.“

Mindabból, amit elbeszért, a következőket vettem ki. Negyven évvel ezelőtt bizonyos emberek felszálltak Laputába, részint üzleti ügyekben, részint szórakozásból. Öt hónapot töltöttek ott. Mikor visszajöttek, tudtak valamit gagyogni matematikáról és tele voltak fellegző eszmékkel, amiket ott fent, a magasban sajátítottak el. Ezeknek az embereknek aztán semmise tetszett, amit elhagytak: új elméleteket hoztak, művészetben, tudományban. Azt mondták, az ipart is renoválni kell. E célból királyi szabadalommal Tervkészítő Akadémiát létesítettek Lagadóban és az új szellem oly gyorsan terjedt el a nép közt, hogy ma már alig van számbavehető városa a tartománynak ilyen akadémia nélkül. Ezekben az akadémiákban a tanárok a földművelés és építészet új szabályait és módszereit dolgozzák ki, új szerszámokat és műszereket terveznek a kézipar minden szakmájában, melyeknek segítségével, azt mondják, egy ember elvégezheti tíznek a munkáját, egy hét alatt palotát építhetnek, oly tar-

tős anyagból, mely javítás nélkül eltart örökké. A föld minden gyümölcsét, szerintük, meg lehet érlelni abban az évszakban, melyben nekünk tetszik s még hozzá százszor annyit, mint most. Számlálhatatlan ilyen tervük van. Csak az a kis baj van még, hogy mind e terveket nem lehetett eddig tökélyre fejleszteni s közben az egész ország kopár ugaron fekszik, a házak romokban, a nép élelem és ruha nélkül.

De ez nem szegi kedvüket, egyre növekvő bizalommal dolgoznak elméleteiken, remény és kétség szítja őket. Őexcellenciája kijelentette, hogy sajnos, ő nem vállalkozó szellem, megelégszik az élet régi formáival, lakik őseinek házában s meg van minden ujitás nélkül. Néhány nemes barátja vele tart, de mostanában nagy rosszakarattal és megvetéssel találkoznak mindenütt; tudatlan és maradi embereknek tekintik őket, akik csak a maguk önző kényelmét tartják szem előtt és nem gondolnak az ország általános jólétére.

Őexcellenciája hozzátette még, „hogy semmiképp nem akar megfosztani attól az örömtől, hogy a nagy akadémiát megtekintsem. Ha akarom, elmehetünk oda.“ Előbb azonban egy régi, roskatag épületet mutatott még, mely a hegy oldalában porladt s melyről azt mondta: „hogy volt neki egy nagyon jó és megfelelő malma, félmérföldnyire házától, amit egy nagy folyó vize hajtott s ami ellátta egész családját és személyzetét. De hét évvel ezelőtt a Tervkészítő Akadémia egy küldöttsége jelent meg előtte és ajánlotta, hogy bontsa le a mal-

mot s építse fel újra a hegy másik oldalán. A hegyen keresztül csatornát kell vezetni, ezen át csövek és gépek hajtják a vizet, ami azért jó, mert a szél és levegő izgatják a vizet a magasan és mert a víz, ha magasból száll alá, félakkora erővel hajtja a malmot, mint amennyi a folyónak kell, hogy a föld színén haladjon. Akkoriban nem jó lábon állt az udvarral, de meg barátai is rábeszélést, így hát belement e javaslatba. Két évig dolgozott száz ember, a mű nem sikerült, a küldöttség elment, minden felelősséget visszahárítva rá, de sőt még gunyolják is őt azóta és másokat unszolnak hasonló kísérletre.

Néhány nap mulva visszatértünk a városba: őexcellenciája, tekintve, hogy rossz szemmel nézték őt az akadémián, nem kísért el személyesen, egy barátjára bizott, hogy kalauzolna. Ennek az urnak úgy mutatott be, mint a nagy tervek és újítások barátját, kíváncsi és könnyen hívő embert, amiben alapján igaza volt. Ifjabb koromban nagy barátja voltam a tervezgetésnek.

ÖTÖDIK FEJEZET.

(Szerző megtekinti a Lagadói nagy akadémiát. — Az akadémiára részletes leírása. — Mivel foglalkoznak az akadémiára tudósok.)

Felteszem, hogy olvasóim érdeklődve várják a nagy laputai egyetem részletes ismertetését. Ez az akadémiára nem egy épületből áll, több ház sorakozik egymás mellé az utca két oldalán, melyeket kiürítettek s a tudósok részére berendeztek e célból.

A felügyelő nagyon szívesen fogadott; több napon keresztül látogattam az akadémiát. Mindegyik szobában egy, vagy több tervekészítő lakik; számításom szerint legalább ötszáz szoba van az akadémián.

Az első ember, akit láttam, igen sovány, magas férfi volt. Keze és arca feltűnően piszkos, hosszú haja és szakálla kócosan lengett arca körül, több helyen elperzselve teste és karjai. Ruhája, inge, bőre szintén piszkos és tarka. Ez a tudós nyolc éve dolgozik egy találmányon, mely szerint az uborkából ki lehet vonni a nap-sugarakat, eltenni fiolákba és légmentesen le-

zárni. Ez a napsugárkészlet pótolja majd a meleget, ha nyáron gyéren süt a nap. Kijelentette előttem, hogy nyolc éven belül öfelsége birodalmát megfelelő mennyiségű napfénynyel árasztja el. Csak azon panaszkodott, hogy kevés pénze van s nagyon kér, kölcsönöznek neki valamit, ha tehetem, mert az idén nagyon drága az uborka. Adtam neki pár hatost, jó gazdám ugyanis ellátott pénzzel, tudván, hogy az akadémián divatban van a kéregetés.

A második szobába lépve, már az ajtóból hőkölttem vissza, oly rettenetes büz csapott ki felém. De a vezető betaszított s még odasugott nekem, „hogymeg ne sértsem a tudóst, mert nagyon érzékeny természetű“, s így még az orromat se mertem befogni. E szoba lakója az akadémia legidősebb tudósa volt: arca és szakálla pergamentsárga, kezei és ruhái csunyasággal borítva. Hogy bemutatattak, nagyon megörült, megölelt és megcsókolt, mely udvariasságot szívesen elengedtem volna. Ez a tudós, mióta az akadémián van, egy találmányon dolgozik, mely által az emberi ürüleből vissza lehet állítani az eredeti táplálékot; csak szét kell bontani részeire, elválasztani a gyomorsavat az epétől, kivonni belőle a bélnedveket, lepárlani a rosszszagú váladékokat. Az akadémia minden héten teli hordó anyagot bocsát rendelkezésére, akkorát, mint egy hajótonna.

Láttam egy másikat, aki lőporba jeget próbált elvegyíteni. Megmutatta hosszú értekezését, mely a *tűzkovácsolást* tárgyalja s amit ki fog adni, ha pénze lesz hozzá.

Egy másik embert is találtam, valóságos lángészt, aki az építészetet akarja átalakítani. Szerinte a házakat fölülről kell kezdeni építeni, mint ama két értelmes bogár, a méh, meg a pók.

Volt aztán egy született vak, számos hasonló tanítvány körében. Ezek színeket keverték festők részére, melyeket tapintással és szaglással különböztettek meg. Az én bajom volt, hogy abban az időben még tökéletlenek voltak mestersegőkben: maga a tanár egészben elhibázta a dolgot. Ezt a művészt nagyon becsüli és bátorítja az egész egyetem.

Egy másik szobában sokat épültem egy tervelőn, aki azon mesterkedett, hogyan lehetne a földet disznókkal művelni, megtakarítva a barom és az arató-szerszámok költségeit. Elmélete a következő: a televénybe nyolc hüvelyk mélységben, hat hüvelyknyi távolságban makkot, mogyorót, datolyát és más jóízű abrakot kell elültetni, az effélét nagyon szereti a disznó: most ráhajtunk hatszáz, vagy még több disznót a földre, mire ezek az állatok néhány nap alatt fölturják a földet, hogy a csemegéhez jussanak, amivel kettős célt értünk el: a föld készen áll vetésre s egyuttal a szükséges trágya is helyben van. Az eddigi kísérletek nem jól sikerültek, sok volt a munka és költség és a termés kicsiny. Kétségtelen azonban, hogy a találmánynak nagy a jövője.

Másik szobába mentem. Falak és mennyezet csupa pókháló, kicsiny ösvény vezet csak ki és be. Alig léptem be, már rámkialtott a mester, nehogy eszembe jusson elszakítani valami szá-

lat. Nagyon panaszkodott, „hogy a bolond világ eddig selyemhernyóból kapta a selymet, mikor ime, ennyi bázibogarunk van, melyek sokkal finomabb szálát eresztenek és a szövéshez és fonáshoz is jobban értenek“. Továbbá megtakaríthatjuk a selyemfestést, ami nagyon valószínűnek tűnt; a mester mutatott nekem különféle színű legyeket. ezekkel eteti pókjait és biztosított, „hogy a pókhálón megérzik annak a légynek a színe, amit a pók evett. Van neki mindenféle árnyalatból, meg aztán a legyek táplálékát is gondosan megválogatja: gummiból és olajból és más enyves anyagokból, amitől szép erős és tartós lesz a szál.

Aztán volt ott egy csillagász, aki a torony szélkakasára napórát rendezett be, mely a föld és a nap mozgását a szelek esetleges változásával egyidejűen ábrázolja.

Egy idő óta enyhe kólikáról panaszkodtam, azért vezettem egy nagy orvos szobájába tessékelt be, aki e betegség gyógyításában nagy hirtetett szert, azzal, hogy a szervezetet ellenkező behatásoknak tette ki. Volt egy nagy fujtatója hosszú és vékony elefántcsont csővel, amit nyolc hüvelyknyire betolt a végbélbe. Kijelentette, hogy ezzel úgy összetudja huzni a beleket, ahogy akarja. Ha a betegség nagyon makacs és heves volt, többször kihuzta a műszert, újból megtöltötte levegővel, közben hüvelykjével fogta be a végbél-nyílást. Ez négyszer vagy ötször ment így, mire állítása szerint az összegyűlt szél minden beteg anyagot a légbe röpit, (mint a vízi szivattyu) s a beteg felgyógyul. Mindkét mód-

szerét előttem próbálta ki egy kutyán. Az elsőnek nem volt eredménye. A másodiknál az állat majdnem megpukkadt s egy nagyon undorító hasmenés látványában részesített bennünket. A kutya menten megdőglött s mi magára hagytuk a tanárt, hogy ugyanazzal a módszerrel újra életre keltse.

Eddig az egyetemnek egyik oldalát szemléltük csak meg, a másik oldalon laknak az elméleti tudományok mesterei: beszéljünk ezekről is, de előbb emlékezzünk meg egy kitünő személyről, akit maguk között az „egyetemes művész“ néven tiszteltek. Ez elmondta nekünk, „hogy immár harminc éve kizárólag az emberi élet megjavítását célozza minden gondolatával“. Két nagy szobája volt, tele csodálatos ritkaságokkal s ötven embere folytonos munkában. Egyesek levegőt sűrítettek száraz és szilárd anyagba. Kivonták a nitrogént és lepárolták a folyékony alkatrészeket; mások márványt puhítottak, hogy vánkos legyen belőle, mások ismét élő lovak patáját kővé edzették, nehogy utközben megsebesüljön. Maga a művész két nagy tervén dolgozott akkor: az első szerint murvával kell bevetni a földet, mert e növénynek nagy a csirázó képessége. Erre vonatkozó kísérleteit csekély hozzáértésemmel nem ítélem meg. Másik terve szerint bizonyos gummi, ásvány- és növényanyagok keveréke külsőleg alkalmazva megakadályozza a gyapju növést fiatal bárányokon: remélte, hogy bizonyos idő múlva az egész tartományban pőrén születnek a birkák.

Most a tulajdonképpeni elméleti tudósok következtek. Az első tágas szobában fogadott, mintegy negyven tanítvány környezetében. Az üdvözlések után észrevette, hogy csodálkozva figyelek egy nagy keretet, mely csaknem az egész szobát szélében és hosszában befogta. „Talán csodálkozom” — ugymond — „ezen a módszeren, mely a spekulatív-tudományokat gyakorlati és mechanikai uton javítja. A világ csakhamar rájön majd, mit jelent ez a módszer: hizeleg magának azzal, hogy nemesebb, nagyobb gondolat meg nem született még ember agyában. Mindenki tudja, mily bonyolult s ritka folyamat az, melynek révén nagy művészetek létrejönnek s mily fáradságos a művészetek és tudományok megtanulása. Az ő módszere szerint megfelelő eljárással s nem szellemi, hanem tisztán testi munkával a legtudatlanabb személy jutányos áron maga irhat bölcsészeti munkákat, verseket, politikai, jogi, matematikai és teológiai értekezéseket, anélkül, hogy egy szikra tehetsége vagy műveltsége volna hozzá”. Erre megmutatta a keretet, melynek szélén libasorban álltak a tanítványok. Ez a keret a szoba közepén állt és átmérője kitett husz lábat; a felső lapján egyes fadarabok voltak, kockaalakban, kisebbek meg nagyobbak. Vékony drótok kötötték össze az egész szerkezetet. Mindegyik kocka sarkai papírral betapasztva; e papírokon az állam nyelvének szavai állottak minden hajtogatásban, de rendszertelenül. A tanár felszólított, ügyeljek, mert azonnal megindítja a gépet. Most a tanítványok vezérszóra megragadtak egy vasfogót; a

keret szélén negyven volt ilyen, egyet fordítottak rajta, mire a szavak berendezése egyszerre megváltozott. Erre harminchat tanítvány leolvasta azokat a szavakat, melyek a keret szélére kerültek; ahol négy vagy öt szó összekerült, azt lediktálták a másik négy fiúnak, ezek aztán egy mondatba irták össze a szavakat. Háromszor vagy négyszer ismétlődött az egész, minden fordulatban másképp állt a gép, a szavak új helyre kerültek, aszerint, amint a kocka papírlemezei felülről-lefelé forogtak.

Naponta hat órát dolgoztak így a tanítványok s a tanár több vastkos kötetet mutatott nekem, melyeket így, egyes mondatokból állítottak össze s melyekből a világ minden művészetek és tudományok gazdag anyagát merítheti. Véleménye szerint a találmányt legmagasabb tökélyére lehetne fejleszteni, ha az ország alapítványt tenne s ötszáz ilyen gépet állítana fel Lagadóban. A vállalkozókat kényszeríteni lehetne, hogy e célra megfelelő összeggel adózzanak.

Kijelentette, hogy ez a találmány ifju kora óta minden gondolatát elfoglalja. A keretet úgy rendezte be, hogy az egész szókincset felölelje, nem feledkezve meg a viszonyyszókról, melyek a főneveket, igéket és névmásokat összekötik.

Hálámat fejeztem ki és köszönetemet, hogy ilyen közlékenyen elmondott mindent s megígértem, „ha valaha sorsom visszavet hazámba, hirdetni fogom nagyszerű találmányát mindennütt.“ Le is jegyeztem papírra a gép alakját és körvonalait, megmondtam neki, „hogy Euró-

pában a tudósok gyakran ellopják egymástól találmányaikat, amiből az a hasznuk, hogy vitázhatnak valamin: kinek tulajdona a gondolat. De mindent megteszek, hogy ez esetben ne lehessen vitás, kié a felfedezés dicsősége.“

Most a nyelvtudósok iskolája következett. Egy szobában éppen három tanár értekezett arról, hogyan lehetne megjavítani az ország nyelvét.

Az első terv szerint meg kellene rövidíteni a beszédet úgy, hogy a többtagu szókból egytagut csináljunk, ki kell hagyni az igéket és igekötőket: hiszen minden elképzelhető szó valójában főnév.

A második tudós azt vitatta, hogy általában el kell hagyni a szavakat: így sokat nyer a nyelv rövidegben s e módszer az egészségre is jó hatással lehet. Ő úgy gondolja, hogy hiszen minden kimondott szóval a tüdő, surlódás következtében, lassan kopik s így megrövidíti életünket. Eszerint mit kell tehát tennünk? „Azt kell tennünk, hogy miután a szavak a fogalmakat jelölik csak, minden ember hordjon magánál oly tárgyakat, melyek bizonyos, a társalgásban előfordulható fogalmakat jelölnek.“ Ez a találmány nyilván elterjedt volna, ha a csöcselék, a nők és a tudatlan emberek nem fenyegettek volna lázadással, hogy nyelvük szabadságát veszélyeztetve látták. Hiszen tudjuk, hogy a csöcselék mindig esküdt ellensége volt a tudománynak. Sok tudós férfi azonban már most alkalmazza ezt a módszert s mondani valóját tárgyakkal fejezi ki, amiben csak az a kényelmetlen, hogy ha egy embernek sok mon-

danivalója van, kénytelen egész zsákot cipelni a hátán vagy két erős szolgát alkalmazni e célra. Gyakran tanuja voltam, hogy két tudós majdnem összerogyott terhük súlya alatt. Ugy jártak az utcán, mint nálunk az ószeresek, mikor összetalálkoztak, lerakták a batyut, keresgéltek benne s így társalogtak egy órát. Aztán felsegítették egymás hátára a zsákot és mentek tovább.

Rövid beszélgetésekre a beszédrészeket zsebben hordhatja az ember, otthon meg egyáltalában nem jöhet zavarba. Éppen azért olyan szobákban, ahol az új beszédmód hívei összejöttek, mindenféle tárgyak heverték szanaszét, anyagul a műtársalgás művészetének. Ennek a nyelvnek egy másik nagy előnye abban áll, hogy különböző nemzet fiai megérthetik egymást; nagykövetek és államférfiak számára képzelni se tudok jobbat.

Azután a matematikai szakosztályt látogattuk meg. A tanítás menete nagyon meglepné az európai tudósokat. A tételt és a levezetést szépen ráírják egy vékony ostyára, agyvelőből kivont folyadék szolgál tintául, a tanítvány éhgyomorra lenyeli az ostyát, utána három napig csak kenyeret és vizet kap. Ha az ostyát megemészti, a tinta felszívárog az agyba és magával viszi a tételt. Eleddig az eredmény nem volt kielégítő, részint a mennyiség kevés volt, részint a vásott tanítványok, akik nagyon utálták ezt az orvosságot, rendszeren ellopódtak a teremből és kiköpték az ostyát. Arra se lehetett rábírní őket, hogy addig koplaljanak, míg az előírás kívánja.

HATODIK FEJEZET.

(Az akadémia további leírása. — Szerző több tökéletesebbé ajánl, amit elismeréssel megfogadnak.)

A politikai tervekészítők akadémiáján nagyon jól mulattam. A tanárok mind egy szálig mintha meg volnának háborodva. Az ilyesmi rendesen elszomorít. E szerencsétlen tudósok terveket készítettek, melyeknek segélyével meg lehessen győzni az uralkodókat, hogy kegyenceiket bölcsesség, tehetség és erény alapján válogassák; meg lehessen tanítani minisztereket, hogy a közjóra gondoljanak; meg lehessen jutalmazni az erényt, a képességet és a jó szolgálatokat; uralkodókat rá lehessen vezetni saját érdekük felismerésére, mely abból áll, hogy népükkel jó egyetértésben éljenek, hogy hivatalnokul hozzáértő emberek választassanak meg más ily örült agyrémeket, amikre ember még sose gondolt, meg se értett. Látnom kellett újra, hogy mégis igaz a régi mondás, mely szerint nincs az a bolondság és képtelenség, amit a bölesek ne láttak volna igaznak.

Annyit azonban meg kell adni, hogy e tudósok között sok volt, aki nem adta át magát egészen képzelődéseinek. Többek között megismerkedtem egy orvossal, aki az uralkodás természetével és módszerével tökéletesen tisztában lenni látszott. Ez a kitűnő személy igen hasznos célra fordította munkálkodását, amennyiben oly szert igyekezett feltalálni, amely a közügyek szereplőinek agybeli bántalmait gyógyítja s jótékonyan hat mindama betegségre, melyek az állam szerveit kikezdték. Abban minden író és szónok megegyezik, hogy meglepő hasonlóság van az emberi test és az állam teste között: — nem kézenfekvő-e, hogy mindkét test betegségeit gyógyítani és edzeni kell? Tudjuk, hogy nagy tanácsosok, képviselők egészségét sokszor fölösleges és ártalmas nedvek zavarják, melyek forrongásokban, heves kitörésekben nyernek kifejezést; hogy sokszor a fej beteg, sokszor a szív; hogy vonaglások állanak be; hogy az idegek görcsösen összehúzódnak s ökölbe szorulnak a kezek, de különösen a jobb kéz; hogy a test tele van renyheséggel, hogy sokszor szédül, felfuvódik; hogy tele van mérges daganatok rothadó anyagával; hogy savanyu és büzös gázok képződnek belsejében; hogy az emésztés zavaros s romlott az étvágy. Azért hát azt ajánlja az az orvos, „hogy az országgyűlésen, az ülés három első napján orvosok jelenjenek meg, minden szenátor mellett ott üljön egy és fogja a pulzusát: komolyan és megfontoltan állapítsák meg a betegség természetét, a gyógymódot; legyen ott a gyógyszerész,

kézigyógyszertárral s. mielőtt a képviselő leül s megkezdődnek az ülés, vegyen be mindegyik hánytatószeret, hashajtót, étvágygerjesztőt, gyomorösszehuzót, béltágítót, idegerősítőt, idegcsillapítót, zsongító pasztillát, gyomorcseppeket, amint az egyes esetek azt megkívánják. Az orvosság hatása szerint a következő ülésen növelni, kisebbiteni lehet az adagokat.“

Ez a módszer nem kerül sok pénzébe a népnek és szerény véleményem szerint szép hasznát vehetnék oly országokban, ahol az országgyűlés résztvesz a kormányzásban. Könnyebben egyeznének meg, rövidülnének a viták, néhány száj kinyílna s néhány becsukódna. A fiatal képviselők heves temperamentumát kissé fegyelmezné a hashajtó, az öregek tunyaságát felvilanyozná; az együgyűbb képviselők felriadnának álmukból s a kötekedők lehülnének.

Továbbá: „általános a panasz, hogy az uralkodók kegyeltjeinek rossz az emlékező tehetsége. Ez az orvos hát azt ajánlja, „hogy aki felkeresi a minisztert, miután röviden és világosan előadta a dolgát, távozás előtt az említett miniszternek fricskázza meg az orrát, vagy rugja egy kicsit hasba, üssön a fülére, vagy dugjon tüt a körme alá, vagy csipje kékre-zöldre a karját, nehogy elfelejtse. Aztán minden fogadónapon meg kell ismételni ezt az eljárást, mindaddig, míg el nem intézte az ügyet, vagy határozottan ki nem jelentette, hogy nem intézi el“.

Ugyancsak ajánlja, „hogy az országgyűlés mindegyik képviselője, miután véleményét kimondta és megvitatta, kötelezve legyen szavaza-

tát az ellenkező véleményre adni. Az eredmény bizonyosan az általános közjót vonja maga után“.

Ha az országgyűlésen a pártüh tulheves, erre is van csalhatatlan orvossága a derék tudós-nak. Ime a módszer: végy száz pártvezért s állítsd fel őket párosan, a koponyájuk alkata szerint. most hadd jöjjön két derék sebész s fűrészelve ketté a két koponyát oly módon, hogy a két agyvelő egyformán legyen elosztva. A lefűrészelt részek most felcseréltetnek, úgy, hogy a kormánypárti képviselő az ellenzéki képviselő felekoponyáját kapja a fejébe. Az nyilvánvaló, hogy ez az eljárás nagy ügyességet igényel; de a tanár biztosított bennünket, hogy nem maradhat el az eredmény, ha a műtét jól sikerül. Ugy érvelt, „hogy a két fél-koponya majd megvitatja a dolgot odabent az agyban, hogy hamar meg-egyeznek, hogy fegyelmezik a gondolatot s létre-hozzák azt a mérsékletet és megfontolást, mely annyira kívánatos oly fejekben, amik azt képze-lik, hogy az eszmék megértésére és azok vezetése-re születtek“. Ami a különböző agyvelők kü-lönböző értékét és mennyiségét illeti, a tudós biztosított bennünket, hogy ez merő képzelgés.

Végighallgattam két tanár közt egy heves vitát, hogyan lehetne kényelmesen és hatásosan emelni az adót, az alattvalók tulságos megterhe-lése nélkül. Az egyik azt állította: „hogy egysze-rűen meg kell adóztatni a bünt és a bolondságot. Az összeget igazságos bírák állapítsák meg, a bűnös vagy bolond rokonai és szomszédsága“. A másik éppen ellenkezőleg úgy vélte, „hogy a

test és lélek ama tulajdonságait kell megadóztatni, melyekre legbüszkébbek az emberek. S a büszkeség nagysága szerint állapítandó meg az összeg; de mindenki maga határozza meg, hogy az mekkora legyen. Legnagyobb adót azok a férfiak fizetik, akik a nők kegyében állanak, össze kell számolni e kegyek nyilvánulásának számát és természetét; minden kalandot, amelyben részük volt. De persze, ők maguk kell, hogy tanuskodjanak. Elmésséget, bátorságot, udvariasságot ugyancsak magas adóval kell sújtani. Mindenki becsületszavára bementja, mekkora vagyona van ez erényekből. Viszont nem lehet megadóztatni a becsületet, a bölcsességet s a tanultságot, mert ezek oly tulajdonok, amit még az adókiivetők sem hisznek el, s melyeket magukban sem becsülnék sokra az emberek.

A nőket szépségük s a ruházkozásban való ügyességük arányában kell megadóztatni, s legyen meg ugyanaz az előjoguk, hogy az adó nagyságát maguk állapíthassák meg. Hűség, szüzesség, szerénység adómentesek; ezek megadóztatásából befolyt pénzből nem lehetne fenntartani még az adóbeszedőket sem.

Hogy a képviselők az udvar érdekét szolgálják, ajánlatos, hogy állami hivatalokért sorsot huzzanak. Sorshuzás előtt a képviselő kezest állít és esküt tesz, hogy az udvar érdekeire szavaz, akár nyer, akár veszít. Jutalmul aztán, amelyik veszített, a következő sorshuzás alkalmából újra részt vehet a sorshuzáson. Így állandóan él bennük a remény és várakozás, egyik se panaszkodik szószegés mián, minden baját a szerencsére

tolja: ennek válla erősebb és szélesebb, mint egy miniszteré“.

Egy másik tanár széles tervezetet mutatott nekem, melylyel fel lehet fedezni a kormány ellen történt összeesküvéseket. Minden államférfi szorgosan vizsgálja a gyanus személyek érendjét, hogy mikor és hányszor esznek, hogy melyik oldalukon feküsznek az ágyban, hogy melyik kezükkel törlik meg a hátuljukat, hogy milyen alaku, formájú és szagu az ürülékük, milyen a tapintása, összetétele, milyen az emésztés, mely a gondolatokra és tervekre hat. A tudós rájött, hogy az emberek sohase oly komolyak s elmélyedők, mint mikor odakint vannak. Egyszer kísérletképpen arra gondolt egy ily alkalmal, hogy lehetne legjobban megölni egy királyt, s megvizsgálva a saját ürülékjét, azt zöldes színűnek találta, megint más színek jelentkeztek, ha népizgatásra, vagy a főváros felgyújtására gondolt.

Az egész javaslatot nagy gonddal dolgozta ki és igen részletesen. De az volt a nézetem, hogy az értekezés nem tökéletes. Ezt meg is mondtam a szerzőnek és kértem, engedné meg, hogy néhány megjegyzést tegyek. Oly szívesen és előzékenyen fogadta szavaimat, ami ritkaság írók és különösen tervelők között. Azt mondta, hogy mindig örül, ha tanulhat valamit.

Elmondtam hát, „hogy Tribannia királyságban, amelyet a benszülöttek Langdennek neveznek és ahol utam folyamán néhányszor megfordultam, a nép zöme leleplezőkből, tanukból, besugókból, vádlókból, végrehajtókból, esküdőkből, kémekből áll, melyek a miniszterek és hivatalnokaik zsoldjával és zászlaja alatt egészen

azok szolgálatában állanak. Ebben a királyságban azok esküsznek össze, akik komoly politikus hírébe akarnak kerülni, vagy azt szeretnék, hogy egy ingatag kormány össze ne düljön. Vagy pénzőket féltik, az államkölcson emelkedő és sülyedő árjában. Először megállapítják, mely gyanus személyek vádolandók meg összeesküvéssel, most minden irást és levelet összeszednek ellenük, őket magukat vasraverik. Ez írásokat szakértőnek adják át, aki megfejti a szavak, szóttagok és betűk titokzatos értelmét: például, kitalálják, hogy az éjjeli edény titkos tanácsost jelent; a libasor országgyűlést, a dögvész hadsereget, a cserebogár miniszterelnököt; a köszvény főpapot, az akasztófa államtitkárt; a szűrő udvari hölgyet; a seprő forradalmat; az egérfogó nyilvános állást; a feneketlen kut kincstárt; a csatorna udvart; a bolondsipka kegyencet; az eltört cső törvényszéket; az üres hordó generálist; a gnyedező seb közigazgatást. Ha ez a módszer nem elégséges, akkor két hatékonyabbat alkalmaznak, amit a tudósok *Akrostikon* és *Anagramma* néven jelölnek. Minden kezdőbetűnek politikai jelentősége van. N politikai összeesküvést, B lovashadsereget, L tengeri flottát, vagy ha összecseréljük a betűket, az elégedetlen párt legmélyebb aknamunkájába nyerünk betekintést.*) A tanár nagyon megköszönte a felvilágosítást és megígérte, hogy értekezésében felemlíti a nevet.

Ezekután beláttam, hogy nem sok keresni valóm van itt, s feltámadt bennem a vágy, hogy visszatérjek Angolországba.

*) Ezek a betűk aktuális vonatkozásokkal függnek össze; akkori államférfiak nevének kezdőbetűi.

HETEDIK FEJEZET.

(Szerző elhagyja Lagadót és Maldonádaba megy. — Hajót nem talál. — Rövid utat tesz Glubbdubdribe, ahol a kormányzó fogadja.)

Van okom hinni, hogy az a szárazföld, mely Laputa kormánya alatt tömörült egvbe, Kelet felé Amerika ismeretlen nyugati partjai és Kalifornia felé nyulik, északra a Csendes-oceán terül el, mely, úgy vélem, százötven mért-földnyire lehet Lagadótól; arrafelé jó kikötőjük van és élénk kereskedelmük, a nagy Luggnagg-szigettel, mely körülbelül a hosszúság 29-ik és a szélesség 140-ik fokán fekszik. Japántól dél-keletre van ez a sziget, mintegy száz tengeri mérföld távolságban. A Japán császár és Luggnagg királya baráti viszonyban élnek, s gyakran vitorláznak át egyik szigetről a másikra. Elhatároztam, hogy errefelé veszem utamat s úgy térek vissza Európába. Két öszvért béreltem és egy vezetőt, aki az utat mutassa s podgyászomat vigye. Elbucsúztam nemes pártfogómtól, ki kegyének sok jelével bocsátott

utra és gazdag ajándékkal tetézte meg eddigi jószágát.

Különös esemény vagy kaland nem tarkította utamat. *Maldonáda* kikötőbe érve, nem találtam *Luggnagga* induló hajót, kilátásom se volt rá, hogy egyhamar indul. A város körülbelül akkora, mint *Portsmouth*. Csakhamar megbarátkoztam néhány jóállású emberrel és mindenütt szívesen fogadtak. Az egyik azt ajánlotta, „hogy miután a *Luggnagga* induló hajó legalább egy hónap alatt kelhet csak utra, talán nem untatna bennünket, ha átruccanánk a kis *Glubbudrib*-szigetre, öt mérföldnyire innen, délnyugat felé“, ő maga és egy barátja ajánlkozott, hogy elkísérnek, még az utiköltséget is megszerezték.

Glubbudrib — ha jól ejtem e szót — a boszorkányok és varázslók szigetét jelenti. Harmadfél akkora, mint *Wight* szigete, igen termékeny és dúz föld, csupa varázsló él ott, egy fajtájukból való kormányzó uralkodása alatt. Ez a nép egymásközt házasodik csak s a fajta legöregebb varázslóját választják időnkint kormányzóvá. Gyönyörű palotája van s mintegy háromezer hold terjedelmű parkja, melyet husz láb magas nyers-kőfal kerít körül. Ebben a parkban nyájak, gabonaföldek és veteményeskertek váltakoznak. A kormányzót és családtagjait némi módon szokatlan személyzet szolgálja ki. A boszorkányság erejével e kormányzónak hatalmában van visszahívni halálából bárkit, s szolgáltatni magát vele huszonnégy órát át, de nem tovább: s három

hónapon belül nem is híhatja vissza ugyanazt a halottat, csak egész rendkívüli esetekben.

Reggel tizenegy órakor értünk a szigetre: egyik kísérem azonnal a kormányzóhoz hajtott s megkérte, engedné meg, hogy egy idegen hódolatát átnyujtsa őfenségének. Szívesen láttak bennünket s három palotaőr kísért be a kapun, különös régi ruházatokba öltözve és régi fegyverekkel: volt valami a maguktartásában, amitől libabőr futott végig a hátamon és kimondhatatlan borzongás. Több szobán mentünk át. A falak mentén sorfalat álltak a szolgák, míg a fogadó-terembe nem értünk. Mélyen meghajoltunk s néhány általános kérdés után őfensége mindhármunkat leültetett, apró székekre, a trónus legalsó lépcsője mellé. Őfensége érti Balnibarbi nyelvét, bár e szigeten más nyelvjárás divik. Azt kívánta, beszélnek utjaimról; annak jeléül, hogy minden szertrást mellőzni óhajt, ujjának egy mozdulatával elküldte egész személyzetét: nagy rémületemre egyetlen pillanatban tűntek el, mint az álom képei, ha hirtelen felriadunk. Alig tudtam magamhoz térni, míg a kormányzó nem biztosított, hogy nem lesz semmi bántódásom; két társam is megnyugtatót, ők már gyakran láttak ilyet. Összeszedtem hát magam, s röviden elbeszéltem kalandjaimat őfenségének, de nem minden habozás nélkül: gyakran pillantottam hátra riadtan a sarokba, a függönyök mögé, ahol a kísérteties szolgák álltak. Őfensége meghívott ebédre, egész sereg kísértet szolgálta fel az ételt s látta el asztalunkat. Megfigyeltem ma-

gamon, hogy már nem félek tőlük úgy, mint reggel. Estig maradtam ott, de ekkor alázattal megkértem öfenségét, engedné meg, hogy ne kelljen itt a palotában megszállnom éjszakára. Barátaimmal egy szomszéd város magánházában háltunk. Másnap reggel újra tisztelegtünk a kormányzónál, amint az illem megkívánta.

Tíz napig laktunk a szigeten, a nap nagy részét a kormányzó palotájában töltöttük, csak éjszaka nem maradtunk ott. Csakhamar úgy megbarátkoztam a kísértetekkel, hogy a harmadik vagy negyedik napon, látásukra már semmi nyugtalanságot nem éreztem, a borzongás elmúlt s helyét kíváncsiság foglalta el. Öfensége felszólított „nevezek meg bárkit, s bármekkora számban ama halottak között, kikről a világ kezdetétől fogva tudunk, ő felidézi mind s megparancsolja nekik, hogy feleljenek bármelyik kérdésemre: feltéve, hogy kérdéseim megfelelnek amaz idők szellemének, melyben a kísértetek éltek. Egy dologban nyugodt lehetek, hogy bizonyára az igazat mondják, mert a hazugság művészete ismeretlen és haszontalan az alvilágban“.

Forrón megköszöntem öfenségének ezt a nagy kegyet. Akkor éppen egy szobában álltunk, melynek ablakából gyönyörű kilátás nyílt a parkra. Először a nagyság és pompa jelenéseit szerettem volna felidézni, azért Nagy Sándort kívántam látni seregének élén, az arbelai ütközet után. A kormányzó egy ujjának mozdulatára megjelent a lándzsás hadsereg és ablakunkig nyomult előre. Sándort behívták a szobába.

Csak nagynehezen értettem meg azt a görögöt, amit beszélt s ő is nehezen értett engem. Becsületszavára kijelentette, hogy őt nem mérgezték meg, gyomorrontásba pusztult bele, mert sokat ivott.

Ezután Hannibált idéztük fel s láttuk őt átkelni az Alpokon. Kijelentette, „hogy szó se igaz az ecetről szóló legendából, egy csöpp ecetet se vitt magával“.

Láttam Cézárt és Pompejust a légiók élén, indulóban. Cézárt utolsó, legnagyobb győzelme után kívántam látni, Róma szenátusát egy szobában s aztán kívántam látni egy modern országgyűlést szembeállításul. Az első csupa félistenek és hősök-ből állott, a másik rongyszedők-ből, kalmárokból, utonállókból, csirkefogókból. A kormányzó kérésemre jelt adott Cézárnak és Brutusnak, hogy lépjenek közelebb. Mély megilletődés fogott el, meglátván Brutust, arcának minden vonásán felismertem a kérlelhetetlen erényt, a lélek rettenthetetlen bátorságát és erejét, a haza leghűbb szerelmét és szeretetét az emberiségnek. Örömmel láttam, hogy e két nagyember jóviszonyban van egymással. Cézár maga bevallotta, hogy „életének legnagyobb hőstettei, sok tekintetben nem is hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, melyvel elvették ezt az életet“. Volt szerencsém Brutussal is beszélhetni, elmondta nekem, „hogy állandóan együtt vannak Juniussal, Sokratessel, Epaminondással, az ifjabb Catóval, és Morus Tamással; olyan sextumviratus ez, ugymond, melyhez nincs

az a század, hogy egy hetediket teremthetne.

Untatná az olvasót, ha felsorolnám mindazokat, akikkel beszéltem: engem kielégíthetetlen vágy hajtott, hogy a múlt minden korszakában magam elé varázsoljam az emberiség legnagyobb szellemeit. Sokáig néztem szemébe sok hősnek, kik zsarnokokat és bitorlókat döntöttek le, s visszaadták egy elnyomott és méltatlanul sújtott nemzet szabadságát. De hogy fejezhetném ki lelkeim végtelen örömét, úgy, hogy az olvasónak mulattató olvasmányt nyujtsak egyuttal.

NYOLCADIK FEJEZET.

(Glubbdubdrib további ismertetése. A megjavított régi és modern történelem.)

Egy egész napot fordítottam arra, hogy a leghíresebb gondolkodók és tudósok szellemét megismerjem. Homerost és Aristotelest azoknak élén kívántam látni, akik e két nagy férfit magyarázták. De oly számosan voltak, hogy több száznak az udvaron kellett várakozni s a palota külső szobáiban. Azonnal felismertem a két hőst, nemcsak a csőcselék soraiban, de egymással szemben is. Homeros magasabb, barátságos tekintetű férfi. Korához képest egyenesen jár, szemei tiszták és élénkek, a legvilágosabb szemek, amiket valaha láttam. Aristoteles kissé előrehajolt és mankóra támaszkodott. Arca sovány, haja ritka és vékony, hangja tompán, mintegy mélységből kihangzó; azonnal észrevettem, hogy teljesen idegenül állnak a társaságban, soha nem hallottak egyikről sem, s hallottam, hogy suttozta az egyik kísértet, — akit nem nevezek meg — „hogya a szellemvilágban

a magyarázók mindig távoltartják magukat témájuktól, e két bölestől: szégyelik magukat, amiért olyan borzalmasan elferdítették munkáik értelmét." Bemutattam Didimust és Eustatiust Homérnak, és kértem őt, bánjon jobban velük, mintahogy megérdemlik, mert hamar felismerte, mily kevés eszük van ahhoz, hogy egy költő szellemébe hatoljanak. Aristoteles azonban valósággal feldühödött, amikor Scotust és Ramust bemutatva, néhány szóval jellemeztem őket: megkérdezte „vajjon az egész társaság ilyen tökfejek gyülekezete-e?”

Most fölidéztetem Descartesot és Gassendit, és megkértem őket, magyarázzák el Aristotelesnek az ő tanításuk lényegét. A nagy filozofus habozás nélkül elismerte természettudományokban való tévedéseit, kijelentette, hogy hiszen csak feltevések voltak és ilyeneket felállítani minden embernek jogában áll, de úgy vélte, hogy Gassendi elméletét, mely Epikur tanításait tette csak népszerűbbé, épp úgy elvetik majd valamikor, mint Descartes kockáit. „Ugyane sorsalesz”, — ugymond — „Newton vonzás-elméletének, amire oly büszkék most a tudósok”. Azt mondta, hogy új természettudományos elméletek új változatok csak, s minden század átalakítja ezeket, s még azok is, melyek matematikai elvek alapján bizonyultak helyesnek, röviden szertefoszolnak s egy más hullám elragadja őket”. Öt napig beszélgettem az ókor más nagy gondolkodóival. Láttam az első római császárokat. Kértem a kormányzót, idézze fel Heliógalus szakácsát, hogy ebédet főzzön nekünk,

de nem sokra mentek azzal az anyaggal, amit mi adhattunk. Agezilaus egyik helótája készített nekünk egy tál spártai levest, de csak egy kanállal tudtam lenyelni. Az a két ur, aki a szigetre kísért, három nap mulva magánügyekben visszatért. Felhasználtam ezt az időt s a közelmult néhány halottját idéztettem fel, azokat, akik az elmúlt két század folyamán nagy szerepet játszottak Európa történetében. Mindig csodálója voltam régi családoknak s felidézttünk egy vagy két tucat királyt, sorban az ősök rendjében, nyolc vagy kilenc emberöltőn keresztül. De szomorú és váratlan csalódás ért. Mert például, hosszú sor királyi öltözék után, ugyanabban a családban, két furulyás jelent meg, három jókedvű udvaronc s azután egy olasz főpap. Majd egy borbély következett, két abbé és egy kardinális. Sokkal jobban tisztelem a koronás főket, semhogy sokáig időztem volna e látványon. Már a grófok, márkik és hercegek családfáival szemben nem voltam ily aggodalmas, s be kell vallanom, nem minden humor nélküli volt, lerántani a leplet bizonyos családok eredetéről. Rájöttem, honnan ered egyik családnál a hosszú áll; miért nemzett egy másik család két nemzedéken keresztül csupa gazfickót s további két nemzedéken át csupa hülyét. Miért gvengeelméjük s miért eszesebbek egy harmadik s egy negyedik család tagjai; honnan van az, amit Polidor Virgil mond egy igen nagy családról: „nec vir fortis, nec foemina casta“; („nincs ott bátor férfi és nincs ártatlan nő“) hogyan vált jellemmé és természeté kegyetlenség, csalfaság

és álnokság, mely tulajdonokról épp úgy fel lehet ismerni némely családot, mint arcvonásairól; ki oitott be gyógyíthatatlan kórokat nemes fajtákba; honnan erednek öröklött sebek és daganatok; s mindezen nem csodálkozhattam, látván, hogy szakítják meg az ősök sorát apródok, lakájok, inasok, kocsisok, furulyások, kucsébrek, kapitányok és szédelgők!

Mondhatom, alaposan kiábrándultam a modern történelemből. Tüzetesen vizsgálva, száz év keretében a legnagyobb udvari férfiak leszármazásait, rájöttem, hogy csapták be a világot kurafi írók, akik nagy tetteket tulajdonítottak gyáva gazoknak; bolondoknak bölcsmondásokat, hízegőknek őszinteséget; római erényt hazáárulóknak; istentagadóknak kegyességet; szüzi életet kicsapongó fajtalanoknak; becsületet besugóknak; hány ártatlan és kitűnő személyt ítéltek halálra és száműzetésre romlott s megvesztegetett bírák és hamis pártoskodás; hány bitang szerzett magas állást, hol bizalom, hatalom, méltóság s gazdagság termett neki; mekkora szerepet játszottak udvari, állami és nagy nemzeti ügyekben gézengúzok, ringyók, ingyenélők, élősdiek, bohócok, mitugrászok, kerítők. S hogy kellett vélekednem emberi bölcseségről és igazságérzésről, látván, milyen okokból és forrásokból indultak ki nagy vállalkozások és forradalmak; s mily megvetendő véletleneknek köszönhetjük, ha mégis sikerre vezetett valamelyik!

Rá kellett jönnöm, mily tudatlan s csalárd emberek írják a feljegyzéseket s a kis történe-

teket; kik küldtek korai sirba méreggel annyi királyt; hány beszélgetés folyt le király és miniszter között, melynek nem volt tanuja. Rá kellett jönnöm világot meglepő nagy események való okaira: hogy ismerte a ringyót a hátsó lépcső; a hátsó lépcsőt az államférfi; s az államférfit az országgyűlés. Egy tábornok füleim hallatára vallotta be: „hogy egyik nagy győzelmét kizárólag gyávaságának és rossz hadvezetésének köszönheti“. És egy tengernagy, „hogy tudatlanságában megverte az ellenséget, melynek el akarta árulni hazáját“. Három király tiltakozott előttem, ama feltevés ellen, hogy egyetlen egyszer is arra érdemes embert kegyeltek volna: ha csak nem tévedésből vagy egy miniszter árulása miatt, akiben megbiztak s hogy soha nem cselekednének másképpen, ha újra élhetnének. Meggyőző erővel kimutatták, „hogy a királyi trónust romlottság nélkül nem lehet fenntartani, mert az a határozott, becsületes, makacs vérmérséklet, amit az erény ad az embereknek, állandó kerékkötője minden közügynek“.

Szerettem volna megtudni óvatos kérdésekkel, hogy szerzett sok ember magas címet és rangot s rengeteg birtokot. Kérdéseim a közelmultra vonatkoztak, de soha a jelenre. Semmikép megsérteni nem akarok még idegent se; ami hazámat illeti, remélem, nem kell mondanom az olvasónak, hogy mindabból, amit elmondtam, egyetlen szó sem vonatkozik rá. Nagyszámu személyt kellett felidézni; első pillanatra a gazfickók egész gyülekezetét ismertem fel, hogy magam szegyenkeztem miattuk. Irigység, zsar-

nokság, csalás, csábítás, kerítés, ezek voltak a legmegbocsáthatóbb bűnök, melyeknek révén céljukat elérték s ez volt még a legkevesebb. De mikor sorra bevallották, hogy nagyságukat és vagyonukat fajtalanságnak, vérfertőzésnek, saját feleségük és leányaik áruba bocsátásának, hazaárulásnak és felségárulásnak, mérégnek, a törvény kijátszásának, az ártatlanok üldözésének köszönhetik: akkor talán megérdemlem az elnézést, ha mindeme felfedezés kissé csökkentette azt a mély tiszteletet, mélyet természetsszerűleg magasrangu személyekkel szemben éreztem, akik méltóságukkal tekintélyt s hódolatot keltettek bennünk, alárendeltjeikben.

Sokszor olvastam nagy szolgálatokról, melyeket királynak s államnak tettek s szerettem volna megismerni, honnan erednek e szolgálatok; kérdezősködéseimre azonban kiderült, hogy e férfiak nevét nem jegyezte fel senki, kivéve néhányat, akiket a történelem álnok gazoknak és árulóknak bélyegez. A többiről soha szó sem hallottam. Lesütött szemmel, rongyos ruhákban jelentek meg, megtudtam, hogy szegénységben és nyomorban haltak meg egyesek, mások akasztófán és vérpadon.

Volt köztük egy, igazán sajátos eset. Oldalán egy tizennyolcéves ifjuember állt. Elmondta nekem, „hogy sok éven át parancsnoka volt egy hajónak; az actiumi tengeri ütközetben áttörte az ellenséges hajórajt, elsüllyesztett három hajót és elfogott egy negyediket, így futott meg Antónius s így győztek ők; s hogy e fiatalember, ki mellette áll, saját fia, aki akkor elesett;” hozzátette, „hogy csekély érdemeiben

bizva, a hadjárat végén visszatért Rómába s kérte Augustus császárt, bizná meg egy nagyobb hajó vezetésével, melynek parancsnokát megölték. Ez állást azonban, tekintet nélkül igényeire, fiatal gyerkőcnek adták, a rabszolga Libertina fiának, aki barátja volt a császár egyik szeretőjének. Visszatért saját hajójára: de kötelesség-mulasztással vádolták és azt is elvették tőle és odaadták az altengernagy Publicola egy apród-kedvesének. Messze Rómától, szerény tanýára vonult vissza s ott fejezte be napjait". Annyira érdekelt az eset, hogy felidéztem Agrippát, aki tengernagy volt abban az ütközetben; megjelent és igazolta az egész elbeszélést, még hozzátéve sokat, amit a kapitány szerénységéből elhallgatott.

Csodálkoznom kellett, hogy a romlottságot mindenütt mily rohamosan terjesztette a fényűzés; más országokban, ahol bűn és erőszak régóta uralkodott, ez nem meglepő.

Az a körülmény, hogy mindegyik kísértet ugyanugy jelent meg, ahogy korában élt, szomorú elmélkedésekre adott alkalmat. Ugy emlélek, hogy emberi szemünk ez utóbbi századok folyamán nagyon elfajzott: a himlő és minden járuléka, eltorzította az angol arc vonásait; megrovidította a termetet, az idegeket és izmokat meglazította, pettyhüdté és ráncossá tette az arcbőrt, s a testet mállottá és büzőssé.

Nem nyomhattam el meghatottságom, összehasonlítva a holtakat az élőkkel, látván, hogy természetes szépséget és erőt hogy ront meg az ősök kapzsisága, akik eladták magukat s bűnt és betegséget plántáltak belénk.

KILENCEDIK FEJEZÉT.

(Szerző visszatér Maldonádába. — A luggnaggi királyság. — Szerzőt becsukják s az udvarhoz szállítják. — Hogyan folyt le a kihallgatás. — A király nagy kegyesége alattvalóihoz.)

Elbucszva Glubbduldrib kormányzójától, Maldonádába tértem vissza, ahol két heti várakozás után készen állt a Luggnaggba induló hajó. Két pártfogóm s még mások, nagy-lelkűen elláttak mindennel, ami az utra kell s a fedélzetre kísértek. Egy hónapig voltunk uton. Heves vihar támadt, mely hatvan mérföldnyire nyugatra térített el utunktól. Ezerhétszáznyolc április huszonegyedikén befutottunk Klumegnig kikötőjébe: tengerparti város ez, Luggnagg délkeleti csucsán. A parttól félmérföldnyire horgonyt vetettünk s jelt adtunk a csolnakoknak. Két pilóta jött értünk és széles öbölbe terelték hajónkat, ahol már egész flotta állott a város falai előtt.

Néhány matrózunk ügyetlenségből vagy rosszakaratból megmondta a pilótáknak, hogy

idegen vagyok és utazó. Egy vámőr hosszasan kihallgatott, amikor partraléptem. Balnibarbi nyelvén beszélt velem, a tengerészek és üzletemberek mind beszélik e nyelvet, mely a kereskedelmet közvetíti. Röviden beszámoltam neki mindenről, igyekeztem elfogadható adatokat nyújtani: mégis úgy véltem, nemzetiségemet jó lesz elrejteni. Hollandusnak mondtam magamat, tudván, hogy az európaiak közül csak a hollandokat fogadják hazájukba a japánok. Azt mondtam hát a hivatalnoknak, „hogy Balnibarbi partján szenvedtem hajótörést, hogy fölvettem Laputában a repülőszigetre (melyről már gyakran hallott) s hogy most Japán felé igyekszem, ahonnan valami módon visszatérhetek majd hazámba.“ De a hivatalnok kijelentette, „hogy le kell tartóztatnia, míg parancsot nem kap az udvartól: azonnal irni fog, s reméli, hogy két hét alatt itt lesz a válasz“. Elég kedves lakásba vittek, kapum elé őrt állítottak, széles kertet kaptam s elég jól bántak velem, eltartásom királyi költségen történt. Voltak, akik meghívtak, főleg kíváncsiságból, mert hire ment, hogy távoli országokból jövök s tudok embernemhallott dolgokról. Béreltem egy fiatalembert tolmácsul: Luggnaggi bennszülött volt, de néhány évet töltött Maldonádában s tökéletesen bírta mindkét nyelvet. Az ő segítségével társalogtam azokkal, akik meglátogattak: őt kérdezték és én feleltem. Két hét múlva, ahogy vártuk, jött a válasz az udvartól. Parancs volt, hogy tiz lovas emberből álló szigoru őrizet mellett engem és személyzetem szállítsanak

Traldragdub vagy *Trildrogdrib*-be (ugy emlékszem, mindkét kiejtést használják!), egész személyzelem szegény tolmácsom volt; alázatos kérésemre megengedték, hogy egy-egy öszvéren tehessük meg az utat. Félnap i uton előttünk futár vitte a hirt, hogy ő felsége értesüljön róla, ha közeledünk; s hogy adja tudtára őfelségének: mennyire vágyom ama kegyre, „hogy zsámolyának porát csókolhassam“. Ez az udvari nyelv s meg kellett tudnom, hogy szóról-szóra értendő. Két nappal megérkezésem után, hogy kihallgatást kaptam, azt parancsolták, hogy hasamon mászszam a trónus lépcsőjéig s közben a padlót nyaljam. Tekintettel idegen voltomra, előzőleg gondoskodtak róla, hogy a padló tiszta legyen és pormentes. Ez különös kegy volt, csak magasrangu udvari személyek előjoga: máskülönben e célra még be is hintik porral a padlót, ha a fogadott személynek ellenségei vannak az udvarnál. Láttam egyszer egy nagy urat, kinek annyira tele lett a szája, mire a trónusig kuszott, hogy egy szót se tudott aztán kiejteni. Ez ellen nincs orvosság, a legnagyobb bűn ugyanis őfelsége jelenlétében köpni, vagy száját törölni. Van itt még egy szokás, amit igazán nem helyeselhetek. Ha a király elhatározta, hogy valamelyik emberének meg kell halnia, de szeliden és nagylelkű módon akarja végrehajtatni az ítéletet, elrendeli, hogy a padlót bizonyos mérges összetételű barna porral hintsék be, amit ha az áldozat felnyal, huszonnégy óra alatt elpusztul. De hogy őfelsége nagy jóságának elismerést szolgáltassunk,

s feljegyezzük alattvalói iránt táplált nagylelkűségét (bár sok európai uralkodó követné példáját!), megemlitjük tisztelettel, hogy szigoru parancsolat rendeli el ily esetek után a mérgezett padló lemosását, amit ha szolgálai elmulasztanak, könnyen elvesztik öfelsége kegyét. Magam hallottam, hogy akarta megkorbácsoltatni egyik apródját, akinek fel kellett volna mosnia a padlót egy kivégzés után, de rosszakarathból azt elmulasztotta, mire egy nagyreményű fiatal főúr, aki kihallgatásra jelentkezett, életét vesztette, anélkül, hogy öfelsége ezt kívánta volna. A jó fejedelem aztán mégis elengedte a korbácsot, megelégedett a szegény apród ígéretével, hogy saját szakállára ezt nem teszi többé.

De térjünk vissza történetemre. Négy lányira kuszván a trón elé, térdeimre emelkedtem s hét izben vertem homlokomat a padlóhoz, majd a következő szavakat ejtettem, ahogy előző éjszakán betanítottak: „*Inckpling gloff-throbb squut scrumm blhiop mlashnalt zwin tnodbalkuffhsthiophad gurdlubh asth.*“ Az ország törvényei parancsolják ezt a bókot, amivel minden kihallgatott köszönti a királyt. Magyarul így hangzik: „*Vajha élne tul égi felséged a napot, kilenc hónappal, meg egy féllel!*“ A király erre felelt valamit, amit nem értettem, de hűségesen feleltem rá, úgy ahogy kitanítottak. „*Flute drin yalerich dwúldom prastrad mirpush*“, ami annyit jelent: „*az én nyelvem barátom szájában van*“, ezzel azt fejeztem ki, hogy tolmácscsal tudok csak beszélni, mire már említett szolgámat bevezették s egy óráig felelget-

tem őfelsége kérdéseire. Balnibarbii nyelven beszéltem.

A királynak tetszett társaságom, s a *bliff-marklubot*, vagyis kamarást megbizta, adjanak szobát nekem és kíséremnek a palotában, lászanak el étellel, itallal, s egy erszény arannyal, a napi kiadások fedezésére.

Három hónapot töltöttem ebben az országban, hogy őfelsége kedvére tegyek: kegyének számos jelével halmozott el, s igen megtisztelő állásokkal kínált meg, de helyesebbnek és igazságosabbnak véltem, hogy hátralevő napjaimat már nőm és családom körében töltssem el.

TIZEDIK FEJEZET.

(A Luggnaggbeliek dícsérete. — A Strulldbrugok életének részletes leírása. — Beszélgetés e tárgyban szerző s több kitűnő személy közt.)

A Luggnaggbeliek általában vendégszeretők és nagylelkűek: nem minden árnyalata nélkül ama gőgnek, mely a keleti tartományok sajátja. Az idegenekkel jól bánnak, főleg azokkal, akiket az udvar pártfogol. Sok magasrangu személylyel összeismerkedtem s tolmácsom közbenjárásával sok kedves és tanulmányos társalgásban vettem részt.

Egy napon — igen jó társaságban voltam ép — valaki megkérdezte: „láttam-e már a *strulldbrugokat*, vagy halhatatlanokat?” Mondtam, hogy nem, s nagyon szeretném tudni, hogy érti ezt a kifejezést, halandó emberekről lévén szó. Erre elmondta, „hogy néha, nagyon ritkán, egy-egy családban gyermek születik, kerek, vörös folttal a homlokán, a balszemöldök fölött: az ilyen gyerek nem hal meg soha. Maga a folt akkora, mint egy ezüst huszas. Idő folytán

megnő és szint vált; tizenkét éves korában zöld lesz s ilyenek marad huszonöt éves korig, aztán sötétkékre fordul, hogy végre negyvenöt éves korban szénfeketévé váljon, s akkorára, mint egy tallér: ezentul nem változik aztán.“ Barátunk hozzátette, „hogy e születések oly ritkák, hogy valóban azt hiszi, az egész tartományban jelenleg nem lehet több tizenegyszáz *struldbrugnál*, mindkét nemben. Ezek közül ötven a fővárosban, a legfiatalabb köztük egy hároméves kislány. Ez a csodálatos tünemény nem sajátja valamely családnak, hanem a puszta véletlen műve, a *struldbrugok* gyermekei maguk ép oly halandók, mint bármelyikünk.“

Kimondhatatlan öröm fogott el, hallván e különös szavakat; még hozzá az a személy, aki elmondta, jól értette a balnibarbi nyelvet, nem állhattam meg, hogy rajongó szavakban ki ne törjek s elragadtatva kiáltsam: „boldog nemzet, melynek minden gyermeke legalább esélyével születik annak, hogy halhatatlanná lesz. Boldog nép, mely szemtől-szembe láthatja az ősi erkölcs annyi élő példáját, s oly mesterei vannak, kik elmúlt századok minden bölcsességét felhalmozva hordják agyukban. De mindenek felett, ó, boldog és nagyszerű *struldbrugok*, kik az emberi lét egyetemes szörnyü csapása nélkül születtek, s lelkük felszabadult a halálfélelem kísértetének borzasztó nyomása alól!“ Csodálkozásomat fejeztem ki, „hogy e kitünő személyek közül egyet se láttam még az udvarnál: hiszen a homlokon sötétlő fekete folt oly szembeszökő jel, hogy nem nézhettem

el őket; s lehetetlen, hogy őfelsége, a legigazságosabb uralkodó, ne látná el magát nagyszámban ily bölcs és kitűnő tanácsosokkal. De lehet talán, hogy e tiszteletreméltó bölcsek erénye az udvar szabados és kicsapongó modorát nem tudja látni. Hisz tudjuk, hogy az ifju emberek gyakran könnyelműen és szilajul lerázzák az öregek józan s bölcs mérsékletét. Mégis legközelebb, ha a király felséges színe elé bocsát, nyíltan és részletesen elmondom majd véleményem e tárgyban, s akár meghallgatja tanácsom, akár nem, egyre már is elhatároztam magam: őfelsége gyakran ajánlotta, fogadnék el állást országában; most hát nagy köszönettel elfogadom e kegyet, itt maradok, s életemet a *struldrug* nevű felsőbb lényekkel való társalgásban töltöm el, ha méltónak tartanak rá.“

Az az ur, akihez szavaimat intéztem, azzal a különös mosolylyal felelt, melyet tudatlanság fölötti száanalom kelt. „Nagyon örülne, ugymond, ha köztük akarnék maradni, de engedjem meg, hogy a társaságnak elmondja, amit beszéltem.“ Ugy is tett és anyanyelvükön sokáig vitatkoztak, egy szót se értettem és azt se vehettem ki, mily hatással volt rájuk előadásom; rövid szünet után ugyanaz az ur kijelentette, „hogy az ő barátai és az enyémeek (igy fejezte ki magát tapintatosan) nagyon mulattak ama megjegyzéseken, melyeket a halhatatlanság gyönyöréről ejtettem s igen szeretnék tudni, hogy vajjon milyen életet élnék, ha sorsom véletlenül *struldrug*nak teremt.“

Azt feleltem, „hogy könnyü ékesszólónak lenni, ily változatos s gyönyörű tárgyban, könnyü különösen nekem, ki álmokképekkel gyakran mulattattam magam, hogy mi lenne, ha király volnék, vagy tábornok, vagy valami nagy ur, — s valóban eszembe jutott az is, hogy osztanám be az időt, s hogy élnék, ha örökké lehetne élnem.“

„Ha jósorsom *struldbrugnak* teremtett volna, mihelyt magam felfedezem vala boldogságom, s megértem, mi a különbség élet és halál közt, első dolgom volna, hogy munkával s ügyességgel meggazdagodjam: azt hiszem, helyesen vezetve ügyeim, kétszáz év alatt én volnék leggazdagabb a tartományban. Másodsorban, kora fiatalságomtól kezdve, szorgosan sajátitanám el minden művészet és tudomány egyetemét, miáltal idővel mindenkit tulszányalnék műveltségben. Végre feljegyeznék minden fontos eseményt s történést, a közélet változataiban, pártatlanul leírnám az egymást követő uralkodók és államférfiak jellemét, minden ponton megtoldva a magam megfigyeléseivel. Feljegyezném az öltözködési szokások, szórakozások minden változatát az idők folyamán keresztül: hogy végre élő kincstára legyek a tudásnak és a bölcsességnek s az ország legfőbb tanácsosa és orákuluma.

„Hatvan éven túl nem nőszülnek többé, nyílt házat vinnék, de még takarékoskodnék. A reményteljes ifju lelkeket alakitanám és irányitanám, meggyőzve őket tapasztalataim alapján, melyet számos példa erősít, az erkölcsök

hasznosságáról a nyilvános és magán-életben. Állandóan mégis halhatatlan testvéreim közt élnek, válogatnék közülök vagy egy tucatot, a legidősebbeket. A vagyontalanokat házam közelében megajándékoznám birtokkal és lakással s mindenkit szívesen látnék asztalomnál. Társaságunkban a halandók közül csak a legkiválóbbak jelennének meg, hozzászoknék, hogy egyre csökkenő szomorusággal lássam elpusztulni őket, s az emberek termékeny változását úgy lássam végre, mintahogy a kertész látja örömmel, hogy követi egymást évről-évre a rózsák és tulipánok termése, s nem panaszkodik azokért, melyek elhervadtak tavaly.

„Mi struldbrugok időnként közölnénk egymással emlékeinket és megfigyelésünk. Megfigyelnénk a fokozatok módját, melylyel a bűn e világot megfertőzi és gáncsolat vet minden lépésének. Óvnánk és tanítanánk egyre a népet, mely a mi példánkon lendülve fel, talán elkerülhetné mégis az emberi nem szemnellátható elfajzását, melyet századunk annyira panaszol.

„Mindehhez vegyük még azt a sok örömet: láthatni kormányok és államformák forradalmait, a felső és alsó rétegek hullámzását, nagy városokat rombadőlni, s királyok székhelyévé válni sötét kis falvakat; látni nagy folyókat keskeny patakká apadni; látni az óceánt, hogy hagyja el a sziklás kőpartot s hogy önti el árjával más oldalon; látni még ismeretlen földrészeket, hogy emelkednek ki a ködből; látni népvándorlást, melyben barbár hordák árasztanak el elfinomult országokat; — s látni, hogy

finomulnak el e barbárok idővel. S látni végre az idők mélyében és távolában, hogy fedezik föl egyre-másra az örök-mozgót, a repülő embert, a mindent gyógyító balzsamot, s hogy emelnek késő unokáink minden tökéletlent tökélyre.

„Micsoda nagyszerű felfedezések, mondjuk, csak a csillagászatban, hiszen mi struldbrugok tuléljük s megerősíthetjük a magunk jóslatait. Látjuk lávozni és visszatérni az üstökösöket s látunk napot, holdat és csillagot keringésének és forrásának minden változatában.“

Szélesen kitértem más tárgyakra is: a végtelen élet és emberfölötti boldogság emésztő vágya szárnyat adott szavaimnak. Hogy befejeztem s előadásom lényegét tolmácsom lefordította a társaságnak: anyanyelvükön sokáig és élénken vitáztak még és csodálkozva láttam, hogy hahotáznak gyakran, az én rovásomra. Végre ugyanaz az ur, aki szavaimat tolmácsolta, hozzám fordult és megjegyezte, „hogy szeretné kiigazítani némely tévedésemet, melyeknek oka az emberi természet közös korlátoltsága s melyért senki sem felelős. A struldbrugok nemzetisége kizárólag náluk terem meg, sem Balnibarbiban, sem Japánban, hol szerencséje volt a király követségét képviselni, nem hallott hasonlót s megfigyelte, hogy ez országok lakói szinte el se hitték, hogy ilyesmi lehetséges legyen. Álmélkodásomon, hogy először beszélt e jelenségről, rögtön észrevette, hogy egészen új és nekem szinte hihetetlen dolgokat hallok. Hogy a két fent említett országban, ott tartózkodása alatt sokféle emberrel be-

szélt, s megfigyelte, hogy minden ember legnagyobb vágya a hosszú élet: s akinek a fél-lába a sirba volt már, kétségbeesetten kapaszkodott másik lábával a földhöz. Hogy a leg-öregebb ember még legalább egy napot élni remél s úgy tekint a halálra, mint a legnagyobb rosszra, mely ellen minden természetes érzés védekezést parancsol. Talán csak itt, Luggnagg szigetén csökkent kissé az élet hallatlan étvágya, azáltal, hogy mindig szemünk előtt volt a *struldbrugok* példája.

„Amit én az öröklét módszeréről beszéltem, igaztalan és meggondolatlan beszéd volt, mert abból a feltevésből indult ki, hogy az ifjuság, egészség és életerő örökkétartó. Már pedig nincs oly balga ember, aki ezt remélni merje, legkicsapongóbb vágyaiban. Nem az a kérdés, hogy az ember szeretne-e ifjui egészségben és gazdagságban élni örökké: — arról van szó, hogyan visel el egy örökké tartó életet, mindama nyomorusággal és betegséggel testében, amiket a vénség hoz magával, mert bár kevés ember szeretne halhatatlan lenni ily kemény feltételekkel, mégis a két elsőbb említett országban, Balnibarbiban és Japánban úgy látta, hogy az emberek szeretnék kitolni halálukat, bármily későn jelentkezzék is: s alig hallott ember-ről, aki szívesen halt volna meg, kivéve, ha kín és szomoruság elviselhetetlen foka láttatta vele jobbnak a halált. Vajjon amaz országokban, melyekben utaztam, épp úgy, mint hazámban, nem tapasztaltam-e hasonlót?”

E bevezetés után részletesen beszámolt

nekem a struldbrugokról. Elmondta, „hogy a struldbrugok harmincéves korukig úgy viselkednek, mint a közönséges halandók, azontul fokozatosan buskomorrá és levertté válnak, egészen nyolecvanéves korukig. Ezt saját bevallásukból tudja, másként, tekintve, hogy e korban kettő vagy három született csak, tulkevesen vannak ahhoz, hogy általános véleményt formálhassunk róluk. Nolecvanéves korukban (ez az emberi élet határa nálunk) nemcsak a közönséges öreg emberek minden bolondságait és betegségét tapasztalhatjuk rajtuk, de még sok mást is, mely a végtelen élet nyomasztó kilátásából származik. Nemcsak hogy makacsok, szélséyesek, mohók, fecsegők, hiuk, mogorvák: de képtelenek minden barátságra, minden természetes vonzódás kihál belőlük. Irigység és tehetetlen vágy, ez a két fő szenvedélyük. Irigységük főleg azokra a tárgyakra vonatkozik, mely az ifjabb nemzedék sajtásága és az öregeknek halálát okozza. Visszagondolva régi időkre, rá kell jönniök, hogy az öröm minden lehetősége megszűnt számukra s ha temetést látnak, jajongani és panaszkodni szoktak, hogy ime, mások beveznek a nyugalom révébe, melyet előlük örökre elzárt a sors. Nem emlékeznek semmire és senkire azonkívül, amit ifju korukban megjegyeztek s erre is igen tökéletlenül. Valamely esemény részleteit biztosabban megtudhatjuk a közönséges hagyományokból, mintha az ő emlékezőtehetségükhöz fordulnak. Sok közülök egészen gyermekké válik s minden emlékezőtehetségét elveszti, ezek szájalmat érdemelnek,

mert legalább nincs meg bennük a társaik sok rossz hajlama és tulajdonsága. Ha egy *struldbrug* a maga fajtájából választ feleséget, ezt a frigyet az ország törvényei felbontják, mihelyt az egyik eléri nyolcvanadik évét. A törvény úgy okoskodik, hogy méltányos, hogy azok, akik saját hibájukon kívül, örök életre ítéltettek e nyomorult világban, ne érezzék kinjást megkettőzve azal, hogy hozzá még feleségük is legyen.

„Nyolcvanéves korukban a törvény halottakká nyilvánítja őket; örökösök megkapják birtokukat, ellátásukra csekély járadékot fordít, a többi aztán állami költségen megy. Ez időn túl sem hivatalt, sem állást nem vállalhatnak még ingyen se. Nem vehetnek s nem kezelhetnek birtokot, polgári vagy bünygyben nem tanulhatnak, nincs hitelük és nem vehetnek részt üzletekben.

„Kilencven évvel kihull a foguk és a hajuk. E kortól fogva nem érzik ízét többé semminek, esznek és isznak, amit le tudnak nyelni, étvágy nélkül és üdülés nélkül. Az életük folyamán felszedett betegségek tartanak egyre, nem rosszabbodnak és nem javulnak. Beszélgetés közben gyakran elfelejtik a szavakat s az emberek nevét, még a barátokét és rokonokét is. Ugyanebből az okból az olvasás sem mulattatja őket, mire a mondat végére érnek, elfelejtik az elejét, így aztán ez egyetlen mulatságtól is meg vannak fosztva.

„Az ország nyelve folyton változik s így egyik korszak *struldbrugja* nem érti meg a másikat. Kétszáz év múlva alig tudnak már be-

szélni halandó testvéreikkel; úgy élnek saját hazájukban, mint az idegenek.“ Ime, ennyit tudtam meg a *struldbrugokról*, vagy ennyire emlékszem abból, amint megtudtam. Később láttam közülük ötöt vagy hatot, különböző korokból. A legfiatalabb alig kétszáz éves; barátaim mutattak be egymásnak. Mondták neki, „hogyan ez egy nagy utazó és sok világot látott“, de a *struldbrug* közömbösen nézett rám és nem kérdezett semmit. Azt hajtogatta csak „adnék neki *slumskudasokat*, vagyis emléket“; ez a koldulásnak egy módja, mert a törvény különben szigorúan tiltja a kéregetést, arra való az állami alap, bármily csekély is. A *struldbrugokat* mindenki gyűlöli és megveti, rossz jelnek tekintik, ha egy születik. Korukat úgy tudja meg az ember, hogy megkérdi őket, milyen királyra, vagy nagy emberre emlékeznek s aztán utána néznek a történelemben. Nyolcvan éven fölül ugyanis nem emlékeznek már semmire.

Soha nem láttam ilyen nyomorult és kétségbeesett embereket, a legborzasztóbb látványt asszonyaik nyujtják; évszámaiknak megfelelően az öregség minden jele meglátszik rajtuk, valami borzongató halotti szín kíséretében, amit leírni se tudok. Hat között azonnal felismerem, melyik a legöregebb, bár egy vagy két század volt csak közöttük.

Ezek után, amit hallottam és láttam, elképzelheti az olvasó, hogy az örökélet forró vágya kissé lehült bennem. Elszégyeltem magamat gyermekes álmoképeimért, melyeket elébb hangoztattam s úgy éreztem, nincs az a zsarnoka

a világnak, ki oly halálformát eszelhetne ki, melybe szivesen ne rohannék inkább, mintsem ezt az életet válasszam.

A király meghallotta, mi történt köztem és barátaim között, s kegyesen tréfálózott felettem: azt mondta, örülne, ha néhány *struldbrugot* elküldhetnék hazámba, hogy az embereket leszoktassák a halálfélelemtől; de ugy látszik, az ország alaptörvényei tiltják ezt, másként szivesen vállaltam volna a szállítás terhét és költségeit. El kell ismernem, hogy az országnak a *struldbrugokra* vonatkozó törvényei józan megfontoláson alapulnak s hogy hasonló körülmények között minden nemzet hasonló eljárásra kényszerülne. Tudva, hogy a fukarság természetes járuléka a vénségnek: ezek a halhatatlanok végül az ország egész vagyonát összeharácsolnák, hatalmat ragadnának magukhoz, melyet hibáik mellett helyesen gyakorolni nem tudnának s végre az államot romlásba sodornák.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

(Szerző elhagyja Luggnaggot s Japánba vitorlázik át; — onnan egy holland hajón Amsterdamba és Amsterdamból hazájába tér vissza.)

Ugy véltem, a *struldbrugokról* szóló ez a kis értekezés szórakoztatni fogja az olvasót, mert be kell vallani, hogy szokatlanul hangzik. Legalább nem emlékszem, hogy utleírásokban olvastam volna efféjét (már azok közt, amik kezembe kerültek), ha tévednék, elnézést érdelek, mert hiszen két utazó, kik ugyanazt az országot írják le, szükségképpen megegyeznek bizonyos részletekben s ez még nem jelenti azt, hogy az egyik átkölcsönözte, vagy ellopta a másik adatait.

Azt is tekintetbe kell venni, hogy Japán és Luggnagg között élénk kereskedelem folyik, nagyon valószínű tehát, hogy a japán szerzők beszámolnak a *struldbrugokról*, de oly kevés ideig voltam Japánban s nyelvök oly ismeretlen nekem, hogy nem kérdezősködhettem rólok. Remélem, a hollandusok adataim alapján

kutatni fognak majd s kiegészítik esetleges hiányaimat.

Őfelsége, miután gyakran ajánlott fel nekem magas udvari állást, látva, hogy mindenáron vissza akarok térni hazámba, végre kegyesen megadta beleegyezését. Sajátkezüleg irt ajánlólevelet adott a japán császárhoz. Megajándékozott négyszáznegyvennégy nagy arannyal (ez a nép szereti az egyforma számjegyeket) s adott egy nagy vörös gyémántot, amit Angolországban száz fontért adtam el.

Ezerhét száz kilenc május hatodikán ünnepléses bucsut vettem az udvartól és barátaimtól. Őfelsége őrséget rendelt mellém Glanguenstaldig: az a sziget délnyugati kikötője. Hat nap múlva indult a hajó Japánba. Az ut tizenöt napig tartott. A kis Xamoskhi kikötőváros mellett vetettünk horgonyt, Japán délkeleti partján. Innen néhány földnyelv vezet észak felé, ahol Japán fővárosa, *Jeddó* fekszik. Partraszállva, megmutattam a luggnaggi király levelét: a hivatalnok jól ismerte a tenyérnagyságu pecsétet, melyre a következő szavak voltak írva: „a király egy béna koldust emelt fel a földről“. A város előljárói hallván a levélről, úgy fogadtak, mint valami minisztert. Elláttak kocsikkal és szolgálkkal s Jeddóig kísérték, ahol azonnal jelentkeztem kihallgatásra és felmutattam a levelet. Miután ezt szertartásosan felbontották s a tolmács közölte őfelségével tartalmát, az utóbbi értésemre adta, „hogy fejezzem ki mit akarok, bármi legyen az, megkapom, királyi testvére kedvéért“. A tolmács különben holland hajósok

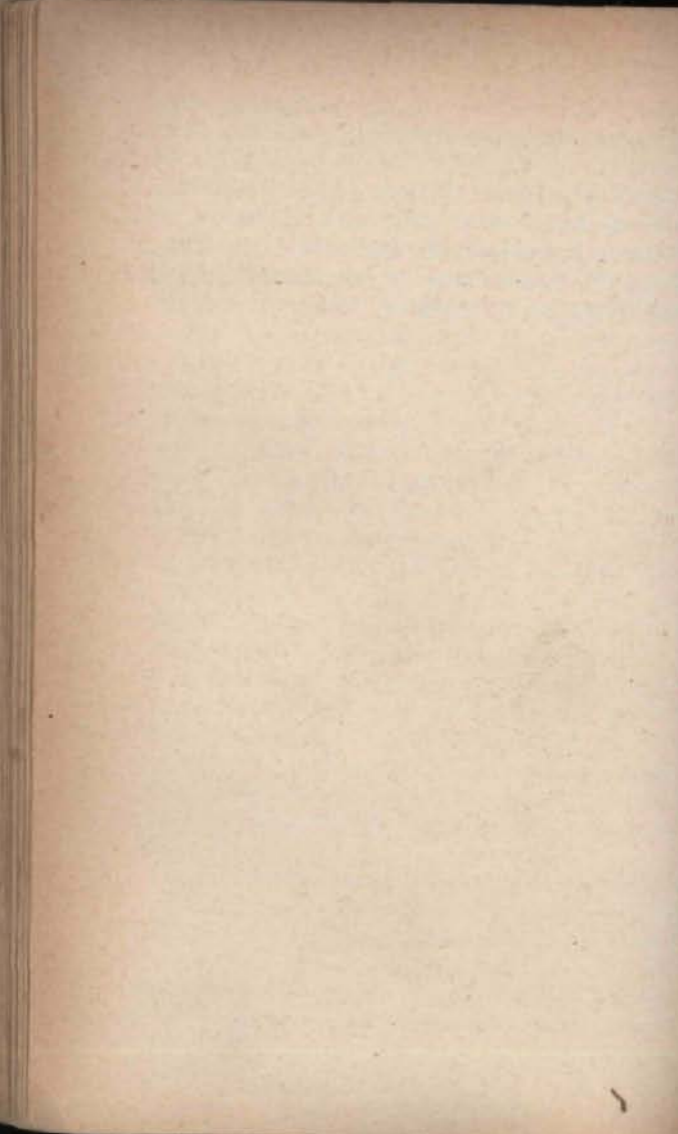
üzletfele volt, magatartásomon észrevette európai mivoltomat s hollandul fordította le őfelsége szavait. Mint már elhatároztam, azt feleltem, „hogy holland kereskedő vagyok, hajótörést szenvedtem, szárazon, vizen Luggnaggba jutottam és onnan Japánba. Tudom, hogy honfitársaim gyakran megfordulnak erre s lesz módom visszatérni hazámba: azért hát alázattal ama kegyet kérem csak, engedné meg őfelsége, hogy épségben Nangasakba jussak!“ Ehhez hozzá tettem még, „hogy luggnaggbeli királyi pártfogóm kedvéért engedje el őfelsége nekem azt a szertartást, melyben honfitársaimnak rá kell tapodni a keresztre: — a balsors vetett ez országba, s nem kereskedni jöttem. Midőn e kérelmemet a tolmács lefordította, őfelsége meglepettnek látszott s azt mondta, „ugy emlékszik, a hollandusok között az első vagyok, aki e pontban aggodalmaskodott s valóban, szinte kételkedni kezd benne, igazán hollandus vagyok-e, mert hogy igaz keresztény vagyok, az biztos. Mindazonáltal, különös kegyképpen, teljesíti kívánságomat, de ügyesnek és óvatosnak kell lenni, s meg kell hagyni a hivatalnokoknak, hogy ugy engedjék el nekem a szertartást, mintha véletlenül történnék, mert biztosít, hogyha valamelyik holland testvérem megtudja a titkot, biztosan nyakamat szegi utközben.“ Hálámat fejeztem ki e szokatlan kegyért; ezekután rábiztak egy kapitányra, aki épségben szállított Nangasakba s gondoskodott róla, hogy a kereszt-szertartás elmaradjon.

Ezerhétszázkilenc junius kilencedikén ér-

tünk Nangasakba, hosszú és fáradságos utazás végével. Csakhamar holland tengerészek társaságába jutottam, s az Amboina nevű négyszázötven tonnás hajón Amsterdamba vitettem magam. Valamikor sokat éltem Hollandiában, Leydenben folytattam tanulmányaimat s jól tudtam hollandusul. A tengerészek csakhamar megtudták, honnan jövök s kikérdezték egész életemet. Rövid és valószínű történetet eszeltem ki, elhagyva a legfontosabb mozzanatokot. Voltak ismerőseim Hollandiában, vezetéknevet találtam ki magamnak és azt mondtam, hogy szüleim szegény gülderlandi parasztok. A kapitánynak, Teodorus Vangrultnak ki akartam fizetni az utat, de mikor megtudta, hogy seborvos vagyok, megelégedett a fél dijjal, azal a feltétellel, hogy utközben igénybe vehessék szolgálataimat. A legénység többször megkérdezett, hogy a fentemlített szertartáson át estem-e, kitérő válasszal feleltem, mondván, hogy mindenben alávettem magam a császár parancsának. Mégis egy rosszakaratu gazfickó bevádolt a tisztnél, s azt állította, hogy nem tapodtam rá a keresztre. Szerencsémre, ez a tiszt be volt avatva ügyembe, husz bambusz-nádat veretett a fickó hátára, ezekután nem zaklattak többé.

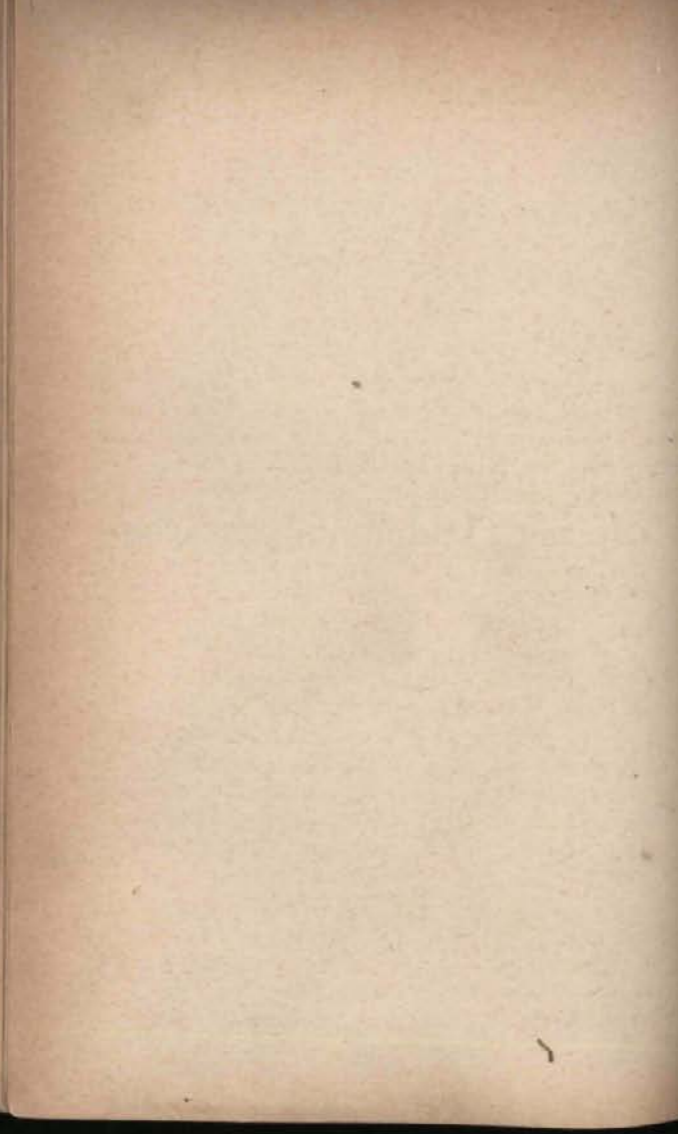
Különösebb esemény nem zavarta utunkat, jó széllel elértük a Jóreménység fokát, ahol friss vizet vettünk fel. Ezerhétszáztiz április tizedikén elértük Amsterdamot, utközben három emberünket veszítettük el csak betegségekben, s egy negyediket, ki az előárbócról zuhant a ten-

gerbe, nem messze Ginea partjaitól. Amsterdamból csakhamar Angliába indultam kicsiny hajón, mely a város tulajdona. Április 16-án a dűnékra értünk. Másnap reggel kötöttünk ki: öt év és hat hónap után újra láttam szülő hazámat. Egyenesen Redriffbe utaztam, ugyanazon nap délutánján meg is érkeztem s nőmet és családomat jó egészségben találtam.

NEGYEDIK RÉSZ.

Utazás Hauhnahn országba.

ELSŐ FEJEZET.

(Szerző, mint kapitány utra kel. — Legénysége összeküszik ellene, fülkéjébe csukják s ismeretlen vidéken partra teszik. — Behatol az ország belsejébe. — A Yehuk, egy sajátságos állatfajta. — Szerző találkozik két Hauhnhm-el.)

Bár rakoncátlan természettel vádoljanak, be kell vallanom, hogy kalandvágyamat nem oltotta el mindama veszély és kétségbeesés, melyeket utam korábbi részeiben elbeszéltem. Öt hónapot töltöttem nőmmel és gyermekemmel és igen boldog lehettem volna, ha meg van bennem a képesség felismerni, hol kell megállanom. Szegény feleségemet áldott állapotban hagytam ott s elfogadtam egy kedvező ajánlatot, a háromszázötven tonnás nagy kereskedelmi hajónak, a „Kaland“-nak parancsnokságát; közismert jó tengerész voltam s hogy meguntam már a seborvosi hivatalást, e célra egy ügyes fiatallembert fogadtam fel hajómra, bizonyos Purefoy nevezetűt. Portsmouthban szálltunk vitorlásra, 1710. szeptember 7-én. Tizennegyedikén Pocock kapitánnyal találkoztunk, aki Campechy öblébe

igyekezett ébenfáért. Tizenhatodikán a vihar elválasztott bennünket. Hazatértem után értesültem róla, hogy nemsokára ezután megfeneklett és az egész hajóról csak egy kis inas maradt életben. Becsületes ember volt és jó tengerész: csak tulságosan bizott eszében s ez volt oka pusztulásának, mint amyi másnak. Ha megfogadta volna tanácsom, most otthon volna családjá körében, épségben és biztonsággal, mint én.

Több tengerészem meghalt maláriában, Barbadosban kellett felfogadnom néhányat, s érintenem kellett a Leward szigeteket, ama kereskedők megbízása szerint, akik alkalmaztak. Csakhamar magam megbántam, amit tettem: a felfogadott emberek közül volt néhány bukkánir, azaz tengeri kalóz. Ötven emberem volt a fedélzeten s parancsot adtam, hogy a déli tenger felé forduljunk, ahol az indusokkal akartam kereskedni s néhány felfedezést voltam teendő. De ezek a fickók, akiket felszedtem, megrontották legénységemet, összeesküdtek ellenem, hogy elkaparítsák a hajót. Egy reggel fülkémbe törtek, kezemlábam megkötözték s megfenyegettek, hogy a tengerbe hajítanak, ha ellenállok. Azt feleltem, hogy foglyuk vagyok és megadom magam. Megeskettek, aztán felbontották kötélékeim, csak a lábamon hagytak egy láncot, s hozzáerősítettek ágyamhoz. Ajtóm elé őrt állítottak, töltött fegyverrel, ki azonnal főbelőtt volna, ha megkísérlem a szökést. Adtak ennem és innom s a hajó parancsnokságát átvették. Az volt a céljuk, hogy mint kalózok, spanyol hajókat fosszanak ki: de ehhez több em-

ber kellett volna. Így hát elhatározták, hogy eladják a rakományt s Madagaskárban új legénységet szerveznek, mert tudnivaló, hogy fogságom alatt is nagy volt a halálozás. Több héten át kereskedtek az indusokkal, de ma sem tudom, mely irányban haladtunk: elzárt rab voltam s arra vártam csak, hogy legyilkoljanak, mint ahogyan gyakran ígérték.

Ezerhétszáztizenegy május 9-én bizonyos James Welch jött le fölémbe s értesített, hogy a kapitány parancsa szerint most kitesznek a partra. Veszekedtem vele, de hiába, még azt se akarta megmondani, ki legyen az új kapitány. Belöktek egy mentő-csónakba, még csak annyit engedtek meg, hogy felvehessem legjobb ruhámat s néhány fehérneműt; fegyvert nem vihettem magammal. Nem motoztak meg, volt annyi becsület bennük s így zsebeimbe pénz maradt és néhány apró tárgy. Mintegy félmérföldet eveztek velem s aztán kitétek a partra. Rimádkodtam, mondanák meg, hol vagyunk: esküdöztek „hogyan maguk se tudják, s hogy a kapitány elhatározta, hogy a legelső helyen, ahol földet érünk, megszabadul tőlem, miután a rakományt ugyanis eladta már“. Visszaugráltak a csónakba, ajánlották, hogy fussak el, nehogy az ár elkapjon s bucsut vettek tőlem.

Kétségbeejtő helyzetemben mit tehettem egyebet, kigázoltam a sekély vízből s egy kis dombra ültem pihenni s gondolkodni. Kissé magamhoz térve, megindultam befelé, azzal, hogy az első vad, akivel találkozom, majd csak megkímél, ha életemért köszöntyüket, üveggolyó-

kat s más csecsebecsét ajánlok fel: tengerészek rendszeren ellátják magukat effélével. A vidék hosszú fasorokkal oszlott részekre. Vetést is láttam, de nem voltak szabályosak. Minden magától nőtt, magas fü közt jártam, előttem árpaföldek terültek. Óvatosan s körülnézegetve haladtam, nehogy meglepjenek, vagy nyíllal löjenek le hátulról. Egyszerre kitaposott úthoz értem: váratlanul bukkanva emberi, ló és tehénlábak nyomaira. Majd több állatot pillantottam meg a mezőn s néhányat a fák gallyai között. Nagyon furcsa formájuk volt, annyira megleptek, hogy hirtelen egy sövényfal mögé húzódtam s onnan szemléltem azokat, amik közelebb kerültek hozzám s alkalmat adtak behatóbb vizsgálatra. Fej és mell sűrű szőrrel borítva, a szőrzet hol bodros, hol hosszú és lecsüngő; szakáluk is van, olyanféle, mint a kecskének, hátuk közepén vastag hajpamat húzódik, ugyanez a lábakon és lábfejeken. Testük többi része csupasz s piszkos-barna bőrük látható. Farkuk nincsen s a combok szőrtelenek, kivéve hátul: ez nyilván arra való, hogy kényelmesen üljenek a földön; leggyakrabban, ebben a helyzetben láthatók, vagy fekvé, vagy gyakran hátsó lábukon állva. A fákra oly gyorsan másztak, mint a mókus; első és hátsó lábukon hosszú, hegyes és horgas karmok szolgálnak e célre. Gyakran ugrottak a levegőbe s feltűnő ügyességgel kergézték. A nőstények valamivel kisebbek párjaiknál, fejükről hosszú hajzat fityeg, arcuk csupasz, valamint egész testük is, kivéve a nemi tájakat. Mellbimbójuk két mellső lábuk között

csüng le, s gyakran csaknem a földet éri, ha járnak. A hajuk színe különböző: barna, vörös, fekete és sárga. Mindent összevéve, soha életemben nem láttam ilyen visszataszító állatot, mely első pillanatra természetes ellenszenvet keltett bennem, elannyira, hogy undorral s megvetéssel felálltam, megelégedvén e látványt s folytattam utamat a kitaposott ösvényen, remélve, hogy valamely indus házához vezet. Alig tettem néhány lépést, midőn szemtől-szembe kerültem egy előbb leírt teremtéssel: egyenesen nekem jött. Megpillantva engemet, a rut szörnyeteg bosszus fintorokat vágott, megállt s hülyén bámult rám, mintha sose látott volna még ilyent, felemelte egyik mellső patáját, nem tudom kíváncsiságból vagy rosszakaratból-e, de nem vártam meg, míg hozzám ér, felkaptam vadász-késemet s lapos fejével rávágtam körmére. Éllel nem mertem támadni, attól tartva, hogy a benszülöttek felbőszülnek ellenem, ha megtudják, hogy megöltem, vagy megnyomorítottam holmi háziállatot. A bestia visszakapta kezét s oly hangosan bömbölt, hogy a szomszéd földről mintegy negyven társa odaugrált üvöltve s rut pofákat fintorgatva felém, de én egy fatörzshöz futottam s megvetve hátamat, a tört magam előtt lóbáltam, hogy távol tartsam a bestiát. De néhány átkozott fajta elkapta a fa ágait, felkuszta a fára s onnan fejemre rondítottak. Alig kerültem ki az adagokat, hozzásimulva a fához s így aránylag még jól jártam, csak rettentő büzüik fojtogatott.

Nagy bajom közepette egyszerre csak lá-

tom, hogy az egész társaság eliramodik, oly gyorsan, ahogy a lába viszi. Kimerészkedtem a fa alól s kikémleltem az utra, hogy lássam, mi rémithette meg ennyire a bandát. De csak egy lovat pillantottam meg, csendesen és nyugodtan sétált, úgy látszik, ez riasztotta el őket. A ló meghökölt egy pillanatra, mikor közelmbe került, csakhamar összeszedte magát, s a csudálkozás kifejezésével szemében, egyenesen arcomba nézett. Kezeimet, lábaimat vizsgálta, s többször körüljárt. Nem állhattam odébb, mert elzárta az utamat, bár viselkedésében semmi támadó, vagy erőszakos nem volt, inkább valami szokatlan szelidség; percekig egymásra meredve álldogáltunk, végre kinyújtottam a kezem, hogy megveregessem a nyakát, füttyentettem is, mint a lovászgyerekek, mikor idegen lovakat zaboláznak. De ez a ló kedveskedésemet némi megvetéssel fogadta, meg rázta fejét s homlokát leszegve, jobb mellső lábát gyengéden felemelte s szeliden, de határozottan eltolta a kezemet; aztán háromszor, vagy négyszer nyerített, de oly sajátos, tagolt ütemekben, hogy csaknem azt kellett hinnem, a maga nyelvén beszélt valamit.

Mig így bámultuk egymást, más ló lépdelt oda, szembefordultak s jobb patájukat felemelve összeütötték, majd több ízben nyeritettek, de annyiféle hangon, hogy csaknem tagolt beszédnek tünt. Pár lépést hátrahúzódtak, egymás oldalán sétáltak fel s alá, tárgyaló felek módján, akik valamit latolgatnak. A szemük gyakran lebbent felém, mintegy aggódva, hogy

el ne szökjem. Egészen el voltam képedve, s azt gondoltam, hogyha ez országban az állatok így viselkednek, ebben az arányban az emberek kell, hogy a föld legbölcsebb s fejlettebb népe legyen. Ez a gondolat megnyugtatót. Elhatároztam, hogy most odébb állok s felkeresek valami házat, vagy falut, vagy bennszülöttet s itt hagyom a két lovat, társalogjanak, amig jólesik. De az első ló, egy almás pej kó, látván, hogy már elosonnék, utánam nyerített, de olyan határozott és kifejező hangon, hogy megdöbbenésemben szinte értettem, mit akar. Anélkül, hogy számot adhattam volna magamnak, mit teszek, megfordultam és odaléptem hozzá, mintegy további parancsait várva. Elrejtettem félelmemet, bár most már őszintén aggódni kezdtem, hogy fog ez a kaland végződni; az olvasó elképzelheti helyzetemet. A két ló mellém lépett s most nagy komolysággal kezdték vizsgálni arcomat s kezeimet. A szürke pej, jobb mellső patájával körültagogatta kalapomat, mire levettem azt s újra föltettem. Erre mindketten nagyon meglepettnek látszottak: a másik, egy barna mén, meglibbentette kabátom szárnyát s ezen megint csodálkoztak. Megsimogatták kezem s láttam, hogy annak szine és lágysága meglepi őket; az egyik oly erősen szorította le kezemet patája és csülke közé, hogy felkiáltottam, ezután mindketten gyöngéden s vigyázva nyultak hozzám. Cipőm és harisnyám nagy zavarba hozta őket, többször nyeritettek s mindenféle gesztusuk volt, ön-

kénytelenül bölcsekre kellett gondolnom, mikor valamely bonyolult jelenség okait próbálják megfejteni.

Mindent összevéve, ez állatok viselkedése oly észszerű és szabályos, oly megfontolt és értelmes volt, hogy végre meggyőztem magam, hogy ezek csak varázslók lehetnek, akik valamely rejtett célból lovakká változtatták magukat, s most, hogy idegent találnak, szórakozni akarnak vele, — vagy talán igazán meglepi őket egy idegen és távoli utazó arca, öltözéke. Megnyugodva ez okoskodásban, a következő szavakkal fordultam feléjük: „uraim, ha önök vajákosok, amint okom van hinni, bizonyára értik a világ minden nyelvét, engedje meg tehát méltóságtok, hogy magamat mint egy szegény, hajótörött angolt bemutassam; rossz sorsom e partokra vetett s most csak arra kérem önöket, engedjék meg, hogy valamelyiküknek hátára üljek, mintha igazi ló volna s eljussak egy házig, vagy faluig, ahol megpihenhetek. Cserébe e kegyért ezt a vadászkest s néhány kösöntyüt felajánlom önöknek“ s már ki is vettem zsebemből e tárgyakat. A két ló csendesen állt, mig beszéltem, ugy látszik, nagy figyelemmel hallgatták végig s mikor befejeztem, többször nyeritettek egymás felé, mintegy komoly társalgásba merülve. Hanem észrevettem, hogy nyelvük nagyon jól fejezi ki az indulatokat, s szavaik, kis fáradsággal, még könnyebben beszédhetőek, mint a kínai szavak.

Gyakran megkülönböztettem ezt a szót

yehu, ezt többször ismételte mindegyik. Bár nem tudhattam, mit jelent e szó, mégis, míg a két ló hevesen beszélgetett, megkísértettem, hogy kiejtsem ezt a szót s hogy egy pillanatra elhallgattak, hangosan és bátran mondtam: *yehu*, minden tehetségemmel utánozva a lónyerítést. Ezen nagyon meglepődtek s a szürke kétszer ismételte ezt a szót, mintha a helyes kiejtést tanítaná nekem. Mire én is többször ismételtem a szót, egyre jobban, bár tökéletesen nem utánozhattam. Most egy másik szóval próbálta meg, amit már nehezebben tudtam kiejteni, a mi betűinkkel leírva talán így hangzanék: *Hauhnhm*. Ez már nem sikerült úgy, mint az előbbi szó, két vagy három kísérlet után mégis kiejtettem s mindketten csodálkoztak tehetségemen.

Miután még néhány szót váltottak, a két barát bucsut vett egymástól, megveregetve egymás patáját: a szürke pej jelt adott nekem, hogy csak menjek szépen előre, jobbnak láttam engedelmeskedni. Hogy nem mentem elég gyorsan, így kiabált: *huun, huun*; megértetem, mit akar, s jelekkel értésére adtam, hogy fáradt vagyok s nem tudok gyorsabban menni, mire nyugodtan megállt s várt, hogy kipihenjem magam.

MÁSODIK FEJEZET.

(Szerző egy Hauhnhm saját házába viszi. — Hogy fogadják szerzőt. — A Hauhnhmok tápláléka. — Szerző busul, hogy nem kap hust. — Végre megnyugszik. — Mit eszik szerző ebben az országban?)

Három mérföldet mentünk, s egy hosszú épülethez jutottunk el, mely a földre vert s keresztbe rakott cölöpökből készült: az eresze alacsony, szalmával borított. Kicsit megnyugodtam, s mindenféle csecsebecsét-szedtem elő, amilyenekkel utasok nyerik meg indusok és más félvadak jóindulatát. De a ló jelt adott, hogy csak menjek be előtte. Nagy szobába léptem, amelynek egyenletes, lebakolt agyagpadlója volt s a falak hosszában vedrek és vályuk huzódtak. A szobában két kancát és két poroszkát láttam, nem ettek, hanem legnagyobb meglepetésemre ültek a hátsó combjukon. Még jobban csodálkoztam, látván, hogy sűrögnek-forognak a szobában s tesznek-vesznek. Ez megerősítette első gyanumat, hogy végtelenül fejlett és értelmes nemzet lehet az, amelynek oktalan állatai ennyire civilizálódtak. Csakhamar belépett a szürke, tekintélyt el-

áruló hangon többször nyerített s a többi válaszolt.

Ebben a házban még három szoba volt, egymással szembe vágott ajtókkal; a második szobán keresztül haladtunk a harmadik felé. Most a szürke előre lépett s intett, hogy várjak. Vártam a második szobában s előkészítettem ajándékaimat, melyekkel a ház urát és urnőjét lekenyerezem: két kést, két kőöntyüt, hamis gyöngyökkel, egy kis tükröt és egy nyakláncot. A ló kétszer, háromszor nyerített, s én vártam, hogy valami emberi hangot hallok most már, de csak nyerítés volt a válasz, igaz, hogy valamivel élesebb. Azt kezdtem hinni, hogy valami igen nagy ur házába kerültem, ha ennyi ceremónia kell hozzá, hogy bebocsáttatást nyerjek. Csak azt nem értettem, hogy veheti magát körül ilyen nagy ur csupa lovakkal. Végre aggódni kezdtem, hogy szenvedéseim s balsorsom talán megzavarták eszemet, nyugtalanul felálltam s körülnéztem a szobában, mely választékosabban volt berendezve, mint az első. Megdörgöltem szemem, de minden úgy maradt. Megcsiptem karom, hogy felébredjek, remélve, hogy csak álmodom. Végre nem maradt más hátra, megnyugtattam magam, hogy mindez csak varázslat és bűvészet lehet. Nem volt időm folytatni elmélkedéseim, mert már jött is a szürke ló, s jelt adott, követném őt a harmadik szobába. Ott egy szép paripát találtam, két csikóval, kik hátsó lábukon ültek, művészién font s tökéletesen tiszta szalmaszőnyegeken.

Hogy beléptem, a paripa felállt fekhelyéről, közel lépett hozzám s miután gyengéden vizsgálta arcom és kezeimet, igen megvetően mért végig s a másik lóhoz fordulva többször hallottam a *yehu* szót: melynek értelmét akkor még nem fogtam föl, bár ez volt az első szó, amit kiejtettem. Csakhamar, örök szégyenemre és bánatomra, megtudtam, mit jelent e szó. A szürke pej bölintott és ismételve a *huun-huun* szavakat, jelt adott, hogy jöjjenek velem. Nagyobb udvarba jutottunk, melynek közepén, nem messze a háztól, másik épület állott. Beléptünk s hármát vagy négyet láttam amaz utálatos teremtések közül, amelyekkel partraszállásom után találkoztam. Gyökereket és húst ettek; később megtudtam, hogy szamarak és kutyák, vagy betegségben elhullott tehenek húsát. Mindháromnak zsineg volt a nyakán, melynek végét egy-egy cölöphöz kötötték: az ételt két első lábukkal fogták meg s fogukkal marcangolták szét.

A főló parancsot adott egy vörös poroszkának, ugylátszik szolgája volt, hogy oldozza fel az egviket s hozza közelébb. A bestiát szorosán odaállították mellém és arcunkat és alakunkat az ur és szolgája tüzetesen összehasonlította: újból többször hallottam ismételni a *yehu* szót. De mekkora volt bozadásom és meglepetésem, mikor észrevettem, hogy az az u alato, állat egészen emberi formájú, arca lapos és széles ugyan, orra benyomott, ajka széles és szája nagy, de ilyesmit vad népeken is tapasztalhat az ember, melyeknél a vonásokat már gyermek-

korban eltorzítja a föld porában való hentergés, vagy az, hogy az anyák hátukon hordják kicsinveiket s ezeknek arca vállukhoz dörgölődik. A *yehu* mellső lába alig különbözött az én kezemtől, csak a körmök hosszabbak, a tenyér durvább s barnább s a kézfej szőrösebb. Lábunk is éppen úgy hasonlított, amit csak én tudhatam, mert a lovak harisnyát s cipőt láttak rajtam. Egész testünk, eltekintve, a már leirt szőrzetektől s színektől, ilyen megdöbbenő hasonlatosságot mutatott.

A lovak azonban nagy zavarban voltak, látván, hogy testem nagy része különbözik a *yehuk* testétől; azt persze nem tudták, hogy e különbségeket csak a ruháimnak köszönhetem. A vörös poroszka egy gyökeret nyújtott át nekem, amit patája és csülke közé szoritott, mint azt megfelelő helyen kimagyarázom majd. Elvettem a gyökeret, megszagoltam és udvariasan visszaadtam. Erre egy darab szamárhúst vett ki az egyik *yehu* vályujából, de ez oly büzös volt, hogy undorodva elfordultam; egy *yehunak* vetette oda, mely aztán mohón felfalta. Ekkor a ló egy köteg szénát nyújtott felém, majd egy vödör zabot, de én fejemet ráztam, jelezve, hogy ezt nem tudom megenni. Már ekkor megijedtem, mi lesz velem, hisz itt éhen halhatok, ha magamhoz hasonló lényvel nem találkozom, mert ami e piszkos *yehukat* illeti, be kell vallanom, soha nem láttam még minden tekintetben ennyire undorító lényeket; bár abban az időben kevés ember élt Európában, aki az emberiséget oly mértékben szerette volna,

mint magam. A gazdáló észrevette viselkedésem, mennyire undorodom ez állatoktól s visszakergette őket az istálló homályába. Ekkor első patáját szájához emelte, oly mozdulattal, mely egészen természetesnek látszott. Ugy látszik, azt akarta megtudni, mit szeretnék enni, de nem adhattam érthető választ s ha megértett volna is, nem tudtam elképzelni, honnan szerzünk megfelelő táplálékot. Mig így erőlködtem, az ajtó előtt egy tehén haladt el. Rám utattam s jeleztem, hogy odamegyek s megfejem. Ezt már megértette gazdám. Visszavezetett a házba s egy kancaszolgálot rendelt mellém, mely másik szobába vitt, hol fa- és agyagedényekben friss tej állt a polcokon. Kaptam egy köcsöggel. Jót huztam belőle s nagyot épültem rajta.

Délfelé holmi járműfélét láttam a ház felé közeledni, amit négy *yehu* huzott, mint valami szánt. A kocsiban öreg paripa ült, aki tekintélyes személynek látszott. Hátsó lábaival lépett a földre, mellső lábát úgy látszik megsértette. A mi lovunk nagy barátsággal fogadta, együtt ebédeltek a ház legszebb szobájában, tejbefőtt zabot, amit az öreg paripa forrón evett, a többi ki hagyta hűlni. A sajtárokat körben állították föl, körben ültek a lovak is szalmakötegeken, hátsó combjukra nehezelve. Középen széles jászol állt, részekre osztva, úgy, hogy mindegyik mén és kanca a maga szénáját ette, nagyon tisztán és rendesen. A fiatal csikók igen szerényen viselkedtek, különösen a mi gazdánk csikai, melyek igen szelidek és udvariasak voltak a vendégekhez. A szürke odaállított maga mellé és

láttam, hogy ő és barátai rólam beszélnek; a vendégek gyakran pillantottak rám és gyakran ismételték a *yehu* szót.

Véletlenül felhuztam volt keztyümet, amit szürke gazdám észrevett, meg volt lepetve s csudálkozva kérdezni látszott, mit csináltam mellső lábammal; patájával kétszer vagy háromszor érintette kezemet, mintha azt akarná mondani, hogy úgy akarja látni, mint előbb. Azonnal engedelmeskedtem, lehuztam keztyümet és zsebre-vágtam.

Ezen megint sokat vitáztak s láttam, hogy a társaságban jó benyomást keltett modorom. Többször ismételnem kellett néhány szót, amit megtanultam s mig ebédnél ültünk, a gazda elmondta a zab, tej, tűz, víz s más fogalmak nevét. Mindent szépen utána mondtam, mert mint említettem már, ifju korom óta igen könnyen tanulok nyelveket.

Ebéd után a gazda félrehívott, szavakkal és jelekkel értésemre adta, hogy mennyire sajnálja, hogy nincs mit ennem. A zabot az ő nevükön *hlunnak* nevezik. Többször ismételtem ezt a szót, mert utóbb eszembe jutott, hogy talán valami kenyérfélét csinálhatnék belőle, ami tejbe mártva elég volna ahhoz, hogy éhen ne veszek; — azután majd csak eljutok valahová, magamfajtáju népek közé. A gazda azonnal megparancsolta egy fehér kanca-szolgálónak, hogy nagy íatálon hozzon nekem zabot. Ezt megpörköltem a tűzön s aztán úgy, ahogy lelörgöltem a polyvát s kiszédtem a magokat, az egészet megöröltem két kő között, vízzel meg-

gyurtam, lüzön megsütöttem s melegen ettem, tejjel. Eleinte bizony nagyon izetlen lakoma volt, bár tudom, hogy Európa sok részében eszik a zab-kenyeret. Később aztán hozzászoktam; életem folyamán gyakran kényszerültem kemény nélkülözésre s nem az első esetem volt ez, mely meggyőzött róla, hogy a természet mily könnyen kiidégíthető. Itt csak azt jegyzem még meg, hogy egyetlen félóráig sem voltam beteg, míg e szigeten éltem. Később fogtam néha egy-egy házinyulat, vagy a *yehuk* hajából készült hurokkal madarat is; néha meg jóizü növényeket szedtem s főzeléket csináltam a kenyérhez. Máskor vaját köpültem s megittam a savót. Eleinte nagyon nélkülöztem a sót, de a szokás kibékített ennek hiányával is. Meg vagyok győződve róla, hogy a sót csak fényüzésből s inyenkedésből használják s hogy kezdetben arra volt való, hogy szomjuságot keltsen, kivéve, ha húst raktak el bele, hogy meg ne romoljék. Nincs is állat, mely a sót úgy enné, mint az ember. Ami engem illet, elhagyva ezt az országot, csak nagynehezen szoktam hozzá megint, hogy bármely ételben a só ízét elviseljem.

Legyen ennyi elég abból, amit étkezésemről mondhatok. Más írók megtöltik könyveiket effélével, mintha az olvasót érdekelné, hogy mi utazók jól étkezünk-e vagy rosszul. Ennyit mégis fel kellett említeni, máskülönben lehetetlennek tartaná a világ, hogy három évet éltem ilyen országban és ilyen lakók között.

Hogy lealkonyodott, a gazda elrendelte, adnának nekem fekhelyet. Kaptam is egyet,

tíz méternyire a *yehuk* istállójától. Lefeküdtem a földre s ruháimmal betakarva magam, mélyen aludtam. Rövid idő múlva még jobban hozzászoktam helyzetemhez, amint az olvasó látni fogja, ha életmódomról majd tüzetesebben beszélek.

HARMADIK FEJEZET.

(Szerző az ország nyelvét tanulmányozza. — Hauhnhum gazdája támogatja a tanulásban. — Az ország nyelve. — Számos magasállásu Hauhnhum kíváncsiságból eljön megnézni szerzőt. — Szerző röviden elbeszéli utjait gazdájának.)

Legfőbb igyekezetem odairányult, hogy már most megtanuljam az ország nyelvét, amiben gazdám (ezentul csak így nevezem) s a ház mindegyik szolgája támogatott. Mindnyájan valóságos csodának tekintették, hogy egy szerintük oktalan állatban az értelem kétségtelen jeleit tapasztalhatták. Rámutattam a tárgyakra s megkérdeztem nevüket, amit aztán, ha magamra maradtam, naplómbe jegyeztem be. Rossz kiejtésemet gyakori ismétlésekkel javítottam. Egy rőt poroszka, egyik alsóbb cseléd, különösen kezemre járt.

Ez a nép torkon és orron keresztül beszél. Nyelvük legjobban a németalföldi tájszólásokhoz hasonlít, de kecsesebb és kifejezőbb. Különben V-ik Károly császár ugyanezt akarta mon-

dani, mikor kijelentette, „hogy a lovaival mindig hollandusul szokott beszélni.“ Gazdám kíváncsisága és türelmetlensége oly nagy volt, hogy szabad idejében órákat töltött tanításommal. Meg volt győződve róla, (mint később bevallotta) hogy *yehu* vagyok. De tanulékonyágom és szelidségem meglepte őt, mert mind e tulajdonok ellentétben állnak a *yehuk* természetével. A ruháim nagy zavarba hozták, gyakran tépelődött magában, vajjon nem testemhez tartoznak-e: mert sohasem vettem le, mielőtt a család nyugovóra tért s reggel már korán felöltöztem. Gazdám nagyon vágyott már tudni „honnan jövök, hol szedtem fel az értelem mindama látszatát, amit elárultam eddig, hogy történetemet saját szájamból hallhassa“, remélte, hogy ez hamar bekövetkezik, mert igen gyorsan tanultam. Hogy mindent jól megjegyezsek, a szavakat latin betűkkel irtam le fordítással együtt. Mindez gazdám jelenlétében történt s csak nagynehezen tudtam megmagyarázni néki, hogy mit mivelek. E benszülötteknek ugyanis fogalmuk sincs könyvekről és irodalomról.

Tíz hét alatt már megértettem a legtöbb kérdést s három hónap múlva türehető válaszokat adtam. Gazdám szerette volna tudni, „hogy honnan jövök s ki tanított meg utánozni az értelmes lényeket, mert a *yehukat* (melyekéhez fejem, kezem, arcom s minden, mi látható rajtam, tökéletesen hasonlít) eltekintve valami alattomos ravaszságtól s minden rosszra való hajlamtól, úgy ismerik, mint a leggyengébb

felfogásu háziállatokat.“ Azt feleltem, „hogy tengeren át jöttem, távol vidékről, sok hozzám hasonló lénnyel, egy nagy, kivájt edényben, amit a fák törzséből csináltunk, de társaim kitétek a partra s magamra hagytak“. Csak nagynehezen és sok taglejtés segélyével tudtam ezt megértetni vele. Azt felelte, „hogy bizonyára tévedek, vagy amit mondok, az nincsen“, így fejezte ki magát, mert nyelvöknek nincs szava a hazugság, vagy csalás kifejezésére. „Lehetetlen az, hogy a tengeren túl még ország legyen, vagy hogy állatok faedényt készíthessenek s ezt a tengeren kormányozhassák. Abban bizonyos, hogy élő *Hauhnhnm* nem tudna ilyet szerkeszteni s nem bizná *yehukra*, hogy kormányozzák.“

A *Hauhnhnm* szó az ő nyelvükön lovat jelent, nyelvtörténetileg: a természet tökélyét. Azt mondtam gazdámnak, „hogy még nem tudom jól kifejezni magam, de rövid időn belül csodákat beszélek majd néki“. Gazdám a saját feleségét, csikáját és cselédeit is intette, hogy minden alkalmat használjanak fel, amikor taníthatnak: ő maga naponta két-három órát oktatott. Több magasállású ló és kanca a szomszédságból meglátogatott bennünket arra a hirre, „hogy egy csodálatos *yehut* találtak, ami úgy beszél, mint egy *Hauhnhnm* és szavakban és mozdulatokban az értelem halvány visszfényét árulja el. Mind e vendégek nagyon szívesen beszélgettek velem, kérdéseket tettek fel, s én úgy ahogy válaszoltam. Ez a nagy buzgalom odahatott, hogy odaérkezésem után öt hónappal már mindent értettem, amit beszéltek s egész türhetően fejez-

tem ki magam. A *Hauhnhnm*-ök, kik hogy láthassanak s beszélhessenek velem, meglátogatták gazdámat, alig hitték el, hogy igazi *yehu* vagyok, mert a testem, ugymond, másféle szőrzettel van boritva. Csudálkoztak, hogy rajtam nincs szőrzet, csak fejemen, arcomon és kezeimen. De titkom csakhamar kiderült, egy oly eseménynyel kapcsolatban, mely tizennégy nappal ezután történt.

Már említettem az olvasónak, hogy esténkint, ha a család lefeküdt, én is visszavonultam, levetköztem és ruháimmal takaróztam. Egy reggel az történt, hogy gazdám értem küldte a vörös poroszkát, az inasát. Még álmomban talált, ruháim egyik oldalon leestek s ingem mellemre csuszott. Felébredtem a zajra s észrevettem, hogy az üzenetet némileg zavartan adja tudtomra. Később gazdámnak ijedtében nagyon zagyva leírásban mondta el, mit látott. Én hamar megtudtam a felfedezést, mert alighogy gazdám előtt megjelentem, rögtön megkérdezte, „mit jelentsen az, amit szolgája beszélt, hogy én nem ugyanaz vagyok mikor alszom, mint aminek nappal mutalkozom; hogy az inas szerint részben fehér vagyok, részben sárga, vagy legalább is nem oly fehér és részben barna“.

Eleddig eltitkoltam ruháim jelentőségét, minden módon különbözni akarván a *yehuk* átkozott fajjától, de most beláttam, hogy tovább nem titkolódzhatom. Különben is megfontoltam, hogy cipőim s ruháim csakhamar elkopnak majd, máris rossz állapotban voltak s így egyszercsak szükségem lesz majd a *yehuk*,

vagy más állatok bundájára, amikor tehát ugyis kipattan a titok. Elmondtam hát gazdám-nak, „hogy abban az országban, ahonnan jövök, a hozzámhasonló lények, testüket bizonyos állatok mesterségesen kikészített hajzatával fedik, részint szeméremből, részint az idő hideg és meleg viszontagságai ellen. A magam részéről, ha parancsolja, azonnal meggyőzhetem őt, csak azt a kegyet kérem, hogy ne kelljen feltakarnom bizonyos részeket, miket a természet elrejtteni int“. Azt felelte, hogy egészen furcsa dolgokat beszélek, főleg utolsó szavaimat nem érti: hogy inthetne minket a természet arra, hogy elrejtsük, amit a természet adott, ő maga és családja sohasem szégyelte testét; különben pedig tegyek úgy, ahogy jól esik“. E szavak után először kigomboltam felsőkabátom és levetettem; majd a mellényemre került a sor; levettem cipőmet, harisnyámat és nadrágomat. Leengedtem ingemet és alját felhuztam, az egészet öv módjára derekam köré csavartam, hogy meztelenségem elrejtsem.

Gazdám az egész eljárást kíváncsi álmélkodással nézte végig: egyenkint patájába vette a ruhákat, minden darabot szorgosan megvizsgált, megforgatott, majd szeliden és óvatosan több helyen hozzám ért, többször körüljárt; végre kijelentette, hogy nyilvánvalóan *yehu* vagyok, de sokban különbözöm fajtámtól. A bőröm lágyabb, simább és fehérebb, sok helyen csupasz, körmeim alakja és színe is más s főképpen az a hajlamom, hogy mindig hátsó lábaimon járok. Megelégedett e látványnyal és sürgetett,

hogy öltözzem fel megint, mert már nagyon dideregtem.

Többször megmondtam gazdámnak, mennyire elkeserit, hogy *yehu*-nak nevez, mert ezt az állatot annyira utálok és megvetem. Kértem, tiltsa meg családjában és barátai közt, akik meglátogatják, hogy ezt a szót rám alkalmazzák. Másrészt azt is szerettem volna, „ha testem hamis takarójának titkát nem árulná el senkinek, legalább addig, míg ebben a ruhában tart; — ami inasát, a vörös poroszkát illeti, annak tisztességérzete hallgatást parancsol“.

Gazdám mindebbe jószívvel beleegyezett s így senki sem tudta meg titkomat, míg csak ruhám szakadozni nem kezdett, amit mindenféle szövettel pótolni kellett. Közben gazdám azt kívánta, „hogy minden szorgalommal azon legyek már most, hogy nyelvüket megtanuljam; a maga részéről jobban érdekli őt értelmességem és beszélő tehetségem, mint egész alakom és testem, akár be van boritva, akár nincs“. Hozzátette még, „hogy némi türelmetlenséggel várja már azokat a csodákat, amikről ígértem, hogy beszélek majd“.

Ettől kezdve megkettőzte fáradozását és oktatásait: társaságba vitt s mindenkit kért, hogy előzékenyen bánjon velem, „mert“ ugymond, „ez jó kedvre hangol engem s annál mulatságosabb leszek“.

Naponkint, tanításközben sok rám vonatkozó kérdést intézett hozzám. Minden tehetséggel válaszoltam s így csakhamar általános, bár tökéletlen fogalmakat alkotott sze-

mélyemről. Az olvasót untatnám, ha elbeszél-ném, hogy vált szabályossá társalgásunk, lépésről-lépésre; az első összefüggő beszámolás, amit magamról adtam, így hangzott.

„Távol országból jövök, mint ahogy megkisértettem már elmondani, ötven fajombeli lénynyel, nagy faedényben uszkáltunk a tengeren, mely szélesebb volt, mint Nagyságod háza.“ Minden rendelkezésemre álló szóval leirtam neki a hajót s kifeszített zsebkendőmet használva fel, megmagyaráztam, hogy viszi előre a szél. Elmondtam, hogy tört ki közöttünk vi-szály, hogy tettek ki a kopár sziklapartra, hogy járkáltam, nem tudván, hol vagyok, míg ő oda nem érkezett, hogy kiszabadítson az utálatos *yehuk* karmaiból. Gazdám megkérdezte, „hog-y ki csinálja azt a hajót s hogy lehet az, hogy az én országom *Hauhnhnm*-jei közönséges *yehukra* bizzák a hajó vezetését.“ Azt feleltem, „hog-y nem folytathatom elbeszélésemet, míg becsület-szavát nem adja, hogy nem sértődik meg, ha már most elmondom neki azt a csodát, amit annyiszor ígértem“. Ígérte, hogy nem harag-szik meg s elmondtam, hogy a hajót hozzám hasonló teremtmények építették, hogy az én hazámban épp úgy, mint mindenütt, ahol eddig jártam, ilyenek az uralkodó értelmes állatok; hogy mikor ebbe az országba jutottam, én épp úgy meg voltam lepelve, látván, hogy a *Hauh-hnmek* értelmes lények módjára viselkednek, mint ahogy ő, vagy barátai csodálkoztak, az értelem jelét fedezve fel oly teremtésben, akit *yehunak* méltóztattak nevezni — amihez min-

den részemben hasonlítok, ezt beismerem, de állati és elfajzott természetével semmi közösséget nem vállalok“. Továbbá kifejtettem, „hogy ha jó sorsom valaha megengedi, hogy visszatérhessek hazámba s ott elbeszélem ezt az utamat, mindenki azt hiszi majd, hogy oly dolgokat beszélek, amik nincsenek, hogy az ujjamból szoptam az egész történetet és csak úgy kitaláltam s hogy — igazán ígérje meg, nem haragszik s elhiszi, mennyire tisztetem őt, családját és barátait, — az én honfitársaim aligha mondanák valószínűnek, hogy egy *Hauhnhnm* legfelsőbb lénye lehessen az állatok nemzedékének s fölötte álljon a *yehunak*“.

NEGYEDIK FEJEZET.

(A Houhnhmek fogalma igazságról és hamisságról. — Szerző előadását hitetlenkedve fogadja gazdája. — Szerző részletesebben beszámol önmagáról és utjainak eseményeiről.)

Gazdám a nyugtalanság minden külső je-
lével hallgatott végig; tekintve, hogy ebben az
országban nem szoktak kételkedve venni, vagy
nem hinni valamit, amit egy másik mond, a ben-
szülöttek nem is tudják, hogy viselkedjenek,
ha mégis ily körülmények közé kerülnek. Em-
lékszem, gazdámval való számos beszélgetés-
ben, mikor az emberi fajta természetét magya-
ráztam, szóba került a hazugság s a hamis be-
állítás, de csak nagynehezen értette meg, miről
beszélek, bár különben igen éles ítélte s gyors
felfogása volt. Ám, így érvelt „a beszéd szokása
arra való, hogy megértsük egymást s hogy a
tényekről értesülést szerezzünk; már most, ha
valaki oly dolgot állít, ami nincsen, akkor elhi-
bázta a célt s azt éri el, hogy a másik ember nem
érti meg, amit mondott s hamis értesüléseket
szerez, ami rosszabb a tudatlanságnál: mert
akkor feketének tudom azt, ami fehér és rö-
vidnek azt, ami hosszú“. Ennyi fogalmat tudott

csak alkotni magának a hazugságról, amit az emberek oly jól ismernek, annyit gyakorolnak.

De térjünk tárgyunkra. Midőn azt állítottam, hogy a *yehuk* kormányozzák nálunk az állatvilágot, gazdám kijelentette, hogy az neki magas, túl van felfogásán. Megkérdezte, „van-e köztünk *Hahnhumek* és mi a hivatásuk?” Feleltem, „hogyan van ám, még pedig nagy számban, hogy nyáron a földeken legelnek, télen szénát meg zabot kapnak házaikban, ahol *yehu* szolgák simára kefélik szőrüket, sörényüket megfésülik, fogaikat kitisztogatják, etetik és ágyat vetnek nekik”. „Ezt már jól értem”, mondta a gazdám „s mindabból, amit elbeszélt, nyilvánvaló, hogy bármily értelmes lények ott a *yehuk*, az urak mégis csak a *Hahnhumek*; — bár a mi *yehuk*ink volnának rávehetőek, hogy nekünk ily szolgálatokat tegyenek”. Megkértem, „méltóztassék megengedni, hogy ne folytassam, mert bizonyos vagyok benne, hogy a továbbiakkal már nem lesz így megelégedve”. De gazdám ragaszkodott hozzá, hogy mindent megtudjon, jót és rosszat egyaránt. Meghajoltam s kijelentettem, hogy engedelmességek fogok. Bevallottam, „hogyan nálunk a *Hahnhumek*, akiket lovaknak nevezünk, igen szelid és szép állatok, hogy gyorsaságban és erőben kiválnak s ha előkelő emberek tulajdonát képezik, csak utköben szolgálnak, vagy versenyt futnak, vagy hintót huznak; hogy nagy gondal s igen jól bánnak velük, míg meg nem betegek, vagy a lábuk ki nem sebesedik: akkor azonban eladják s mindenféle durva munkában

addig nyaggatják őket, míg fel nem fordulnak; — akkor lenyuzzák a bőrüket és azt eladják testüket a kutyák és ragadozó madarak falják fel. De a közönséges fajtájú lovak sorsa nem ily szerencsés. Ezeket földművesek, iparosok és más alacsonysorsu népek használják fel, nagy munkával tulhalmozzák s rosszul bánnak velük“.

Leirtam, ahogy tudtam, hogy miként lovalunk mi, leirtam, a kengyel, a nyereg, a zabola, az ostor alakját és nagyságát, leirtam a kerekeket s a kocsit. Elmondtam, „hogy bizonyos kemény anyagból, az ugynevezett vasból félkör alakú lemezeket csinálunk s ráerősítjük az ő lábaikra, nehogy patáik a köves úton eltöredezzenek“. Gazdám a felháborodás néhány indulatszava után azon csodálkozott, „hogy merészeliünk mi felülni egy *Hauhnhnm* hátára, hiszen az ő házának leggyengébb szolgája lerázná a hátáról, vagy oldalára feküdve, halálra zuzná a legerősebb *yehut*, ha a bestia felpattanna rá“. Megmagyaráztam, „hogy a mi lovainkat három, négy éves koruktól fogva szoktatják mindama szolgálatra, melyekre felhasználjunk őket; hogy amelyik makacskodik vagy ellenáll, azokat kocsik elé fogják; hogy többnyire ütjük őket, míg fiatalok; hogy a himeket, amiket lovaglásra vagy kocsihuzásra szánunk, két éves korukban kiheréljük, amitől szelidek s kezesek lesznek; hogy valóban, a mi lovaink érzik a büntetést és a jutalmat, de még egyszer alázattal kérem, gondolja fel kegyesen, hogy a mi lovainknak épp oly kevés esze van, mint ebben az országban a *yehuknak*“.

Sok körülírással fogalmaztam meg mindent, amit elbeszéltem: a *Hauhnhnmök* nyelve nagyon sok szót nem ismer, mert szenvedélyeik és vágyaik nem oly számosak, mint a mieink, de lehetetlen leírnom gazdám nemes haragját, mikor megértette, hogy bánunk mi a *Hauhnhnm* nemmel; különösen, mikor részletesen leírtam, hogyan heréljük ki a lovakat, hogy jobban szolgáljanak inkább, mintsem fajukat tenyészszék. Azt mondta, „ha lehetséges oly ország, ahol a *yehuk* uralkodnak, ez igazán csak értelemmel történhetik, mert az értelem idővel mindig elnyomja a nyers erőt. De ha külső alakunkra s különösen az enyémmre gondol, azt kell hinnie, hogy hasonló nagyságu és termetű lény a legkevésbé való arra, hogy az értelmet képviselje az állatok között“. S még tudni kívánta, „vajjon azok, kik közt élek, hozzám hasonlítanak-e inkább, vagy a *yehukhoz*?“ Biztosítottam, „hogv inkább hozzám; de vannak köztük ifjak és nők, kiknek bőre lágyabb és simább, mint az enyém s oly fehér, mint a tej“. Azt felelte, „hogy valóban, nagyon különbözöm a többi *yehutól*, tisztább vagyok és nem oly formátlan, de ha jól meggondolja, tulajdonképpen hátrányomra különbözöm: hogy körmeim használhatatlanok s hogy mellső lábaim tulajdonképpen nem is lábak, mert még sohasem látta, hogy azon járnék, hiszen el sem viselnék a kemény földet s hogy az a boriték, amibe csavarтам, nem oly erős s nem oly vastag, mint a másik, amit lábamon hordok; hogy hiszen nem is tudok biztosan járni, mert ha az egyik hátsó

lábam megcsuszik, feltétlenül orra bukom“. Aztán kezdte kifogásolni testem más részeit. Arcom csupaszságát, kiugró orromat, szememet, melyek előre néznek s így oldalt akkor láthatok csak, ha a fejemet forgatom; — hogy csak úgy tudok enni, ha egyik mellső lábamat szájamhoz emelem. Azt se tudja, mire való az a sok beosztás, meg bevágás hátsó lábaimon, hiszen lágyak ahhoz, hogy a kövek keménységét és élet elviselje, ha más állatok bőrét rá nem huzom; hogy egész testemet folyton védeni kell hideg és meleg ellen s védőruhámat naponta nagy fáradsággal fel kell huznom és levetnem megint; s hogy végre megfigyelte azt, hogy az ő országukban minden állat elkerüli a *yehukat*, a gyöngébbek megfutnak, az erősebbek elüzik maguktól. Elannyira, hogyha felteszi is rólunk az értelem adományát, nem érti, hogy gyógyítottuk ki azt a természetes ellenszenvet, amit minden élő teremtés érez irányunkban s hogy szelidültek meg s szolgálnak nekünk e teremtmények. No de nem vitatkozik ezen tovább, mert inkább a saját történetemet szeretné tudni, hogy honnan jövök, életem különböző eseményeit s kalandjaimat“.

Kijelentettem, „hogy minden ponton szeretném kielégíteni kíváncsiságát, de félek, hogy sok dologban nem találok majd meg a helyes kifejezést, mert vannak fogalomkörök, melyekről önagságának halvány sejtelme sincs s vannak tárgyak, melyeket ebben az országban semmihez sem hasonlíthatok. Mégis megteszem a magamét s majd hasonlatokban fejezem ki

magam, csak arra kérem alázattal, segítsen, ha nem találok szavakat“. Gazdám ezt kegyesen megígérte.

Elmondtam, „hogy tisztességes szülőktől származom s egy szigeten születtem, melyet Angliának hívnak. Oly távol innen, hogy leg-erősebb szolgája egy év alatt tenné meg azt az utat. Seborvosnak neveltek s hivatásom abban állott, hogy sebeket és töréseket gyógyítsak, amiket a véletlen vagy erőszak okozott; hogy országunkat egy nőnemű ember kormányozza, akit királynőnek nevezünk. Elhagytam hazámat, hogy vagyont szerezzek, amiből visszatértem után magam és családom megél. Utolsó utam folyamán parancsnoka voltam egy hajónak s ötven *yehunak*, melyek közül sok elpusztult a tengeren. Különböző népek fiaiból egészítettem ki a legénységet. Hajóm kétszer volt abban a veszélyben, hogy mindenestül együtt elsüllyed, először egy orkán, másodsor zátony miatt“. Gazdám itt közbeszólt és megkérdezett, „hogy vehettem rá idegeneket, más országok fiait, hogy velem merészkedjenek, mindeme veszélyek és véletlenek után?“ Mondtam, „hogy ezek kétségbeesett fickók voltak, kik szülőföldjükről szegénység vagy valamely büntett miatt futni kényszerültek. Egyiket a törvény folyása tönkre; a másik elitta, eljátszotta, elbor-délyozta, amiye volt; harmadik megszökött valahonnan; voltak köztük gyikosok, tolvajok, mérgezők, hamispénzverők, kicsapongók, akiket fajtalanság vagy más gonosztettek miatt ítéltek el; voltak, akik otthagyták zászlajukat,

vagy elárulták az ellenségnek; legnagyobb részben szökött fegyencek, kik nem mertek visszatérni hazájukba, hogy felakaszszák őket, vagy tömlőc fenekén éhen pusztuljanak: így hát kellett, hogy más vidéken próbáljanak szerencsét". Előadásom folyamán gazdámnak tetszett többször félbeszakítani. Sok körülírással éltem, hogy elmagyarázzam mindama büntettek természetét, melyek következtében matrózaim megszöktek hazájukból. Több napig tartott, míg mindent megértett. Képtelen volt felfogni, mire való s mit használ a bűnök elkövetése. Hogy ezt megértessem vele, igyekeztem megfogalmazni előtte a gazdagság és hatalom utáni vágy természetét, a bujaság, mértéktelenség, rosszakarat és irigység borzasztó hatását. Mind ezt meghatároztam s esetekkel és feltevésekkel is ábrázoltam. Minden kép után megbotránkozva s álmélkodva meresztette szemeit, mint valaki, akinek képzeletét sohase látott és halott lehetőség döbrenti meg. Hatalom, uralkodás, háboru, törvény, büntetés; mindezekre nincs szó az ő nyelvükben. Majdnem áthághatatlan nehézségek árán tudtam csak elérni, hogy felfogja e szavak értelmét. Kiváló felfogása a társalgás folyamán nagy segítségemre volt: Végre odáig jutottunk, hogy nagyjában képet alkothatott magának az emberi természetről s mindarról, amire ez képes. Még csak azt kívánta, hogy adjam pontos képét annak a földnek, amit Európának neveztem, de különösen a saját hazámról beszéljek.

ÖTÖDIK FEJEZET.

(Szerző gazdája kívánságára az angol álladalomról beszél. — Mi az oka az európai háboruknak. — Szerző kezdi elmagyarázni az angol államszervezetet.)

Kérem az olvasót, ne feledkezzék meg arról, hogy gazdámval való társalgásainknak az alábbiakban következő kivonata rövidesen összefoglalja azokat a leglényegesebb pontokat, amelyek két évi beszélgetéseink folyamán szóba kerülhettek. Abban a fokban, amint a *Hauhn-hnm* nyelvben egyre jobban fejeztem ki magam, gazdám több s egyre több részletre volt kíváncsi. Vázoltam előtte, amennyire módomban állott, Európa mai állapotát. Beszéltem iparról és kereskedelemről, művészetekről és tudományról; folyton meg-megújuló kérdései és válaszaim a részletek kimeríthetetlen anyagát szolgáltatták. Itt csak a saját hazámra vonatkozó kérdések lényegét vázolom röviden, összevonva annyira, amennyire lehet, tekintet nélkül a körülményekre és időre, pusztán a szigorú igazsághoz ragaszkodva. Csak azt sajnálom, hogy néha

aligha sikerül majd gazdám érveit s kijelentéseit hüien visszaadni; részint emlékező tehetségem hiányos, részint a mi barbár angol nyelvünk nem tudja kifejezni fordításban az eredeti finomságait. Nagyságos gazdám kivánságának eleget téve, sorban elbeszéltem az Oraniai Vilmos alatti forradalmat, a hosszú angol-francia háborút, melyet ez az uralkodó kezdett s utódai folytattak s folytat a jelenlegi királyné is s mely még most sem szűnt meg. Kivánságára összeszámítottam, „hogy körülbelül egy millió *yehut* öltek meg a háboru folyamán, mintegy száz várost foglaltak el s ötször annyi hajót sülyesztettek viz alá, vagy égettek fel“.

Azt kérdezte, „mi volt e háboruknak közönséges oka, vagy indítéka?“ Megmondtam, „hogy az okok megszámlálhatatlanok; de néhányat a legfontosabbak közül felsorolhatok. Ez az ok néha az uralkodók becsvágya, kik úgy érzik, soha sincs elég országuk és népük, amit boldoggá tegyenek; — néha meg az államférfiak romlottsága, akik háboruba keverik urukat, hogy elhallgattassák a rossz közigazgatáson felháborodott néprétegek zugolódását. Véleménykülönbségek is gyakran okozták milliók halálát, például ilyenek, hogy hus-e a kenyér, vagy kenyér-e a hus; vajjon egy bizonyos bogyó váladéka vér-e, vagy bor; vajjon fütyülni bün-e vagy erény; vajjon mi jobb, megcsókolni a gerendát, vagy tűzbe dobni; vajjon mi a legszebb szín kabátban: fekete-fehér-vörös, vagy szürke; rövid legyen-e a kabát vagy hosszú;

szük, vagy bő; tiszta, vagy piszkos és így tovább. A legvéresebb, legdühösebb s leghosszabb háboruk ilyen véleménykülönbségeken törnek ki, főleg oly vélemények különbségén, melyek közönyös dolgokra vonatkoznak.

Két uralkodó között gyakran azon fordul meg a pártoskodás, vajjon melyiknek van joga ahhoz, hogy országának birtokába helyezzen egy harmadikat, oly országba, melyre egyiknek sincs igénye; sokszor azért kezd ki egyik uralkodó a másikkal, hogy az ki ne kezdjen vele; sokszor azért üt ki háboru, mert az ellenség nagyon erős; sokszor azért, mert nagyon gyenge; sokszor szomszédaink akarják, ami a miénk, vagy az övék az, amit mi akarunk; erre aztán verekszünk, míg ők elveszik a mienket, hogy nekünk adják az övékét. Nagyon méltányos háboru-ok az is, megtámadni egy országot, melynek népét elpusztította az éhség; tönkretette a dögvész, vagy szétzavarta a belső pártviszály. Méltányos háboru-ok szövetségesünk ellen az a körülmény, hogy nagyon szeretnénk, ha egyik város a mienk volna, amibe az is jó, hogy már nem az övé. Az ugynevezett büntető-hadjáratok azok, melyeket szegény és tudatlan népek ellen indítanak az uralkodók, kipusztítva felét e népnek, másik felét rabszolgaszíjra fűzve, hogy barbár életmódjukon ekként segítsenek. Nagyon tisztességes és gyakori szokás, ha az egyik uralkodó segédkezet nyújt a másinak, hogy egy harmadik ellen védekezzék, akkor a segély-nyújtó, miután szövetségesét ki-rántotta a bajból, a kérdés területet ő maga

foglalja el s megöleti, becsukatja, vagy száműzi a szövetséges uralkodót, amihez joga van, hiszen ő segítette. Vérokonság, vagy házasság is gyakori oka az uralkodók közt történt háborúnak. Minél közelebbi rokonról van szó, annál nagyobb a háborus kedv; szegény népek éhesek, gazdag népek gögősek, a gög és éhség pedig sohasem értik meg egymást, éppen azért, a katonai hivatás mindenek közt a legtisztelőtreméltóbb. Katona ugyanis olyan *yehu*, aki pénzért annyit öl meg embertársai közül, akik őt sohse bántottak, amennyit csak tud.

„Van aztán Európában néhány uralkodó, akiket kéregető-királynak lehetne nevezni; ezek a maguk erejéből nem viselhetnek háborút, tehát csapataikat gazdagabb nemzetektől kibérlik; ennyit és ennyit fizetnek naponként egy emberért; Észak-Európában ez gyakori szokás“.

„Amit a háboruról mondott nekem“ — mondta gazdám — „csodálatos világossággal mutatja, hogy maguknál pontosan az az ész hiányzik, amiről olyan büszkén beszélt; még jó, hogy a gyalázat nagyobb, mint a veszély és hogy a természet nem engedi meg, hogy még nagyobb bajokat csináljanak. Szájuk ugyanis egy síkban van az arccal s így nem haraphatják meg egymást, csak ha a másik beleegyezik. Mellső és hátsó patáik pedig oly rövidek és gyöngék, hogy a mi *yehuin*k közül egy egy tuat európai *yehut* megszalasztana: s éppen azért, ami azoknak számát illeti, akiket megölték a csatákban, nem gondolhatok egyebet, minthogy olyan dolgot állít, ami nincsen“.

Fejemet ráztam s nem állhattam meg, hogy elmosolyodjam. Nem lévén egészen járatlan a háboru művészetében, leírtam neki a különböző ágyukat, láncos golyókat, puskákat, karabélyokat, pisztolyokat, golyókat, lőporokat, kardokat, szuronyokat, ütközeteket, ostromokat, rohamokat, hátrálásokat, aknákat, bombákat, tengeri háborukat, emberestül elsülyesztett hajókat, mindkét részről ezerszámra elhulló katonákat, halálhörgéseket, levegőbe kalimpáló testrészeket, füstöt, lármát, kavarodást, lovak dobogását halottak fején, futást, üldözést és diadalt, hullákkal borított földeket, hullákat marcangoló kutyákat, farkasokat és keselyüket, kifosztást, gyújtogatást, rombolást és pusztítást. S hogy drága hazám fiainak értékét s nagyságát elképzeltessem vele, biztosítottam, „hogy saját szememmel láttam, hogy vertek agyon százsámra embereket egyetlen ostromban s hogy sülyesztettek el száz hajót s láttam, hogy potyognak a felhőkből vissza a felrobbantott testrészek, a nézők nagy mulatságára“.

További részletekbe akartam bocsátkozni, midőn gazdám hallgatást parancsolt. Azt mondta, „hogy aki a *yehuk* természetét ismeri, könnyen elképzeltetheti, hogy egy ilyen gonosz állat képes mindarra, amit felsoroltam, ha ereje és ravaszsága egyensúlyt tart romlottságával. De amint előadásom folyamán az egész fajta iránt érzett irtózata egyre fokozódott, végre annyira megzavarta lelkét s oly csuf érzéseket keltett benne, melyek eddig idegenek voltak tőle; amint lassankint hozzászokik az ilyen utá-

latos szavakhoz, már nem hatnak rá annyira, mert bár megveti a *yehukat*, de rut természetükért épp oly kevésbé tud haragudni rájuk, mint ahogy nem haragudhatik egy *gnayhra*, (ragadozó madár) amiért kegyetlen, vagy nem haragudhatik egy köre, amiért megvágta a lábát. Ám ha azt látja, hogy oly lény, ki magának értelmet tulajdonít, épp úgy képes e borzalmak elkövetésére: akkor attól tart, e tulajdonok romlottsága nagyobb s elijesztőbb, mint az állati durvaság. Azért kezdi hinni, hogy amit értelemnek tartottunk, az inkább csak valami ingerlő szerve természetünknek, mely arra való, hogy eredeti bűneinket fokozza, mint ahogy egy megzavart vízfelület tükre a nyomorék test képét, nemcsak nagyobbak, de még torzabbnak mutatja“.

Hozzátette, „hogyan eleget hallott már a háborúról, mostani és korábbi beszélgetéseink folyamán. De van egy pont, melyben még mindig homályosan lát. Mondottam volt neki, hogy a legénység között voltak emberek, kiket a törvény tett tönkre s azért kellett futniok hazájukból. Már egyszer elmondtam a *törvény* szónak értelmét, mely arra való, hogy az embert védje, s ugyanannak vesztét okozhassa. Azért arra kér, beszéljek bővebben róla, mit értek törvény alatt s hogyan alkalmazzák a törvényt hazánkban. Ő ugyanis azt hitte eddig, hogy a józan ész elég egy józan és értelmes lény igazgatására, megmutatván, mit kell tennünk és mit kell kerülnünk“.

Biztosítottam nagyságos gazdámat, „hogyan

a törvény oly tudomány, melyben nem vagyok nagyon járatos, annyiban legföljebb, hogy sokszor alkalmaztam hiába ügyvédek ellenem elkövetett igazságtalanságok dolgában. Mégis beszélni fogok erről is, amennyiben módomban áll.

Elmagyaráztam, „hogyan van köztünk egy csomó ember, kik korai ifjuságuktól kezdve tanulják annak művészetét, hogy e célra sokszorozott és válogatott szavakkal bebizonyítsák a fehérről, hogy fekete s a feketéről, hogy fehér, aszerint, amint fizetik őket. Ez emberekkel szemben a többi valóságos rabszolga, mert ha például az én szomszédom szemét vet a tehenemre, fizetett ügyvédhez fordul, aki bebizonyítja, hogy joga van a tehenemhez. Nekem erre másik ügyvédet kell fogadni, aki az igazamat védi, mert a törvény rendelete szerint az ember nem beszélhet a maga érdekében. Már most ebben az esetben én, aki a tehen igazi tulajdonosa vagyok, két nagy hátránnyal kell hogy megküzdjek: először az én ügyvédem, aki bölcsőjétől fogva ahhoz szokott, hogy a hamisságot védje, alig tudja feltalálni magát, mikor most az igazságot kell védenie; ez az ő szemében természetellenes állapot, hol nincsen elemében s melyben nem érzi jól magát. A második hátrány abban van, hogy ügyvédemnek nagyon óvatosnak kell lenni, nehogy a bírák elutasítsák, mire a többi ügyvéd úgy tekinti őt, mint aki a törvényvédelem jelentőségét kisebbíteni akarja. Így csak két mód kínálkozik, ha meg akarom tartani a tehenem. Az egyik az, hogy elmegyek felperesem ügyvédjéhez s dupla fizetéssel meg-

nyerem a magam ügyének, mire elárulja védencét s kimutatja, hogy az igazság az én oldalamon van. A második mód az, ha ügyvédem ügyemet oly igaztalannak tünteti föl, amint csak tudja, úgy forgatva a dolgot, mintha a tehén tényleg ellenfelemé volna; ha ezt ügyesen csinálja, biztosan felém hajlik a törvény kegye. Tudnivaló, hogy ezek a bírák ítélnék tulajdon kérdésekben és bűnügyekben egyaránt: a legügyesebb ügyvédek közül válogatják őket, akik már öregek és lomhák. Egész életükben annyit küzdöttek az igazság és egyenlőség ellen, hogy most már végzetes hajlandósággal szeretik a csalást, szédelgést, kifosztást. Ismertem közöttük olyanokat, akik visszautasították a megvesztegetést, ha az igazság részéről történt, semhogy az egész bírói kart megsértsék azzal, hogy hivatalukkal ellenkező módon kelljen cselekedniök. Az ügyvédeknek alaptételük, hogy amit azelőtt tettek, azt törvény szerint tenni kell és lehet újra. Éppen azért gondosan feljegyzik azokat a határozatokat, melyeket valaha az igazság s az egészséges emberi belátás ellen hoztak. Az ilyen ítéleteket *precedenseknek* nevezik; ezeknek nagy tekintélye van s igen gyakran emlegetik, s a bírák gyakran használják fel gyenge lábakon álló vélemények támogatására.

„Tárgyalásokon az ügyvédek és bírák nagyon vigyáznak, nehogy a felvetett kérdés érdemét érintsék. Inkább kiabálni kezdenek, felhevülnek, ha valahol a lényeges pontra tapintottak rá véletlenül, hogy a közönség figyelmét

eltereljék. Ellenben hosszan időznek oly pontoknál, melyeknek a tárgyhoz semmi köze; például a fent említett perben sohase az érdeklőket, vajjon ellenfelemnek jogos igénye van-e az én tehenemre. Ellenben hosszan vitatják, hogy mit mondott a felperes, vörös-e a tehén, vagy fekete, milyen hosszú szarva van; a föld, amin legel, kerek-e vagy négyszögű, hogy hol fejk meg, az istállóban vagy a mezőn, van-e valami betegsége és így tovább. Most aztán a precedensekhez fordulnak tanácsért, a pört időről-időre elnapolják, és tizenkét-tizenhárom év múlva végre ítéletet hoznak.

„Tudnivaló még az, hogy ez a társaság valami sajtószerű műnyelvet, vagy tájszólást beszél, amiből semmiféle halandó egy szót sem ért; a törvények mind ezen a nyelven íródnak, ezt a nyelvet ápolják és fejlesztik nagy szeretettel, míg egészen össze nem zavarták az igazság és hamisság, a helyes és helytelen lényegét: úgy, hogy harminc évig tart, míg eldől, vajjon a föld, melyen lakom s mely hat nemzedéken át őseim birtoka volt, az enyém-e, vagy egy idegen emberé, aki száz mérföldnyire lakik, valami idegen országban.

„Már olyan személyek ellen, kiket valami államellenes büntetssel vádolnak, az eljárás sokkal gyorsabb. A bíró megtudja előbb, hogy a hatalmi férfiak miképpen vélekednek s azután a jogi formák pontos tekintetbe vétele mellett kényelmesen felakasztatja, vagy futni engedi.”

Gazdám itt közbevágott és megjegyezte

„mily kár, hogy ilyen csodálatos szellemi tulajdonokkal felruházott személyek, mint amilyenek leírásom szerint a jogtudósok lehetnek, nem kapnak valami megfelelőbb állást, melyből a tudományt és bölcsészetet terjesztenék“. Válaszolva, megmagyaráztam nagyságos gazdám-nak, „hogy ezek minden egyébben, ami nem mesterségükre vonatkozik, egészen tudatlan és ostoba emberek, bárgyu társalgók, esküdt ellenségei minden tudománynak és műveltségnek s mindig hajlandók fejetetejére állítani minden gondolatot és szóbakerülő igazságot, mint ahogy azt már mesterségük közben megszokták“.

HATODIK FEJEZET.

(Az angol állam további leírása. — Milyen egy miniszterelnök.)

Gazdám még mindig nem értette, milyen okok késztetik a birákat arra, hogy zavart és nyugtalan-ságot csináljanak s szövetkezzenek az igazság megfojtlására tisztán csak azért, hogy embertársaikkal szemben méltatlanságot cselekedjenek. Azt se fogta fel, mikor magyaráztam, hogy ezt ők pénzért teszik. Nagy fáradságomba került leírni neki a pénz használatát, az anyagokat, melyekből készül és a fémek értéké. „S hogyha egy *yehu*-nak sok van ebből az értékes anyagból, mindent tehet, ami eszébe jut: járhat finom ruhákban, lakhatik előkelő házakban, ehetik drága ételeket és italokat s válogathat a legszebb nők között. Éppen ezért, miután a pénz egyedül és magában mindezt képviseli, a mi *yehuink* úgy vélik, sohase lehet elég belőle, sem költésre, sem gyűjtésre, aszerint, amint tékozló, vagy zsupori természetű az illető. Így élvezheti a gazdag a szegény munkájának gyümölcsét s úgy aránylanak egymáshoz, mint 1

az 1000-hez. Hogy a mi népünk nagy tömege nyomorban él s kicsiny pénzért napi robotban sinylődik, hogy néhány gazdag bőségben élhesen“.

Minderre s még néhány részletre bővebben kitértem, de gazdám mindezt nem értette, mert abból a feltevésből indult ki, hogy minden állat kiveheti a részét a föld terméséből s főleg azok, akik a többi fölött uralkodnak. Azért azt kívánta, magyarázzam meg neki „mit értek drága ételek alatt s miért van erre szükség?“ Erre felsoroltam egész sereg fogást, úgy, ahogy eszembe jutottak, az elkészítés különböző módja szerint s elmondtam, hogy a helyes elkészítéshez hány hajónak kell járni különböző országokban, ételhez s italhoz folyadékokat s fűszereket, mártásokot hozni, s még számtalan más kelléket. Biztosítottam őt, „hogy a földgolyót legalább háromszor kell körüljárni a hajóknak, míg egy előkelőbb *yehu* hölgy megreggelizhet“.

Erre kijelentette, „hogy bizony nagyon nyomoruságos egy ország lehet az, mely saját fiait nem bírja ellátni táplálékkal. De legjobban azon csodálkozik, hogy lehet az, hogy akkora földön, mint amilyennek hazámat lenni állítom, egy csepp víz ne legyen s így tengeren tulról kapjuk az italt“. Elmondtam, „hogy Anglia, az én szeretett hazám, háromszor annyi ételmet termel, mint amennyit lakói elfogyaszthatnak. Italokat is, amiket bogyókból sajtolnak, vagy fák gyümölcséből. S minden egyebet, ami az életfenn-tartáshoz szükséges. De ahhoz, hogy a férfiak fényüzése és kicsapongása s az asszonyok hit-

sága kielégithető legyen, terményeink nagy részét idegen országokba küldjük s kapunk érte anyagot betegségre, bűnre és bolondságra. Innen van az, hogy egész sereg ember tartja fenn életét koldulásból, rablásból, lopásból, csalásból, kerítésből, hizelgésből, csábitásból, hamis esküből, szédelgésből, játékból, hazugságból, csuszás-mászásból, vesztegetésből, irkafirkálásból, időjóslásból, mérgezésből, leánykereskedésből, szabadgondolkodásból, éneklésből, s más ily foglalkozásokból". Mind e szavak fogalmát részletesen és csak nagy fáradsággal érttettem meg vele.

„Megérttettem vele, hogy a bort nem azért hozzák idegen tartományból, mintha szükségét szenvednénk vízben, vagy más italokban, hanem azért, mert ez egy olyan folyadék, ami felvidít bennünket azzal, hogy elhomályosítja eszünket, elüzi szomorú gondolatainkat, vad és hórihorgas képeket gyújt agyunkban, reményeket támaszt és félelmet száműz, egy időre felfüggeszti minden okoskodást s tagjaink használatát megzavarja, míg mély álomba nem merülünk. Igaz, hogy aztán rendszeren betegen és lehangoltan ébredünk s hogy e folyadék élvezete mindenféle betegséget okoz s életünket kényelmetlenné és rövidevé teszi.

„De mindettől eltekintve, a nép zöme abból él, hogy kellékeket és szükségleteket szállít a gazdagoknak s így kölcsönösen gondoskodnak egymásról. Például, amikor otthon ülök és tisztességesen fel vagyok öltözve, a testemen legalább száz mesterembernek munkáját viselem.

Házam építését és berendezését kétszerannyi végezte és ötször ennyi készítette el a feleségem reggeli pongyoláját“. Beszéltem aztán másfajta emberekről, akik úgy tartják fenn magukat, hogy betegekkel foglalkoznak. Már előbb említettem volt gazdámnak, hogy legénységem nagy része betegségben halt el. Hanem ezt igazán alig tudta felfogni. „Megérti — ugymond —, ha egy *Hauhnhm* elgyengül néhány nappal halála előtt, vagy valamely baleset következtében, de hogy a természet, mely mindenben oly tökéletes, a testünk belsejében fájdalomkókozó anyagokat termelne, azt majdnem lehetetlennek tartja; nagyon szeretné tudni, mi lehet az oka az ilyesminek.“

Elmagyaráztam, hogy mi ezerféle dolgot eszünk, amik egymással ellenkezőleg hatnak, hogy olyankor is eszünk, mikor nem vagyunk éhesek s iszunk a szomjuság ingere nélkül; hogy egész éjszakákat üldögélünk erős pálinkák mellett, amik meggyújtják belső részeinket és siettetik, vagy hátráltatják az emésztést. Bujálkodó női *yehuk* betegségeket szereznek, amittől megrohad a csontja annak, aki megölelte őket, hogy ez és sok más betegség apáról fiura száll s hogy sokan születnek közülünk bonyolult betegségekkel testükben, hogy a végtelenbe nyulna felsorolásom, ha minden betegséget elmondanék, mert van legalább hatszáz, a test minden részében, belül és kívül, az egyes tagokon s az egészen. Mind e betegségek orvoslására néhányan közülünk a beteggyógyítás mesterségében nevelkednek fel. S tekintve, hogy

véletlenül magam is ilyen vagyok, gazdám iránti hódolatból szívesen feltártam előtte módszerünk egész titkát.

„Alapelvünk abban öszzpontosul, hogy minden betegségnek oka a tulterhelés. Ebből oda következtetünk, hogy a test állandó kiürítése szükséges akár természetes uton, akár felül, a szájon keresztül. Ez utóbbit úgy érik el, hogy növényekből, ásványokból, gummiból, olajokból, gyökerekből, kagylókból, savakból, levekből, gyomból, ürülékből, kigyókból, békákból, varangyokból, pókokból, halott ember husából és csontjából, madarakból vagy állatokból és halakból anyagokat vonnak ki, melyeknek ize és szaga oly undorító és elviselhetetlen, hogy a gyomor azonnal és öklendezve kilöki magából, amit hányásnak neveznek. Mérgek hozzáadásával oly miskulanciákat szerkesztenek a fentemlített anyagokból, melyek alul vagy felül bevezetve, a belekre hatnak épp oly utálatosan és kellemetlenül, mire a belek megernyednek s mindent kiürítenek: ezt nevezik klistérnek. Miután a természet, mint ahogy az orvosok állítják, a test felső nyílását szilárd és folyékony táplálékok bevezetésére, az alsót pedig azok kivezetésére rendelte, tehát az orvostudomány felállította azt a lángészre valló alapelvet, hogy a természetet, ha valami betegség megzavarta, úgy lehet megint eredeti állapotába visszaráncigálni, hogy a testet éppen ellenkező módon kezeljük, felcserélve a nyílások szerepeit, amennyiben szilárd és folyékony anyagokat hátul bevezetünk s a szájon keresztül kivezetünk.

„De mindezen valódi betegségen kívül vannak még képzelt betegségek, amiket az orvosok képzelt orvosságokkal gyógyítanak. Sokféle van és sokféle gyógyszer is, mindegyik más névvel, főleg nőnemű *yehuk* használatára. Legfőbb tehetsége az orvostudománynak azonban a jövendölés, mely legtöbb esetben beválik. Ha ők megjósolják, hogy a beteg meghal, amint ezt rosszindulatú betegségek alkalmával többnyire tesz, akkor meg is hal a beteg. Ha véletlenül gyógyulni kezd a beteg, egy nagyobb adag orvossággal mégis be tudják bizonyítani, hogy nem voltak hamis próféták. Ily módon nagy hasznára vannak például házastársaknak, kik már megunták egymást és sokszor az államnak is, melynek miniszterét vagy uralkodóját épen kezelik.“

Egynéhány alkalommal már beszéltem gazdámnak az uralkodásról általában és különösen a mi kitünő államszervezetünkről, mely az egész világ bámulatát és irigységét felkeltette. De most, hogy így szóbakerült egy miniszter, felszólított, „beszéljem el, mit értenek a *yehuk* e fogalom alatt.“

Elmondtam, „hogy az állam miniszternőke oly egyén, ki nem ismer sem örömet, sem bánatot, aki nem szeret és nem gyűlöl; nem haragszik és nem érez szánalmat; nincs benne semmi szenvedély vagy vágy, csak éppen a pénzt, meg a hatalmat, meg a nagy címeket szereti. Sokféle dologról tud beszélni, kivéve azokat, amiket magába gondol. Igazat is mond néha, ha azt reméli, hogy hazugságnak veszik.

De másként, amit hazudik, becsületes őszinteséggel óhajtja, hogy az ember igaznak tartsa. Aki azt akarja, hogy a miniszterelnök becsülje őt, csak rosszat beszéljen a háta mögött és tekintse magát elveszettnek az, akiről a miniszterelnök jót mondott. A legrosszabb jel azonban mégis az, mikor a miniszterelnök megígér valamit; ha pláne szavával erősíti meg, olyankor az okos ember felad minden reményt s valami egyébhez fog.

„Három módja van annak, hogy az ember miniszterelnökké legyen. Az első az, hogy az ember okosan rendelkezék feleségéről, lányáról, nővéréről; a másik, elárulni és kiintrikázni az elődöt; a harmadik, vad hévvel szavalni nyilvános gyülekezetekben az udvar romlottsága ellen. Okos uralkodó a három jelölt közül az utóbbit választja. Az ilyen buzgó lelkek rendszeren leghübb és legkezesebb szolgálói uruk akaratának. Az ilyen miniszterek, ha végre megkapták kinevezésüket, többnyire megvesztegetik az országgyűlést, s végre valamely esemény, ugynevezett *indemniti* következtében, megkimélik magukat a következményektől s megrakottan visszavonulnak a nyilvánosság küzdőteréről. A miniszterelnök palotája tulajdonképpen egyetem, ahol a minisztercsemeték nevelkednek. Szolgák, lakájok, kapusok és portások ellesve mesterük szokásait, végre maguk is miniszterelnökké lesznek, ha a három főtantárgyban, a vakmerőségben, hazudozásban és vesztegetésben kitűnnek.

„A miniszterelnököt többnyire valami elvirult lotyó, vagy kedvenc lovászfíu kormá-

nyozza. Ezek a csatornák, melyeken keresztül a közigazgatás minden forrása áthalad; ezek végső fogalmazásban a királyság tulajdonképeni kormányzói.“

Egy napon gazdám, mikor az ország nemességéről beszéltem, váratlan bókkal illetett, melyet meg sem érdemeltem. Azt mondta, „hogy nyilván valami előkelő, nemesi családból származom, mert színben, tisztességben s mozdulatokban kiválok az ő országainak minden *yehu*-ja közül, bár ugy látszik, ez ügyességem és erőm rovására megy, dehát persze, arra is gondolni kell, hogy egészben másképpen élek, mint ők, s különben is, nem csak hogy beszélni tudok, de még az értelem halvány lehetősége is feltehető nálam, legalább is a *yehuk* között csodaszámba megy ennyi értelem.“

Megjegyezte, „hogy a *Hauhnhnmek* között a fehér, a vörös és a szürke nem oly szép alakú, mint a gesztenyebarna, az almáspej és a fekete. Előbbiek nem is oly értelmesek s tehetségük is fogyatékosabb. Éppen ezért szolgál maradnak véges-végig, s természetellenes volna, ha ebből az állapotból kiemelnék őket.“

Alázatosan megköszöntem nagyságos gazdámnak, hogy ilyen jó véleménynyel van rólam. Egyuttal azonban közöltem vele, hogy nem vagyok magas származású, szüleim egyszerű, tisztességes emberek, kik éppen csak hogy rendes nevelésben részesíthettek s hogy a nemességnek közöttünk egészen más jelentősége van, mint ahogy ő képzeli. A mi fiatal nemeseinket gyermekkoruktól fogva tétlenségben és fényüzésben ne-

velik; mihelyt módjukban van, elfecsérlik erőiket és rut betegségeket szednek föl. Midőn vagyoniukat eltékozolták, valami alacsony sorsu és kellemetlen nőt vesznek el feleségül a pénze miatt, akit aztán gyűlölnék és megvetnek. Az ilyen házasságból többnyire idétlen, vérbajos és nyomorék gyermekek származnak, két-három nemzedéken túl nem is él a család, hacsak az anya nem okosabb és gyermekéinek apját a szomszédság és egészséges cselédség köreiből nem válogatja, nehogy a család tönkremenjen. Elmondtam, hogy beteg és gyöngye test, petyhüdt arcbőr és soványság a nemesi vér legbiztosabb jele. Éppen azért az egészséges, erőteljes külső nemes családokban máris gyanus s ilyenkor a világ felteszi, hogy a valódi apa holmi kocsis vagy más lehetett. A test tökéletlensége együtt jár a lélek betegségeivel; nemeseink mind spleenesek, fáradtak, tudatlanok, szeszélyesek, érzékiek és elbizakodottak.

E kitünő társaság beleegyezése nélkül nem lehet nálunk törvényt alkotni, megváltoztatni, vagy felfüggeszteni; egyuttal belőlük alakul a legfelsőbb, felelősségteljes bíróság.

HETEDIK FEJEZET.

(Szerző határtalan hazaszeretete. — Gazdája megjegyzéseket tesz az angol államszervezet és közigazgatás állapotáról, melyet szerző példákkal és megfelelő esetekkel ábrázol. — A gazda észrevételei az emberi természetről.)

Az olvasó talán csudálkozni fog, hogyan beszélhettem ilyen szabadon saját nememről, ilyen szabadon s talán ilyen áruló módon; de gondolja meg, hogy olyan halandókkal társalogtam e tárgyról, akik az emberi fajtáról már eleve a leggyászosabb véleményt alkották, annak feltűnő hasonlatossága lévén a *yehukkal*. Különben pedig nyíltan bevallom, hogy a négylábuak erkölcsi felfogását szembeállítva az emberi romlottsággal, oly mértékben kinyitotta a szemem s értelmemet elannyira kivilágította, hogy kezdtem egészen más szemmel nézni az emberi tetteket és szenvedélyeket, s saját nemem becsületét kezdtem olyannak látni, amit nem érdemes megvédelmezni; — de másrészt ugyis lehetetlen volt ez oly világos és tiszta ítéletü személy előtt, mint gazdám, kinek hatása alatt naponta ezer hibát fedeztem fel magamban, amikről ezelőtt sejtél-

mem sem volt s amik az emberi gyengeségek és hibák jókora lajstromában is ismeretlenek. Példáján okulva, kezdtem mélyen megvetni minden hamisságot és áloskodást; az igazságot pedig úgy megszerettem, hogy annak érdekében mindent feláldozni természetesnek tünt.

Egészen őszintén akarok beszélni az olvasóval. Volt egy másik, erősebb indítóoka annak, hogy ilyen szabadon és nyíltan beszéltem ne-memről. Egy évet töltöttem csak ebben az országban, mikor érezni kezdtem, hogy máris oly mély szeretettel, tisztelettel és hódolattal tekintek a benszülöttekre, hogy tőlük elválni szinte lehetetlennek látszott. El is határoztam, hogy hátralevő életemet a csudálatos *Hauhnhnm*-ok között töltöm el, minden szépség és erény folytonos gyakorlásában és soha nem térek vissza az emberek közé. De örök ellenségem, a végzet már úgy határozott, hogy ez a nagy boldogság ne juthasson osztályrészemül. Most csak az vigasztal, hogy mindabban, amit honfitársaimról beszéltem, igyekeztem a hibáikat annyira kisebbiteni, amint az ilyen szigorú vizsgáló előtt csak lehetséges volt s azon voltam, hogy kedvező fordulatot adjak az egyes fejezeteknek. Tudom, ez gyöngeség, de hát van-e élőlény, akit részrehajlóvá ne tenne a szülőföld és haza határtalan szerelme?

Röviden és összefoglalva megírtam néhány beszélgetésünk tartalmát, a rövidség kedvéért kihagytam azonban sok fontos részletet, amikre ezuttal kitérek.

Mikor már minden kérdésre válaszoltam és

kíváncsiságát, ugy látszik, minden irányban ki-
elégítettem, jó gazdám egy reggel korán küldött
értem és magától csekély távolságra leültetett.
(Oly kegy volt ez, melyben először részesültem.)
Elmondta, „hogyan nagyon komolyan megfontolta
egész történetemet és mindazt, amit magamról
és hazámról beszéltem, s hogy e megfontolás
után az állatok egy sajtósájos fajtájának tekint
bennünket, melyeknek a természet, valami csu-
dálatos véletlen következtében, az értelem cse-
kély sugarát juttatta, de mi e csekély értelmet
arra használjuk csak, hogy annak segítségével
természetes romlottságunkat növeljük s új bü-
nöket szerezzünk a régiekhez, természetelle-
neseket; hogy csekély képességünktől magunk
raboljuk meg magunkat, ellenben eredeti igé-
nyeinket s vágyainkat nagy sikerrel sokszoroz-
zuk s egész életünket azzal töltjük, hogy min-
denféle mesterkedéssel e vágyaknak és igények-
nek eleget tegyünk. Ami engem illet, se oly erős,
se oly ügyes nem vagyok, mint egy közönséges
yehu; ügyetlenül járok a hátsó lábaimon, kita-
láltam egy olyan viseletet, aminek következté-
ben patáimat semmire se használhatom s azzal
nem is védekezhetem; arcomról eltávolítottam a
szőrzetet, ami nap és eső ellen védelmezett volna.
Végre, se gyorsan futni, se fára mászni nem tu-
dok olyan sebesen, mint *yehu* testvéreim.“

„Törvényeink és alkotmányunkat, amint
nézi, azok nyilván értelmi s ennek következtében
erkölcsi fogyatékoságunk nemleges szülöttei,
mert értelmes lény kormányzásához elég a jó-
zan ész, de nekünk nincs jogunk e címhez azok

után, amiket népemről elmondtam; bár azt is észrevette, hogy sok részletet részrehajlásból elhallgattam s gyakran állítottam olyant, ami nincsen.

„Véleményében mindinkább megszilárdult, látva azt, hogy nemcsak testi vonatkozásban egyezünk meg teljesen a *yehukkal* (eltekintve ama nem éppen előnyünkre felhozható különbségektől, hogy patánk rövidebb, gyengébb, hogy kevésbé gyorsak, ügyesek, fürgék vagyunk), de azok után, amiket életünkről, szokásainkról, cselekedeteinkről elmondtam, lelki alkatunk között is ugyanaz a megegyezés felismerhető. Ebben az országban is megfigyelték, hogy a *yehu*-k még sokkal jobban gyűlölik egymást, mint egyéb állatok; ennek okát abban látták a benszülöttek, hogy mindegyik *yehu* a többi *yehu* ocsmányságát láthatja csak és a magáét nem. Éppen ezért kezdi hinni, hogy nem is oktalan dolog részünkről, ha eltakarjuk testünket s elrejtjük a sok formátlanságot és csunyaságot, aminek látását alig viselhetjük el. Csakhogy még ebben is téved, úgy látszik, mert a mi hazánkban ugyanolyan okokra vezethető vissza a civódás, mint a *yehu* között. Mert azt ők is megfigyelték, hogy ha öt *yehu* közé annyi abrakot dobunk, amennyi ötvennek elég, ők ahelyett, hogy békében zabálnának, hát egymás fülének, arcának esnek, mert mindegyik magának akarná az egészet, éppen azért etetés közben mindig egy szolgának kell állani közöttük, hogy viszatartsa a nyugtalankodókat. Ha egy tehén kimul vagy elhull baleset következtében, mi-

előtt a *Hauhnhnm* saját háziállatai számára eltehetné: a környék minden *yehu*ja ráveti magát és olyankor ugyanaz a csata tör ki közöttük, amilyent leirtam: körmeikkel borzasztó sebeket ejtenek egymáson, bár megölni ritkán tudják egymást, nem lévén birtokában azoknak a kényelmes gyilkoló szerkezeteknek, amiket mi feltalálunk. Máskor megint ugyanilyen háboruskodás tör ki különböző vidékek *yehu*-i között, minden látható ok nélkül: az egyik vidék *yehu*-i, kedvező alkalommal, mikor a másik *yehu*-tábor nem készült fel, ráront ellenségére. Ha a támadás nem sikerült, szépen hazakullognak és ellenség hijján folytatják otthon azt, amit én polgárháborúnak neveztem.

„Vannak mezők ezen a vidéken, ahol bizonyos fényes és színes köveket lehet találni, amikre a *yehuk* mohón bukznak; ha, ami gyakran megesik, a kő egyik fele benne van még a földben: képesek naphosszat ott álldogálni, körömmel, foggal kaparni ki a követ a földből; elvinni aztán és elrejteni istállóikban. Ilyenkor vadul és félve nézegetnek körül, nem fedezte-e fel valamelyik társuk, hogy hová dugták a kincset. Jómaga soha nem tudta felfogni, mire való ez a természetellenes mohóság, vagy mire kellenek e kövek a *yehu*-nak; most kezdi hinni, hogy a fősvénységnek ugyanazon ösztöne ez, amelyenről emberi fajunk ismertetésekor is beszéltem. Egyszer, ugymond, kísérletképpen egy rakás ilyen követ önmaga kiszedett onnan, ahová egyik

yehu-ja rejtette. Mikor a piszkos állat nem találta kincsét, oly hangos üvöltözésbe tört ki, hogy az egész csorda összeszaladt; akkor azoknak esett, tépte, harapta, karmolta társait, bögött és acsarkodott, nem evett, nem aludt és nem dolgozott, majdnem belepusztult, míg aztán gazdám egyik szolgájával visszadugatta a köveket ugyanabba a sarokba, ahonnan kivették: a *yehu* azonnal visszanyerte jókedvét és meggyógyult, csak megfelelőbb rejtekhelyet keresett a kincsnek, megint eldugta s azóta igen használható és kezes a bestia.“

Gazdám továbbá biztosított róla, amit magam is megfigyeltem, hogy az olyan földelken, ahol ilyen fényes kő terem, leggyakoribb és leghevesebb az ütközet.

„Ha két *yehu* — ugymond — ilyen követ fedez fel a mezőn s összevesznek azon, hogy kié legyen, többnyire egy harmadik terem ott s elkaparintja a kincset.“ Gazdám itt megjegyezte, hogy, nemde itt is feltűnő a hasonlatosság a mi ugynevezett törvényhozásunkkal és én, a saját jóhírünk érdekében, meghagytam tévedésében s nem mondtam meg neki, hogy a mi bíránk bizony nem elégszenek meg azzal, hogy a panaszos és vádlott által vitatott kincset elszedjék, hanem addig folytatják a pert, míg nemcsak a kincs párolk el, de vádlott és panaszos azt a pár fityinget is elveszti, amije az igényelt kincsen kívül volt.

Folytatva előadását, gazdám kijelentette, „hogy legvisszataszítóbb vonása a *yehuk*-nak

az a vad mohóság, amivel mindent felfalnak, ami utjukba esik: növényt, gyökereket, bogyókat, elhullott dögök romlott husát, vagy mindent együttvéve; s az is megvan bennük, hogy jobban izlik nekik, amit messzi mezőkről loptak vagy szereztek, mint amit otthon kapnak, ha mégolyan izletes is. Ha módjukban áll, addig zabálnak, míg hasuk csaknem felpukkad, — azután megrágnak bizonyos gyökeret, amittől kiürülnek. Van aztán egy másfajta gyökér is, dus lével, ez azonban már ritkábban található, amit a *yehu*-k nagy gyönyörűséggel szopogatnak és mohón keresnek mindenütt: ez a gyökér ugyanazzal a hatással van rájuk, mint amilyen hatást nálunk a bor élvezete kelt. Ha sokat szopogatták, a *yehu*-k hol átölelik egymást, hol összevesznek; üvöltöznek, fitorognak, kóvályognak és tántorognak, megbotlanak végre s hosszában belefeküsznek valami pocsolyába, ott aztán mély álomba merülnek.“

Magam is megfigyeltem, hogy ezen a vidéken az állatok közt csak a *yehu*-k betegszenek meg, nem oly gyakran ugyan, mint nálunk a lovak, mert nem rossz bánásmód következtében, hanem csak saját piszkos fajtájuk mohósága és mértéktelensége miatt. A *hauhnhm*-nyelvnek éppen ezért egyetlen, általános szava van csak a betegségre, amit ez állattól kölcsönöztek és ez a *hnea-yehu*, vagyis *yehu-kór* szó. A *yehut* ebből úgy gyógyítják ki, hogy saját bélsarát és vizeletét erővel a torkába tömik. Gyakran figyeltem meg magam is, hogy

ez az eljárás eredménynyel járt s azért őszinte jóakarattal ajánlom melegen minden szeretett honfitársamnak, általános és üdvös orvosság gyanánt minden olyan betegség ellen, amit túlterhelés idézett elő.

„Ami műveltséget, kormányzást, művészetet, ipart s egyebeket illet“, vallotta be továbbá jó gazdám, „azt meg kell adni, kevés, vagy semmi vonatkozást nem lát az ő *yehu*-ik s a mi nemzetségünk között. Ami bennünk rokon, az természetünkben rejlik. Az igaz, néhány kíváncsi *Hauhnhnm* állítólag megfigyelte, hogy a *yehu*-csordákban rendszeren van egy fő-*yehu*, (de hiszem említettem, hogy nálunk a szarvasok között is van ilyen) aki még rutabb és otrombább, mint a többi s még veszekedőbb természetű. Ez a vezető *yehu* rendszeren maga mellé vesz egy hozzá lehetőleg hasonló kegyencet, akinek egész hivatása abban áll, hogy gazdája talpát és fenekét nyalogassa s a nőstény *yehukat* beterelje istállójába; ezért aztán urától időnkint holmi szamárkoncot kap jutalmul. Ezt a kegyencet az egész csorda utálja s ezért mindig ura körül settenkedik, hogy ne bánthassák. Hivatalában megmarad mindaddig, míg a vezető nem talál még komiszabbat nála; abban a pillanatban elkerge ik őt s utóda, s az egész környék minden *yehu*-ja, himek, nőstények, köréje sereglenek s tetőtől-talpig leöntik rondasággal. Hogy ezt a példát mennyire lehet alkalmazni a mi udvari életünkre, miniszterekre és kegyencekre, azt, ugymond, magam ítélném meg legjobban“.

Nem mertem válaszolni e gunyos és kegyetlen megjegyzésre, mely az emberi értelem értékét a közönséges kutyák színvonala alá sülyesztette volna: hiszen még az is ki tudja válogatni, hogy melyik kutya ugatására figyeljen és hallgasson, ha nem akarja, hogy rossz nyomra vezessék.

Gazdám kijelentette, „hogy vannak a *yehuk*-ban figyelemreméltó tulajdonságok, melyekhez hasonlót ugy emlékszik nem említettem, vagy csak futólag, mikor az emberi fajtáról beszéltünk. Ez állatok, ugymond, nőstényeiket közös birtoknak tekintik, mint más vadak, abban mégis különböznek, hogy a nőstény *yehuk* még vemhességük idején is érintkeznek hímekkel s hogy a hímek épp ugy veszekesznek és verekesznek a nőstényekkel, mint egymás között: s mindkét nem a durvaság annyi és olyan praktikáival érintkezik, amelyhez hasonlót semmi más élőlélynél nem figyelhetünk meg.

„Ami legjobban meglepte mindig a *yehuk*-nál, az a nagy hajlam volt mindenféle mocskok és piszokok iránt; hiszen minden más állat természetes ösztönnel szereti a tisztaságot.“ Gazdám két első vádjára örültem, hogy nem kellett válaszolnom, egyetlen szóval sem cáfolhattam meg, amit mondott; — ha módomban lett volna, bizonyára szívesen megvédtem volna szeretett fajtámat. Ez utóbbi pontban végre ragyogó elégtételt szolgáltathattam — volna az emberi nemnek, megvédve őt a kizárólagosság vádjával szemben, ha történetesen disznók laktak

volna a vidéken, de történetesen nem laktak. Pedig mily szépen rámutathattam volna, hogy ezek az állatok hogy esznek, isznak, mily mocsokban élnek, hogy nyelnek le piszkot, sarat és így tovább.

Még egy másik sajátságot is említett gazdám, amit a *yehuk*-ban egyik szolgája fedezett fel s amit sohasem tudott megérteni. Elmondta, „hogy némelyik *yehu* egyszerre csak visszahúzódik egy szögletbe, lefekszik, bög, nyögdécsel, mindenkit viczorogva elkerget, aki közelébe kerül, pedig nincs semmi baja, ehetik, ihatik, fiatal és kövér. Rájöttek, hogy egyetlen orvosság kínálkozik: ilyen *yehu*-t kemény munkára kell fogni s akkor mulhatatlanul magához tér.“ Erre is hallgattam, részrehajlásból, bár rögtön felismertem a *spleen* nevű betegség csirait, amit gazdagság, fényűzés és tétlenség növelt nagyra nálunk s amit ha ugyanoly módon kezelnének, mint a *Hauhnhnm*-ek: kezeskednék a gyógyulásért.

Gazdám felemlítette még, „hogy a nőstény *yehu*-k szeretnek elrejtőzni holmi sövény vagy bokor mögött, s onnan báméskodnak fiatal hímekre; mikor azok odanéznek, hirtelen elbujik a nőstény, furcsa mozdulatokat végez és fintorokat vág. Megfigyelték, hogy ilyenkor igen kellemetlen illata van. Ha aztán a hím feléje tart, a nőstény lassan visszahúzódik, sűrűn hátrapislog s tettetett rémülettel valami megfelelő rejtekhelyre fut, ahova, biztos lehet benne, hogy a hím követni fogja.

„Máskor meg, ha idegen nőstény vetődik

közébük, két vagy három egynemű társa körüljárja, rábámul, fitorokat vág, megszagolja, majd olyan mozdulatokkal, amik undort és megvetést látszanak kifejezni, otthagyják.“

Nagyon érdekelt és mulattatott volna mindez a finom részlet, amit gazdám részben saját tapasztalatából, részben hallomásból merített: ha közben nem szomorít el a meglepő megismerés, hogy ime az asszonyi kacérság, pletykázás és megbotránkoztatás ösztönök gyökeréből táplálkozik.

Folyton attól féltem, s vártam, hogy gazdám azokról a természetellenes nemi bűnökről is beszél majd, a *yehuk*-kal kapcsolatban, amik nálunk annyira közönségesek. De e pontban, úgy látszik, a természet nem jó tanítómester: a raffinált élvezetek kultuszát féltékénken a művészet és értelem honosította meg.

NYOLCADIK FEJEZET.

(Szerző folytatja a yehuk jellemzését. — A Hauhnhum-ek nagy erényei. — Hogy nevelkednek ifjúságukban. — A Hauhnhumek gyülekezete.)

Tekintve, hogy az emberi természetet szükségképpen jobban értettem, mint ahogy gazdám érthette, könnyedén alkalmaztam mindazt, amit a *yehuk*-ról hallottam, magamra s embertársaimra. Ugy véltem, a magam szakállára végzett megfigyelések további s bővebb felfedezésekkel járhatnak: azért gyakran kértem nagyságos gazdámot, hadd meséljenek a környék *yehu* csordáit tanulmányozni. Szívesen beleegyezett, mert meggyőződött róla, hogy ez állatok iránt érzett ellenszenvem biztosít rontó hatásukkal szemben. Egyik szolgáját, egy erős, vörös poroszkát, rendelte mellém: derék, megbízható vezető volt, nélküle alig merészkedtem volna ilyen kalandra. Már említettem, milyen utálatosan fertőztek meg az állatok, mikor ebbe az országba kerültem; később is előfordult egyszer-kétszer, hogy csaknem körmeik közé kerültem volna, ha nincs velem jó vadászkésem. Azt kell hinnem, volt valami hal-

vány sejtelmük arról, hogy a fajtájukból való vagyok: mikor vezetóm kíséretében szemükláttára lehuztam kabátom, meztelen karjaim könnyen kelthettek ilyen érzéseket. Ilyenkor egész közelembe férköztek s minden mozdulatomat utánozták, mint a majmok, de gyülölködő és bosszus fintorok kíséretében, mint ahogy a vad majmok csufolnák szelidített társukat, mely nadrágba s harisnyába öltöztetve véletlenül közibük került.

Kölyökkoruktól fogva a *yehuk* rendkívül vadak és fürgék. Egyszer mégis megfogtam egy hároméves kis himet s mindenféle becézéssel és simogatással próbáltam megnyugtatni, s elcsittítani, de a kis ördög oly mérgesen visított, bömbölt, karmolt és harapott, hogy kénytelen voltam elereszteni: s már éppen ideje volt, mert a zajra az egész csorda összefutott, — csak azért nem mertek megtámadni, mert kísérom ott volt, s a kis *yehu*-poronty elfutott már. Megfigyeltem, hogy a csöpp állat bőre igen bűdös volt, valami a róka és a menyét szaga közt, de kellemetlenebb. Talán az olvasó nem venné zokon, ha egészen mellőzném annak a részlenek felemlítését is, hogy míg az utálatos kis békát kezeim közt tartottam, folyékony, sárgás csunyasággal borított el. Hála istennek, volt egy kis patak a közelben, ahol, amennyire lehetett, tisztára mostam magamat, aztán jó félnapig levegőztem még a szabadban, mielőtt gazdám szeme elé mertem volna lépni.

Amennyire én megfigyelhettem, a *yehuk* a világ legbutább, legkevesbbé tanulékony bestiái.

Értelmük soha nem emelkedik túl azon a színvonalon, mely az iga és teherhordáshoz kell. Véleményem szerint azonban ennek oka az állat fonák és makacs természetében rejlik, mert különben igen furfangosak, rosszakaratuak, hirtelenek és bosszuállók. Erősek és edzettek, de gyávák és szemtelenek, alantasak és kegyetlenek. Megfigyelték, hogy a vöröshajuak még alattomosabbak és bujábbak, mint társaik, bár azoknál gyorsabbak és erősebbek.

A *Hauhnhm*-ek a *yehu*-kat, amikre pillanatnyi szükségük van, kis kunyhókban tartogatják, az urasági házak közelében. A többi *yehu* a mezőn kóborol, gyökereket ásnak, növényeket esznek, dögöket keresnek, vagv néha elfogják a menyétet és *luhimuh*-t (ez egy vadpatkány-féle) s mohón felfalják. A természet utmutatása szerint a dombok oldalába körmük segítségével mély lukakat furnak, amikbe egyenkint fekszenek bele; a nőstények lakosztálya valamivel nagyobb, úgy, hogy kicsinyeiket is elrejtethetik.

A *yehuk*, kölyökkoruktól kezdve jól usznak, mint a békák, sokáig kibirják a víz alatt, ahol halat fognak, amit aztán a nőstények kicsinyeiknek visznek haza. Engedje meg az olvasó, hogy erre vonatkozó egyik furcsa kalandomat itt elbeszéljem.

Egy napon, midőn vezetőmmel, a vörös poroszkával, megint kódorogtunk, nagyon meleg lett s én megkértem vezetőmet, hadd fürödhessenek meg a közeli folyóban. Beleegyezett, mire azonnal pőrére vetkőztem s óvatosan lelépked-

tem a folyóhoz. Történt, hogy egy fiatal *yehu* nőstény, mely a sövény mögött leselkedett, hirtelen nagy sebesen odaugrált, úgy látszik, szerelmi vágytól hajtva (mint ahogy vezetőmmel véltük később), s mintegy öt méternyire attól a helytől, ahol én fürödtem, a vízbe vetette magát. Soha életemben nem ijedtem meg így. Vezetőm, a poroszka, nyugodtan legelt a közelben, nem tartva semmi veszélytől. A nőstény mellém ugrott és hihetetlenül utálatos módon ölelt magához. Ordítottam, ahogy torkomból kifért: a poroszka odanyargalt hozzánk, mire a nőstény nagy vonakodva elengedett, átugrott a másik partra, ott megállt s míg felöltözködtem, nem mozdult onnan, egyre bámészkodott és vonított hozzám.

Ezt az esetet halálosan szégyeltem, de gazdám és családja jót mulatott rajta. Ezekután nem tagadhattam, hogy valódi *yehu* vagyok, minden külső és lényeges vonatkozásban, ha egyszer a *yehu* nőstény épp olyan természetes vonzalmat érez irányomban, mint bármelyik fajtájabélivel szemben: még azt se hozhattam fel melegségemül, hogy legalább vörös haja lett volna a bestiának, (mert a vöröshajuakról azt tartják, hogy rendellenes hajlamaik vannak), nem, ez fekete volt, mint a szurok, külseje és magatartása egészbenvéve nem is éppen annyira ellenszenves, mint más *yehuké*, fiatalka volt még, talán tizenegyéves.

Ha meggondoljuk, hogy három évet töltöttem ebben az országban, az olvasó méltán elvárhatja tőlem, hogy, mint azt más utasok te-

szik, némi beszámolást tartsak a lakók szokásairól, erkölcséről. Nem hoz zavarba e feladat, mert sokat tanulmányoztam vendéglátóimat.

A nemes *Hauhnhnm*-ek természetből fogva minden szép erényre hajlamosak s nem lévén fogalmuk arról, hogy értelmes lényben hogy lehet meg a gonosz: alapelvük s egyetlen törekvésük úgy istápolni az értelmet és belátást, hogy az teljesen eluralkodjék minden cselekedetük fölött. Az észszerűség náluk nem probléma, mint nálunk, ahol két ember elfogadható érvekkel bizonyíthatja egy kérdésnek két ellenkező megoldását, hanem szükségképpen rögtöni meggyőző erővel bír, aminthogy minden igazság szükségképpen ilyen, ha szenvedély és érdek nem zavarja meg, homályosítja el, szinezi sokfélére. Emlékszem, hogy csak nagynehezen tudtam megértetni gazdámval a *vélemény* szó jelentőségét s azt, hogy valamely igazság vitás lehet; mert hiszen az észszerűségből önként következnek, hogy csak akkor tagadjunk vagy állítsunk valamit, ha biztosak vagyunk benne s ha valamely pont vitás lehet, abban nem vagyunk biztosak. Így az ellentétek, viták, veszekedések; kétes, vagy hamis feltevések feletti megbeszélések ismeretlen fogalomkör a *Hauhnhnm*-ek között. Mikor egyszer gazdámval a természetbölcsélet több módszerét és viszonyát fejtegettem, hangozatosan felnevetett azon, „hogy magukat értelmeseeknek valló lények tudásnak nevezzék s mint ilyent értékeljék más emberek feltevéseit, oly dolgokban is, ahol ez a tudás, még ha megbízható volna, se használna semmit“. Ezzel külön-

ben Sokratesnek Pláto által magyarázott alapelveit fogadta el, mely körülményt a legnagyobb megtiszteltetés gyanánt említem fel, ami a bölcselők e fejedelmét valaha érhetette. Azóta sokat tünődtem azon, hogy egy ilyen felfogás, ha népszerűvé válik, az európai könyvtárak micsoda katasztrófális pusztulását vonná maga után s a tudományos világban hány fényes és sikerdus pálya zárulna be örökre.

~~Barátság és jóakarat:~~ ez a két főerény a *Hauhnhnm*-ek között s ez a jóakarat, ez a barátság nem bizonyos, meghatározott személyekre, hanem az egész fajra vonatkozik. Az ország legtávolabbi részéből arrajáró idegent épp-ugy fogadják ők, mint a szomszédot és barátot; bármerre jár a *Hauhnhnm*, mindenütt otthon van. Egymással szemben a legnagyobb tisztelet és udvariasság uralkodik minden vonalon, de a szertartásosság ismeretlen fogalom. A *Hauhnhnm* csikait nem becézi és kényezteti soha: de nevelésükben az észszerűség és célszerűség minden sugallatát meghallgatja. Észrevettem, hogy gazdám ugyanazzal a gyöngéd hajlammal kedveli szomszédja gyermekeit, mint a saját magáét. Náluk ugy van, hogy természetszerint és ösztönből egyformán szeretni kell az egész fajtát s értelem szerint és belátásból aztán megkülönböztethetjük az egyént, a jótulajdonságok és erények foka szerint.

Ha egy *Hauhnhnm* asszony két gyermeket szült már, mindkét nemből: többé nem érintkezik hitvesével, kivéve, ha valami oknál fogva elvesztik egyik gyermeküket, ami nagyon rit-

kán fordul elő. Ha olyan házaspárral történik ez meg, ahol az asszony már idős ahhoz, hogy gyermeket szüljön, egy másik fiatalabb pár átadja egyik csikáját s megint együtt él, míg a fiatalabb asszony újra teherbe esik. Ez az óvatosság nagyon szükséges, nehogy az ország tulnépesedjék. Alacsonyabb fajtájú *Hauhnhnm*-ek között, melyekből a szolgaszemélyzet válik, ez a szabály nem oly szigorú; ezek három-három különböző nemű gyermeket hozhatnak létre, hogy az előkelő családok szolgálait neveljék ki belőlük.

Frigykötéskor nagyon vigyáznak arra, nehogy olyan színek kerüljenek egybe, melyek keveredésben kellemetlen színárnyalatokkal rontanák a fajt. Himben az erőt és bátorságot becsülik, nőben a kellemet és kedélyt, nem a szerelmeskedések miatt, de hogy a fajta épségét őrizzék, ahol a nőstény tűnik ki erőben, a himnek kell kecsesnek és szépnek lenni.

Udvarlás, szerelmeskedés, ajándékok, gáláns ügyek: nőtartás, ismeretlen fogalmak ezek a *Hauhnhnm*-ek közt, szavuk sincs e fogalmakra. Az ifjú pár találkozik s egyesül a szülők és barátok tanácsára, naponta látnak ilyet s úgy tekintik, mint egy észszerű létezés szükségképeni együttthatóját. Hírét se hallották soha házasságtörésnek: a házasfelek ugyanazzal a közös jóakarattal és barátsággal közelednek egymáshoz, mint bárkihez, aki utjukba kerül: féltékenység, elégedetlenség, veszekedés és szenvedély nélkül.

Csodálatos módszerük mindkét nem tani-

tásában: csodálatos és követésreméltó. A csikók zabot, vagy szénát csak kivételes napokon kapnak egészen tizennyolcéves korukig; tejet is csak nagyon ritkán, nyáron reggel és este két órát legelnek, szüleik felügyelete alatt. A fű nagy részét hazahozzák s megfelelő órákban, mikor a munkában nem zavar az étkezés, ott-hon fogyasztják el.

Mértékletesség, szorgalom, ügyesség, tisztaság: ezek a legfőbb tantárgyak. Gazdám egyszerűen borzasztónak találta, hogy mi nőgyermekünknek másféle nevelést adunk, mint a fiuknak, hacsak nem bizonyos szolgálói dolgokban, házi ügyekben. Véleménye szerint a mi egész háztartásunk kimerül abban, hogy gyerekeket nemzünk; állati eredetünk bizonyítéka, hogy rosszul nevelt és naplopó szülőkre bizzuk a gyermekek nevelését.

A *Hauhnhm* gyermeket erőre, ügyességre, bátorságra nevelik. Gyakran futnak versenyt a lejtős dombokon, kemény, köves utakon is: ha kiizzadtak, fejestül a közeli folyóba, vagy tóba kell ugraniok. Évente négyszer a környék ifjúsága összejön s a futásban és ugrásban szerzett ügyességét összeméri: a győztest alkalmi himnuszsal köszöntik fel s jutalmazzák meg. Ilyen ünnepek alkalmával a szolgálk egy csorda *yehu*-t hajtanak a mezőre, zabbal, tejjel, szénával megrakottan. Ebédután hazahajtják a *yehu*-csordát, nehogy zavarja a gyülekezetet.

Minden négy évben, a tavaszi napéjegyenlőség idején, az egész nemzet képviselői összegyűlnek egy nagy síkságon s együtt maradnak

négy vagy öt napig. Ezeken az összejöveteleken megbeszélik az állam és a különböző országrészek dolgát, hogy sok széna és zab termelt-e, vagy kevés, mekkora volt a termés tejben, tehénben, *yehu*-ban. Ha valahol hiány mutatkozik, (ami ritkán fordul elő) közös beleegyezéssel, közös vagyonból azonnal pótolják. Itt beszélnek meg a gyermeknevelési ügyeket is: ha például egy *Hauhnhnm*-nek két him csikaja van, kicseréli egy olyannal az egyiket, amelyiknek két nőstény csikaja van, vagy ha egy gyerek baleset következtében elpusztult s az anya már öreg ahhoz, hogy új gyermeket neveljen fel: e veszteséget pótolni melyik ház, melyik családja nevelhet fel harmadik gyermeket a két kötelező mellé.

KILENCEDIK FEJEZET.

(Nagy vita a Hauhnhm-ek országgyűlésén és a vita eredménye. — A Hauhnhm-ek műveltsége. — Épületeik. — Temetkezés. — A Hauhnhm nyelv tökéletlenségei.)

A *Hauhnhm* országgyűlések határozatai soha elégedetlenséget vagy zúgolódást nem keltenek, még akkor sem, ha különböző véleményekből alakult ki a határozat: náluk nem szégyen az, ha valakit érvekkel és igazsággal meggyőznek. Ottilétem folyamán egyszer tartottak országgyűlést, távozásom előtt mintegy három hónappal, melyen az én gazdám mint a környék képviselője, hivatalos volt. Ezen a gyűlésen egy régi vitát intéztek el, talán az egyetlen, komoly vitát, mely ebben az országban időszorúvé válhatott. Az országgyűlésről megtérve, gazdám részletesen elmondta nekem a kérdés egész velejét.

A vitatott pont ezek szerint az volt: „nem kellene-e a *yehu*-kat kipusztítani a föld színéről?” Az egyik képviselő, aki a javaslat mellett szavazott, számos súlyos és kimerítő érvel

védte álláspontját. „A *yehuk*“, ugymond, „a legpiszkosabb, legártalmasabb, legalaktalanabb bestiák, kiket a természet valaha létrehozott: lusták, fejlődésképtelenek, rosszindulatuak; titokban kiszivják a *Hauhnhnm*-ek tehenének a tőgyét, megölik és felfalják a macskákat, letiporják, szétzavarják a vetést s ha nem vigyázna rájuk a *Hauhnhnm*, folytonosan, még száz ilyen dolgot cselekednének.“ Felemlítette a régi hagyományt, „hogy volt idő, mikor nem éltek *yehu*-k ebben az országban; hogy egyszer, nagyon régen, két ilyen bestia megjelent a hegy peremén; — vajjon a nap hevétől rohadt s gőzölgő mocsarakból keltek ki, mint a nyüvek, vagy a tenger szennyes tajtékja szülte őket, — senki se tudja. Annyi bizonyos, hogy rut fajtájuk gyökeret vert e talajban s rövid idő alatt igen elszaporodtak; ellepték s megfertőzték az egész országot. A *Hauhnhnm*-ek, hogy megszabaduljanak e csapástól, hajtóvadászatot rendeztek, körülzárták az egész csordát, megölték a véneket, de mindegyik *Hauhnhnm* megtartott két *yehu*-kölyköt, istállóban nevelte s megszelidítette, amennyire már egy természettől fogva ennyire vad s makacs állatot egyáltalában lehet: kocsihúzásra s effajta munkára mégis ráfoghatták“. A képviselő ugy gondolta, „hogy sok igazság lehet ebben a hagyományban, mert e teremtések semmiképpen nem lehettek *glnhniamsny*-k, azaz őslakók, ezt mutatja a *Hauhnhnm*-ek s más lények irántuk érzett nagy ellen-szenve, ami, bár gonosz természetükkel busásan rászolgáltak, soha nem jutott volna ennyire,

ha a *yehuk* ősidők óta itt laktak volna; vagy ha igen, már régen ki is pusztították volna a *yehu*-kat. A benszülöttek azonban, remélve, hogy a *yehuk* majd hasznos szolgálatokat tehetnek fajunknak, igen helytelenül elhanyagolták a szamarak tenyésztését, pedig az jóindulatu, kellemes egy állat, könnyen tartható, szelid, szófogadó, nincs kellemetlen büze, mint a *yehuknak*, erős és munkabíró, ha nem is oly fürge és ügyes s ha „iá“ ordítása nem is valami elbájoló muzsika, mégis, távolról sem oly fül-sértő, mint a *yehuk* rettenetes üvöltözése.“

Az országgyűlés számos képviselője ugyanilyen értelemben nyilatkozott. Ekkor gazdám jelentkezett szólásra s javaslatot tett. Okom van hinni, hogy én adtam ötletet, közvetve, e javaslatra. „Ami a hagyományokat illeti, — így beszélt gazdám — melyeket nagyon tisztelt előttemszóló felemlített, teljesen osztja nézetét. Bizonyos, hogy az a két *yehu*, aki először jelent meg ebben az országban, a tengerről került ide; de ugy történhetett az, hogy társaik e kettőt elűzték, ezek aztán elvadultak, elfajzottak a hegyek között. E következtetésre az indította, hogy jelenleg egy csudálatos *yehu* van a birtokában (ez én voltam), akiről nyilván mindnyájan hallottak és sokan látták is.“ Gazdám aztán elmondta, hogy talált engem először; hogy testemet miként borítja más állatok bőréből és szőréből csinált mesterséges hüvely; hogy beszélni tudok, van saját nyelvem; az övéket tökéletesen megtanultam; hogy elbeszéltem neki, miként kerültem ide; hogy ruha nél-

kül is látott s mondhatja, egészen olyan *yehu* vagyok, mint bármelyik, csak éppen fehérebb, kevésbé szőrös és a körmeim rövidebbek. Hozzátette, hogy én minden módon arról akartam meggyőzni őt, hogy az én országomban a *yehu* az uralkodó és értelmes lény s a *Hauhnhnm* csak alacsonyrendű állat. Valóban, el kell ismernie, hogy a *yehu*-k minden tulajdonsága mellett felfedezhető bennem valami halvány értelemféle, mely azonban a *Hauhnhnm*-értelemhez viszonyítva oly csekély, mint amilyen csekély az idevaló *yehuk* értelme az enyémhez képest. Egyebek közt például beszéltem neki arról, hogy mi a fiatal *Hauhnhnm*-eket kiheréljük, hogy azok megszelidüljenek. Ez a művelet könnyű és biztos. Már most kérdi, szégyen-e tanulni, ha hasznosat tanulhatunk, akár a vadállatoktól is, hiszen sokat tanultunk a hangyáktól, építeni a fecskétől tanultunk (ugy fordítom a *lyhannh* szót, bár ez a madár valamivel nagyobb) és így tovább. Ő bizony azt hiszi, hogy ezt a találmányt szépen alkalmazni lehetne a *yehuk*-ra is. Ez az eljárás kezesekké, szelidekké tenné a fiatal *yehu*-kat s aztán idővel az egész fajta kipusztulását vonná maga után, anélkül, hogy azért gyilkolniok kellene. Közben a *Hauhnhnm*-ok jól kitanulnák a számártenyésztés minden csinját-binját. A száárnak amellet, hogy minden tekintetben kellemesebb, rokonszenvesebb állat, még az az előnye is megvan, hogy már ötéves korában munkához fogható, míg a *yehu*-nál tizenkét évig tart a fejlődés.

Ez volt mindaz, amit gazdám a nagy or-

szágyúlással kapcsolatban elmondott nekem. De jóságból és tapintatból elhallgatott valamit, ami egyenesen saját személyemre vonatkozott s aminek szomorú következményeit csakhamar érezhettem, mint ahogy az olvasó megfelelő helyen értesül majd róla. Egy szomorú részletet, melynek napjától életem minden bánata és reménytelensége számitódik.

A *Hauhnhm-ek* nem ismerik a betüket, következésképp minden tudásuk hagyományokon alapszik. Tekintve, hogy nagyon kevés eseménye lehet oly népnek, mely folytonos egyetértésben, az erények folytonos gyakorlásában élt az értelem uralma alatt s különben is elzárkózott minden kereskedelemtől; természetes, hogy a *Hauhnhm* történelmet agyterhelés nélkül fejében tarthatja bárki. Már említettem, hogy a betegséget nem ismerik s így nincsenek orvosaik. De vannak kitünő flastromok és növényi gyógyszerek, balesetekből származó törések, zuzódások, horzsolások enyhítésére, gyors gyógyítására.

Az évet a nap s hold változatai alapján számitják; hetekre nem osztják fel. E két égitest mozgását jól ismerik s tudják a nap- és holdfogyatkozások elveit is. Tovább azonban nem terjed csillagászattani ismeretük.

Azt el kell ismerni, hogy a költészetben minden nemzetet felülmulnak. Hasonlataik oly szépek s főleg oly találóak, leírásaik oly hüek, hogy soha megközelítőleg hasonlót sem találtam egyetlen nép költészetében sem. Költeményeik rajongva beszélnek a barátságról és a jó-

ságról, majd a versenyek és testgyakorlatok győztesét ünneplik és dicsőítik. A *Hauhnhnm*-i épületek, bár durvák és egyszerűek, nagyon kényelmes lakóhelyek, hideg és meleg viszontagságai ellen kitűnően védik a gazdát és vendégét. Van ezen a vidéken egy különös fa, aminek negyvenéves korában megereszkednek a gyökerei s akkor az első vihar kidönti. Ez a fa egyenes és sudár, mint a mi fenyőnk. A *Hauhnhnm*-ek éles kővel kihegyezik a végét (a vasat nem ismerik), tiz hüvelyknyi távolságban beledugdossák a földbe, s aztán árpaszalmából, vagy indából fonadékot csinálnak, azzal kitöltik a hézagokat. Ugyanigy készül a tető s az ajtók eresztéke.

A *Hauhnhnm*-ek fogásra első lábukat használják, a pata és csülök közti homoru részt oly ügyességgel, amit eleinte el se hittem. Volt nálunk egy fehér kanca, amelyik ilyen fogással egész kényelmesen befűzött egy varrótűt, amit én kölcsönöztem neki. Ugyanezzel a mozdulattal fejik meg a tehenet, aratják le a zabot s tesznek mindent, amihez kéz kellene. Van kovájuk, amit kőhöz dörzsölve, mindenféle szerszámot csinálnak belőle: mérleget, baltát, kalapácsot. Kaszát is csinálnak, azzal vágják le a termést, amit aztán *yehu*-k kocsin szállítanak haza. Fából és agyagból csinálnak edényeket; ez utóbbit a napon szárítják.

Ha valami baleset közbe nem jön, a *Hauhnhnm*-ek rendszeren igen magas kort érnek el. Ha aztán meghalnak, igen sötét és elhagyott helyen temetik el őket. Rokonok s barátok sem

örömet, sem fájdalmat nem éreznek a temetésen. A haldokló is egészen nyugodtan, s minden szomorúság nélkül hagyja el a világot, mintha csak arról volna szó, hogy látogatást tett a szomszédban és most hazamegy. Emlékszem, egyszer gazdám meghívta egyik barátját és annak családját, hogy látogassák meg, fontos megbeszélni valójuk volt. Meghatározták a napot és az órát, de csak az asszony jött és két gyermeke, azok is elkésve. Az asszony bocsánatot kért először saját, azután férje nevében, aki ma reggel *lhnuwnh*. Ez a szó nagyon kifejező a *hauhnhnm* nyelvben. Értelme körülbelül annyit tesz, nem pontos, csak körülírt fordításban: „visszatérni az első anyához“. Bocsánatot kért, hogy nem jöhetett előbb, de férje a késő reggeli órákban halt meg és szolgájával soká tanácskoztak, hogy hova temessék. Ezután kedvesen és nyájasan társalogni kezdett s így viselkedett végig, míg a látogatás tartott. Három hónappal ezután maga is meghalt.

A *Hauhnhnm* rendszeren hetven, hetvenöt évet él, nyolcvanát már nagyon ritkán. Nehány héttel halála előtt fájdalom nélkül való, fokozatos bágyadást érez. Ez idő folyamán meglátogatják őt barátai, mert ilyenkor ő maga már nem igen szeret járkálni. Halála előtt mintegy tíz nappal — ezt rendes körülmények közt pontosan megérzi — mégis felkel, kocsiba ül és visszaadja a látogatásokat, az egész szomszédság környezetében. Ilyen *yehuk* által vont kocsikban járnak különben a nagyon öreg *Hauhnhnm*-ek is, vagy ha nagy utat kell tenniök, vagy

a balesetek következtében bénák és sánták. A haldokló *Hauhnhnm* tehát ünnepélyesen elbucsuzik barátaitól, mintha hosszú-hosszu utazásról volna szó, más vidékre, ahol ezentul élni kell.

Nem tudom, érdemes-e felemlíteni, hogy a *Hauhnhnm* nyelvben nincsen szó a „rossz” fogalmára; hacsak a *yehu* kellemetlen tulajdonságaira vonatkozó szavakat nem tekintem ilyennek. Éppen azért, ha egy szolga ügyetlenségét, egy gyerek csintalanságát, egy kő élességét, a tartós kellemetlen idő lehangoló hatását akarják jellemezni például, akkor jelzőformájában hozzáteszik a *yehu* szót. Például: *hnhm yehu*, *whnaholm yehu*, *ynlhmndwihlma yehu* — a rosszul épített házat *ynholmhnmrohlnw yehu*-nak nevezik.

Nagy élvezettel és örömmel kitérnék e nagyszerű nép számos szokásának és erényének vázolására, de határozott szándékom ugyanis, hogy e tárgyról részletes és kimerítő művet írok megjelenését. Közben rátérek a magam szomorú sorsának elbeszélésére.

TIZEDIK FEJEZET.

(Szerző gazdaságos és boldog élete a Hauhnem-ek között. — Hogy javul meg s hogy izmosodik erkölese a velők való társalgás folyamán. — Néhány társalgás. — Szerző gazdája végre elárulja, hogy szerzőnek távoznia kell az országból. — Szerző bánatában elalél, de aztán megadja magát. — Csolnakot szerkeszt egy szolga segítségével s a tenger kényére bizza magát.)

Éppen erre az időre esik, hogy szivem nagy örömeire kis háztartást rendeztem be magamnak. Gazdám rendeletére szobát építettek nekem, az uri laktól hat méternyi távolságban. A kis ház falait és padmalyát leburkoltam agyaggal s befedtem gyékénynyel. Szedtem kendert, ami ott vadul terem és holmi gyolcsfélét csináltam belőle; ezt megtöltöttem különböző madarak tollával. E madarakat *yehu*-szörből készült hurokkal fogtam meg, s költöttem el annak idején. Késemmel két durva széket eszkábáltam össze; a vörös poroszka is segített ebben. Hogy ruhám teljesen elrongyolódott, házi nyulnak bőréből csináltam ujat, meg egy másik állatéból, amit ők *nnuhnoh*-nak neveznek, s mely

szintén körülbelül akkora. Ugyaníly módon készültek türhető harisnyák. Cipőmet fával talpaltam meg; mikor levásott rólam, napon szárított *yehu*-bőrből szabtam ujat.

Fák odvából gyakran szedtem mézet, amit vízzel elegyítve ittam meg, vagy kenyerekre kentem. Nincs ember, aki valaha jobban megértette volna két mondás igazát, ezeket: „A természet könnyen kielégíthető“ és „Szükség a találékony-ság anyja“. Abban az időben tökéletes testi egészségnek örvendtem s a lélek teljes nyugalmanak. Nem rágta szívemet, idegeimet holmi jóbarát árulása, állhatatlansága; holmi nyílt vagy titkos ellenség. Nem volt alkalmam s okom rá, hogy hizelgéssel, bujálkodással, vesztegetéssel keressem valami hatalmas ember, vagy hatalmas ember kegyencének a kegyét. Nem kellett védelmet keresnem csalás és elnyomás ellen, nem volt itt orvos, aki tönkretegye a testemet és nem volt ügyvéd, aki kitudjon vagy onomból; nem volt besugó, aki tetteim és szavaim vizsgálja, hogy aztán jópénzért bevádoljon valahol; itt nem voltak ostoba csufolók, cenzorok, árulkodók, becsületesen rágódók, zsebtolvajok, utonállók, betörők, bohócok, hamisjátékosok, képviselők, hamis tanúk, bolondok, gáncsvetők, hóbortosak, unalmas fecsegők, vitatkozók, mindenlébenkanalak, szédelgők, gyilkosok, álszentek és szemfényvesztők; nem voltak vezetők és követők, nem volt párt és pártállás; csábítással és rossz példával nem bátorítottak itt bűnre senkit; nem voltak tömlöcök, pallósok, hóhérok, korbácsok, akasztó-

fák, kintadok, kalodák; nem voltak csaló boltosok és iparosok; nem volt gög, hencegés, negédes illegés; nem volt iszákos, nem volt haspók és zsebrák és nem volt utcai lotyó és romlott gyermek; nem volt pöffeszkedés és nem volt bujaság, se drága feleségek, se tökkelütött, buta pedánsok, se alkalmatlan nagyszáju, veszekedő lármás, ordítózó, üres, káromkodó pajtások; nem voltak gazfickók, akiket a bűn érdeme emelt ki a pizsokból, vagy igaz lelkek, akiket erényeik vádja sujtott le a porba; nem voltak nagy urak, mágnások, rossz muzsikuskok, birák és táncmesterek.

Gyakran részesültem abban a kegyben, hogy együtt lehettem *Hauhnhnm*-ekkel, akik meglátogatták gazdámat, vagy ott ebédeltek. Gazdám kegyesen megengedte, hogy ilyenkor ott lehessenek a szobában s végighallgassam beszélgetéseiket. Oly illetlen soha nem voltam, hogy közbeszóljak; akkor beszéltem csak, ha kérdeztek s a társaság tagjai gyakran leereszkedtek s kérdéseket intéztek hozzám. Néha meg gazdámat elkisérhettem, mikor ő látogatta meg barátait. Végtelenül boldog voltam, hogy szerény hallgatója lehetek ilyen társalgásoknak, ahol csak hasznos és szép dolgokról beszéltek, kevés és kifejező szóval, végtelenül udvariasan, mint már említettem, de minden ceremónia nélkül; ahol mindenki akkor beszélt csak, ha jól esett neki s amit beszélt, az jól esett a többieknek, ahol nem szóltak közbe, nem unatkoztak, nem jöttek méregbe, nem érzelegtek. A *Hauhnhnm*-ek úgy vélik, hogy több barát, ha

összejön, előbb egy kis szünet és hallgatás nagyon üdvösen hat a társalgásra s be kellett látnom, hogy igazuk van. Ebben a kis szünetben új gondolatok születnek, amit aztán a beszéd kifejt és magyaráz. A beszéd tárgya többnyire a barátság és jóakarát; rend és gazdaság, néha a természet munkája, néha régi hagyományok; majd az erkölcs lehetőségeit és határait tárgyalják; majd az értelem működésének határozott s nem ingadozó szabályait; néha arról van szó, mi dolguk lesz a legközelebbi országgyűlésen; néha meg a költészetről és kiváló költőkről. Kérkedés nélkül hozzátehetem, hogy ottlétem gyakran adott anyagot a társalgásnak; gazdámnak alkalma volt beszélni rólam és hazámról. Azt be kell vallanom, az emberi nemről nem nagy tisztelettel nyilatkoztak, így inkább nem is közlöm le szavaikat. Csak annyi engedjék meg nekem, hogy elmondjam: az én nagyságos gazdám, legnagyobb álmélkodásomra, mintha jobban értette volna a *yehu*-k természetét, mint magam. Felhozta minden bűnünket és bolondságunkat s magától rájött nehányra, amiről soha nem beszéltem neki, tisztán következtetéssel: elképzelve, hogy az itt lakó *yehu*-k mire lennének képesek némi kis értelem birtokában. A végén természetesen mindig odajutott, hogy „milyen nyomorult és szerencsétlen teremtés lehet egy ember.“

Nyíltan bevallom, hogy ha van valami kis tudásom és erkölcsi érzékem, azt jó gazdámnak köszönhetem és barátainak, kiknek szavait eltanulhattam, hallgathattam, amire büsz-

kébb vagyok, mintha Európa legnagyobb, legbölcsebb gyülekezetét vezetném. Megesudáltam a bensülöttek erejét, kedvességét, fürgeségét, de ilyen kedves és szép lényekben ekkora erkölcsi érzéket tapasztalni: ezen kevés volt a csudálat, ez már a legmélyebb hódolatot kelte bennem. Eleinte persze nem volt meg bennem az a természetes félelem és tisztelet, amit a *yehu*-k s más állatok éreznek a *Hauhnhnm*-ekkel, mint felsőbb lényekkel szemben; de lassan és fokozatosan, anélkül, hogy észrevehettem volna, urrá lett fölöttem s emellett elteltem mély hálával és szeretettel, hogy oly jók voltak hozzám és megkülönböztettek fajtám többi teremtéseivel szemben.

Ha néha eszembe jutott családom, barátaim, honfitársaim s általában az egész emberi nem, úgy láttam őket most már természetben és külső megjelenésben, mint a *yehu*-kat, akik műveltebbek ugyan kevésbé s felruházottak a beszéd adományával, de értelmüket arra használják csak, hogy fejleszszék s megsokasítsák mindama bünöket, melyekből itteni *yehu* testvéreim annyit szedhettek össze csak, amennyit természet és ösztön határol. Ha néha megláttam alakomat valami forrás, vagy tó tükrében, utálattal és borzalommal fordítottam el az arcom, s egy közönséges *yehu*-t szivesebben láttam, mint önmagamat. Ellenben gyönyörűséggel szemléltem minden *Hauhnhnm*-et s lassankint észrevétlenül utánozni kezdtem mozdulataikat, járásukat; természetemmé is vált ez a szokás, úgy, hogy barátaim gyakran mondják nekem

most is az ő durva modorukban: „barátom, olyan otrombán cammogsz, mint egy ló“, aminek nagyobb bókot nem mondhatnak nekem. De meg a kiejtésében is van valami a *Hauhn-hnm*-ek beszédmodorából, ha ezért csufolnak, vagy nevetnek rajtam, annak csak örülni tudok.

Mindeme boldogság közepette, mikor már azt hittem, hogy egész életemre megnyugodtam s így fejezem be napjaim: egy reggel gazdám korábban küldött értem, mint rendesen. Magatartásán rögtön észrevettem, hogy zavarban van, s nem tudja, hogyan kezdje a szót. Rövid hallgatás után azt mondta: „igazán nem tudja, miként hat majd rám, amit mondani akar. A legutóbbi országgyűlésen, amikor a *yehu*-k dolgát megbeszélték, a képviselők nem helyeselték azt, hogy valaki *yehu*-t tartson a családjában s úgy bánjon vele, mint ha igazi *Hauhn-hnm* volna. Szóbajött, hogy ő ezzel a *yehu*-val gyakran társalog, mintha a *yehu* társaságában öröme telnék, vagy abból valamit tanulhatna. Az effajta dolog nem természetes és nem észszerű, ilyesmi eddig nem is fordult elő. Éppen ezért az országgyűlés figyelmeztette őt, hogy vagy tartson engem a *yehu*-k közt, mint ahogy illik, vagy küldjön vissza a hazámba, ahonnan eljöttem. Az első javaslatot mindnyájan elvetették, akik egyszer láttak engem s beszéltek velem, megegyezve abban, hogy van bennem valami értelem s féltő, hogy elcsábítom az erdők és hegyek vadon legelő *yehu*-it s éjnek idején megrohanom a nyájukat; hiszen

a *yehu*-k természetűl fogva ragadozó állatok s idegenkednek a munkától“.

Gazdám hozzátette, „hogy a környék *Hauhnhnm*-jei naponta sürgetik: hajtáná végre az országgyűlés figyelmeztetését s így nem edázhatja el ezt a dolgot. Azt tudja, hogy uszva nem igen juthatok vissza a hazámba, mint ahogy a többiek első percben akarták. Éppen azért szeretné, ha keritenék valami járművet, olyant, amilyenről beszéltem, s amelyik vinne a tengeren. Ha akarom, bármelyik szolgáját szívesen bocsátja rendelkezésemre, hogy segítsen rajtam. A maga részéről — fejezte be végre — szívesen szolgálatában tartott volna életemfogytáig, mert úgy látta, mintha sok rossz hajlamomból kigyógyultam volna s amennyire alacsonyrendű természetem képessé tett erre, mindenben igyekeztem utánozni a *Hauhnhnmokat*“.

Az olvasó kedvéért meg kell itt jegyezni, hogy a *Hauhnhnm* országgyűlés határozatát *hnhloayn*-nek nevezik, ami *figyelmeztetést* jelent, amennyire lefordítható. Az náluk képtelen gondolat, hogy értelmes lényt valamire kényszeríteni kelljen vagy lehessen, náluk csak tanácsról, intésről lehet szó. Hiszen csak az észszerűség parancsának engedelmeskednek mindnyájan, s aki ezt nem teszi, nem tarthat igényt arra, hogy értelmes lénynek nevezzék.

Gazdám szavai a legfeneketlenebb kétségbeesést és bánatot keltették szívemben; nem bírtam szólni és ájultan estem lábaihoz. Mikor

magamhoz tértem, azt mondta nekem, „hogy úgy hitte, meghaltam“, mert ezen a vidéken nem ismerik a természetnek effajta ostobaságait, mint az ájulás. Elgyengült hangon válaszoltam, „hogy a halál nagy boldogság volna nekem; hogy nem akarom bírálni az országgyűlés figyelmeztetését, vagy a sürgető barátokat, de gyenge és romlott ítéletem szerint észszerű lett volna, ha kevésbé szigoruak. Hiszen egy tengeri mértföldet se tudok uszni s a legközelebbi szárazföld legalább száz mértföldnyire van. A csolnakcsináláshoz pedig sok mindenféle anyag kell, ami nem is található ebben az országban. Mégis hálából és hódolatból megpróbálom és mindent megteszek, amit tehetek, bár azt hiszem, lehetlent kívánnak tőlem s azért már is elveszettnek tekintem magamat. De a természetellenes halál kilátása még nem a legnagyobb bajom, mert feltéve, hogy valamely csudálatos véletlen folytán mégis megmenekülök, hogy éljek már most *yehuk* között, ahol megromlok s eldurvulok megint, mert nem lesz vezető kéz, mely az erkölcs és értelem útjára visszakormányoz? Tudom, hogy a *Hauhnhm*-ek minden határozata megdönthetetlen érveken nyugszik s egy nyomorult *yehu*, mint amilyen magam vagyok, meg nem ingathatja ez érveket. Éppen ezért, alázatos hálával elfogadom ajánlatát, hogy szolgát ad segítségemre s megfelelő időt szab. És ha valamikor visszatérek hazámba, megmarad nekem a halvány remény, hogy fajtámnak hasznára válhatok a *Hauhnhm*-ek örök dicsőségét zengve

és intve az emberiséget, hogy azok erkölcsösen okuljanak“.

Gazdám néhány szóban, de igen kegyesen válaszolt. Két hónapot adott arra, hogy a csolnakot megcsináljam. A vörös poroszkát, szolgtársamat (igy kell neveznem ezentul), rendelte mellém, hogy kövesse intézkedéseim. Biztosítottam gazdámot, „hogy ennyi segítség elég is lesz és tudom, hogy a vörös poroszka jóindulattal van irányomban.“

Ebben a társaságban, első dolgom volt felkeresni azt a sziklapartot, ahol a lázadó legénység partra tett. Felmentem egy domb csucsára s körülnézve a tengeren, a távolban, észak-keletre kicsiny szigetet vettem észre. Távcsőmmel tisztán kivehettem, hogy körülbelül öt mérföldnyire fekszik innen. A vörös poroszka azt mondta, hogy tévedek, az csak valami kék felhő: ezek a bensülöttek nem is tudják elképzelni, hogy az országon túl lehet még más világ és szárazföld, nem úgy mint mi, kik annyit közlekedünk a vizen.

Elhatároztam hát, hogy ez a sziget lesz számüzetésem első állomása; a többit a jó szerencsére bízom.

Hazatérve a vörös poroszkával, megbeszéljük a munkát. Kimentünk a cserjébe. Késemmel és egy éles kovakővel, amit nagyon ügyesen erősítettek fadarab végére, több fenyőcölöpöt vágunk, akkorákat, mint egy-egy sétapálca s néhány nagyobbat is. Most nem untatom az olvasót a részletek leírásával, elég az hozzá, hogy hat hét alatt, a vörös poroszka segítségé-

vel, összeeszkábáltunk amolyan indus csolnak-félét, elég nagyot, befedtük erős yehu-bőrrel, amit magamcsinálta kender-cérnával varrtunk össze. Ilyen bőrből készült a vitorla is: fiatal *yehuk* szolgálnak erre, mert az öregek bőre már kemény és törik. Négy evezőt is csináltunk. El-láttam magam főtt hussal és vittem két nagy hordót: az egyikben tej volt, a másikban víz.

Csolnakomat kipróbáltam egy nagy tóban, aztán kijavitgattam, ami még fogyatékos volt s a hasadékokat kitömtem *yehu*-zsirral. Mikor aztán minden rendben volt, nagy kocsira rak-tuk az egészet, a *yehuk* kivittek a tengerpartra, a vörös poroszka meg néhány más szolga kísé-retében.

Igy utrakészen vártam a távozás napját. Elbucsuztam gazdámtól, urnómtól, az egész családtól. Szememet elfutotta a könny és a szívem göresösen elszorult. Gazdám, részben kíváncsi-ságból, részben, ha feltevésem nem szerényte-len, barátságos jóindulatból, látni akart a csol-nakban, néhány barátjával elkisért hát a tenger-partra. Egy órát kellett várni az árra, ekkor, látván, hogy a szél éppen ama sziget felé fuj, amely utam első állomása kellett legyen: még-egyszer elbucsuztam gazdámtól. A földre akar-tam vetni magam, hogy megcsókoljam patáját, de ő kegyesen felemelte ajkaimhoz. Nagyon jól tudom, hogy sokan lesznek, akik az itt említett részletet kétségbevonják. Árulkodók lehetnek, akik vitatják, hogy valószínűtlen, hogy egy fen-séges *Hauhnhnm* ennyire leereszkedjék ilyen alantas lényhez. Jól tudom, hogy vannak uta-

zók, akik rendkívüli kegyekkel kérkednek, amikben állítólag részük volt. De ha ezek a vádolók jobban ismernék a *Hauhnhm*-ek nemes és előzékeny természetét, másképpen beszélnének.

Üdvözöltem a gazdám társaságában megjelent többi *Hauhnhm*-et, csolnakomba száltam s ellöktem magam a parttól.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

(Szerző kalandos utja. — Uj-Hollandiába ér, reméli, hogy ott kiköthet. — Egy bennszülött nyállal megsebesíti. — Megfoglalják s erőszakkal portugál hajóra teszik. — Az udvarias kapitány. — Szerző megérkezik Angllába.)

1715 feburuár 15-én, reggel pontban kilenc órakor kezdtem el ezt a kétségbeesett utat. A szél kedvező volt, eleinte mégis inkább evezőimet használtam, majd elfáradva, vitorlát bontottam. Gazdám és barátai ott álltak a parton, míg csak el nem tüntem szemeik elől; még hallottam néhányszor, hogy kiált utánam a vörös poroszka, aki mindig szeretett „*Hnuy illa nyha majah yehu*“, „vigyázz magadra, nemes yehu!“

Tervem az volt, hogyha lehetséges, felkeresek valami lakatlan szigetet, ahol a magam munkájával meg tudok teremteni annyit, amennyi elég ahhoz, hogy hátralévő életemet ott leéljem: nagyobb boldogságot jelentett ez nekem, mintha azzal kínáltak volna, hogy Európa legelőkelőbb udvarának első minisztere legyek; oly

borzasztó volt arra gondolni, hogy most visszatérjek az emberi társadalomba s eltűnjem, hogy *yehu*-k kormányozzanak. Ebben a tervezett magányban legalább örülhetek a magam gondolatainak s elmélkedhetem a *Hauhnhnm*-ek hasonlíthatatlan nemességén: nincs módomban, hogy fajom romlottsága és bűnei hassanak lelkemre.

Az olvasó emlékszik rá bizonynyal, hogy mikor a legénység összeesküdött ellenem, fülkémbe zártak, ahol heteket töltöttem, nem tudva, merre megyünk, s mikor a matrózok partra tettek, hogy mondták káromkodásaik közepette, „nem tudják maguk se, melyik végén vannak a világnak“, akár jóhiszeműen, akár hamisságból. Akkor úgy sejtettem, hogy a Jóreménység fokától mintegy tíz foknyira lehetünk, délfelé a szélesség 45° -án, ezt kellett hinnen elejtett szavaikból s abból, hogy Madagaszkár felé igyekeztek. S bár ez csak feltevés volt, mégis keletnek fordítottam a kormányt, remélve, hogy így elérem Uj-Hollandia délnyugati partját, ahol nyilván talállok valami nekem való kis szigetet. Nyugati szél futt s számításom szerint este hatig legalább tizenyolc mérföldet haladtam: ekkor kicsiny szigetet vettem észre s csakhamar oda is értem. Csak egy kiálló szikla volt az egész, a szelektől képzett természetes töltéssel. Itt kikötöttem s felkapaszkodva a szikla ormára, keletre szárazföldet pillantottam meg, déltől észak felé huzódni. Az éjszakát csolnakomban töltöttem, másnap reggel utrakeltem s hat óra alatt elértem Uj-Hollandia partjait. Ez

végleg megerősített abban a régi feltevésemben, hogy e földrész legalább három fokkal keletebbre fekszik, mint ahogy a geografusok hiszik, évekkal utóbb ezt a megfigyelésemet közöltem nemes barátommal, *Hermann Moll*-al, s ki is fejtettem neki felfogásomat, de ő inkább más szerzők adatainak szeretett hinni.

Nem láttam benszülöttet azon a helyen, ahol partraszálltam. Fegyvertelen lévén, nem mertem beljebb hatolni; találtam a parton néhány ehető kagylót, nyersen ettem meg, mert tüzet gyujtani sem volt bátorságom. Három napon át osztrigát és csigát ettem, hogy kiméljem a készletemet, szerencsémre édesvizü forrásra bukkantam, mely nagyon felüdített.

A negyedik napon, kissé beljebb merészkedve, husz vagy harminc benszülöttet pillantottam meg egy magaslaton, mintegy ötszáz méternyire. Holmi máglya körül ugráltak, meztelenül, nők, férfiak, gyermekek, ahogy a füstön keresztül kivehettem. Az egyik észrevett és jelt adott a többieknek; öten közeledtek felém, az asszonyok és gyermekek ottmaradtak. Futni kezdtem, elértem a partot, csolnakomba ugrottam s ellöktem magam. A vadak, látván, hogy menekülök, utánam futottak s nyilakkal lövöldöztek; az egyik nyil mélyen baltérdembe furódott, sebet ütve, melynek nyomait siromba viszem egykor. Félttem, hogy a nyil mérgezett volt, azért, alighogy kieveztem lőtávolukból, kiszívtam a sebet és bekötöttem.

Most igazán nem tudtam, mitévő legyek: ugyanarra a partra nem mertem visszatérni.

Észak felé fordultam s evezni voltam kénytelen, mert a szél, bár gyengén, ellenkező irányból fult. Körülnézve, egyszerre csak vitorlát pillantottam meg, észak-északkelet felé. Egyre közelebb jött, nem tudtam, bevárjam-e, vagy odább álljak, végre győzött bennem a *yehu*-faj iránt érzett utálat, megfordítottam csolnakomat s ismét dél felé kormányoztam. Elhatároztam, hogy inkább ama barbárokra bízom sorsomat, semhogy együtt kelljen élnem európai *yehuk*-kal. Partravontam a csolnakot, a forrás mellett egy kő mögé rejtőztem.

De a hajó félmérföldnyire közeledett a parthoz és ladikot küldött, hogy édesvizet hozzon (ugy látszik, ismerték már ezt a helyet). Csak akkor vettem észre, mikor a ladik már partot ért: már későn volt; nem bujhattam el. A tengerészek észrevették csolnakomat s arra következtettek, hogy a csolnak gazdája nem lehet messze. Négy fölfegyverkezett legény felkutatta a környéket, minden bozótba benéztek, minden követ felforgattak, végre az egyik rámbukkant, amint arccal a földre fordulva, ott feküdtem a kő mögött. Néhány percig bámészan nézték szokatlan ruháimat: bőrből varrt kabátom, fatalpu cipőmet és prémes harisnyám. Látták, hogy nem vagyok benszülött, mert hisz azok meztelenül jártak. Az egyik tengerész, egy portugál, rám szólt végre, hogy álljak fel s kérdezte, ki vagyok? Jól beszélem ezt a nyelvet, s talpra állva, azt feleltem, „hogy egy szegény *yehu* vagyok, akit a *Hauhnhnm*-ek száműztek s kérem őket, bocsássanak utamra“. Csudál-

kozva hallották, hogy a saját nyelvükön válaszolok s arcom színén is látták, hogy csak európai lehetek: de sejtelmők se volt arról, mit értek *yehu* és *Hauhnhnm* alatt, néhányan pedig hangosan felnevettek furcsa kiejtésemen, mely a lónyerítéshez hasonlított. Én magam félelemtől és undortól reszkettem. Ujból ismételtem, hogy bocsássanak el s lassan csolnakom felé hátráltam, de ők visszatartottak, tudni akarták: „hová való vagyok? honnan jövök?” s miegymást. Elmondtam, „hogy Angolországban születtem, öt éve vagyok uton, öt év előtt az ő országuk, meg az enyém még békében élt. Azért hát remélem, hogy nem tekintenek ellenségnek, miután én se akarom bántani őket, én csak egy szegény *yehu* vagyok, valami elhagyott helyet keresek, ahol boldogtalan életem hátralevő napjait békében eltölthetem.“

Mikor erre megint beszélni kezdtek, az az érzésem volt, hogy még soha ilyen természetellenes hangokat nem hallottam, olyan szörnyűséges volt az, mintha holmi kutya, vagy tehén beszélni kezdene, vagy a *Hauhnhnm*-ek országában egy *yehu* megszólalna. A jó portugálok még egyre csodálkoztak furcsa ruhámon és különös kiejtésemen, bár jól értették, mit mondok. Emberségesen bántak velem, azt mondták, „hogy a kapitány elvisz ám engem ingyen *Lissabonba*, ahonnan aztán hazamehetek. Majd ketten visszatérnek a hajóra, értesítik a kapitányt s megkérdik, mitévők legyenek: addig azonban fogva tartanak, ha csak ünnepelesen meg nem ígérem, hogy nem szököm

meg". Jobbnak láttam, hogy megadjam magam. Nagyon szerették volna tudni történetemet, de csak töredezett szavakban beszéltem erről, úgy, hogy azt hitték, a szenvedések megzavarták eszemet. Két óra múlva a ladik, mely hajóra szállította az édes vizet, visszatért. A kapitány azt üzenete, hogy haladéktalanul szállítsanak a fedélzetre. Térdreestem és úgy könyörögtem, hogy adják vissza szabadságomat, de hiába, látván ellenkezésemet, a matrózok megkötözték, a csolnakba tettek és a hajóra vittek, ahol rögtön be kellett lépnem a kapitány fülkéjébe.

A kapitányt *Pedro de Mendeznek* hívták; igen udvarias és előzékeny férfiúnak bizonyult. Szeliden kért, mondanám meg, ki vagyok s honnan jövök; megkérdezte, mit eszem, iszom. Oly kedvesen és nyájasan bánt velem, hogy csodálkoztam, egy *yehu*-ban hogy lehet ennyi tisztesség. Mégis hallgatag és komor maradtam, hiszen csaknem elájultam a szaguk miatt. Végre kértem őket, engednék meg, hogy a magam csolnakjából hozzak ennivalót magamnak. A kapitány azonban csirkét rendelt és kitűnő bort, majd elrendelte, hogy fektessenek le egy nagyon tiszta és szép fülkébe. Én azonban nem vetkőztem le, ruhástul ráfeküdtem az ágyra, félóra múlva kiosontam, mikor a legénység ebédelte, odalopózkodtam a korlát széléhez, hogy a tengerbe vessem magamat inkább, semhogy *yehuk* között kelljen élnem. De az egyik tengerész észrevett, értesítette a kapitányt és vasraverse vittek vissza fülkémbé.

Ebédután Don Pedro bejött hozzám, hogy

megkérdezze: mi okom lehetett ilyen kétségbeesett kísérletre? Biztosított, „hogymindenképpen szolgálatomra akart lenni“ s oly szépen és értelmesen beszélt, hogy végre kezdtem olyan állatnak tekinteni, mely valami halvány értelemmel rendelkezik. Röviden elmondtam hát utam történetét: hogy lázadt fel ellenem saját legénységem, hogyan és hol tettek partra, hogy éltem öt évet odaát és kicsodák között. Végighallgatott, mintha valami álmod, vagy rémlátomást mondanék el s közölte is velem, minek tartja egész elbeszélésem. Ezen igen felháborodtam, már régen elfelejtettem volt, hogy hazudni is lehet és szükségképpen a mások igazában való kételkedés is sértőleg hatott rám. Erélyesen kérdeztem: „vajjon az ő országukban szokás oly dolgokat állítani, amik nincsenek?“ Megmondtam neki, „hogymcsaknem teljesen elfelejtettem már, mit értenek ők hamisság alatt; ha ezer évet éltem volna még a *Hauhnhnm*-ek országában, nem eshetett volna meg, hogy bár a legalantasabb szolgát is hazugságon kaphattam volna. Különbén egészen mindegy nekem, hiszi-e, nem hiszi-e, amit hallott, én csak jóindulatáért cserébe válaszolok szívesen bármely ellenvetésre, amit e tárgyban tehet s így csakhamar felismeri majd az igazságot“.

A kapitány okos ember volt; miután néhányszor keresztkérdésekkel megkísérelte, hogy föllentésen fogjon, végre kezdett hitelt adni mindannak, amit elbeszéltem. Aztán megjegyezte, „hogymha az igazmondásnak olyan tántorithatatlan híve vagyok, hát adjam neki be-

csületszavamat, hogy elkisérem őt utján s nem támadok többé saját életemre, máskülönben kénytelen foglyul tartani mindaddig, míg Lisszabonba érünk“. Ezt megígértem neki, de egyuttal kijelentettem, „hogy inkább elviselem a kinhalált, mint semhogy élve visszatérjek a *yehu-k* közé“.

Utunkat semmi megemlítésreméltó esemény nem zavarta. A kapitány komoly kérésére és mert hálával tartoztam neki, nehányszor leültem asztalához, igyekeztem elrejteni az emberi faj iránt érzett ellenszenvemet, bár az gyakran, akaratom ellenére, kitört belőlem, amit aztán a kapitány megjegyzés nélkül türt. A nap nagy részét mégis fülkémbe zárkózva töltöttem, hogy embert ne lássak. A kapitány többször felszólított, hogy vessem le vademberhez méltó öltözékemet és legjobb rend ruhájával kinált meg. De udvariasan visszautasítottam, nem birtam volna elviselni a gondolatot, hogy magamra huzzak valamit, ami valaha egy *yehu* testén volt. Csak két tiszta inget kértem, megfontolva, hogy a gyakran mosott fehérnemű még sem piszkolhat be annyira. Az ingeket aztán naponta váltottam és magam mostam.

1715 nov. 5-én értünk Lisszabonba. Partraszállás előtt a kapitány kényszerített rá, hogy felvegyem a ruháját, nehogy a csőcselék összefusson, ha meglát. A saját házába vezetett s kérésemre a legfelsőbb emeleten adott szobát. Komolyan megkértem „hallgassa el az emberek előtt, amit a *Hauhnhnm*-ek országáról beszéltem, mert egy ilyen történetből, ha csak egy

szó is kiszivárog, megrohannak az emberek, sőt valószínűleg be is csuknak és az inkvizíció máglyára vet". A kapitány egy vadonatúj rend ruhát ajándékozott nekem, mert nem türtem, hogy a szabó hozzám nyuljon, mértéket venni. Egyéb szükséges holmit is kaptam tőle néhányat: huszonnégy órán keresztül előbb minden tárgyat megszellőztettem, mielőtt a kezembe vettem volna.

A kapitánynak nem volt felesége, három szolga ügyelt rá — egyiket se türtem el az asztalnál — a kapitány társaságát kezdtem elviselni, mert sok megértés volt benne. Végre annyira voltam, hogy már ki mertem nézni az ablakon. Fokról-fokra lejjebb fekvő szobákba merészkedtem, egyszer meg már ki is mertem dugni a fejem az uccára, de azonnal ijedten visszakaptam megint. Egy hét mulva már lecsábitott a kapuba, irtózásom fokozatosan csökkent, de az emberi faj iránt érzett megvetés és gyűlölet talán fokozódott még lelkemben. Végre a kapitány társaságában már néhány rövid sétát tettem az uccán, de az orromat előbb gondosan eldugaszoltam rutával vagy dohánynyal.

Tíz nap mulva Don Pedro, akinek beszéltem néhány szót családi ügyeimről, rávett, a becsületre és lelkiismeretre hivatkozva, hogy térjek vissza szülőföldemre, próbáljam meg, tudok-e élni feleségemmel és gyermekeimmel. Elmondta, „hogy a kikötőben utrakészen áll az angol hajó s hogy ő szívesen ellát mindennel, amire szükségem van.“ Unalmas volna elbe-

szélni vitánkat: az ő érveit és az én ellentmondásaim. Kijelentette, „hogy teljességgel lehetetlen olyan elhagyott szigetet találni, aminőt én keresek, ellenben a saját házámban én parancsolok s élhetek olyan visszavonult életet, amelyen csak jól esik“.

Végre hajlottam a szóra, belátván, hogy nem tehetek okosabbat. Elhagytam Lisszabont november 24-én. angol kereskedelmi hajón, hogy ki volt a kapitánya, én bizony sose kérdeztem. Don Pedro elkísért a hajóig és husz fontot adott kölcsön. Barátságosan elbucszott tőlem, meg is ölelt, amit úgy ahogy elviseltem. Utközben nem beszéltem senkivel, beteget jelentve, lent maradtam fülkémben. 1715 december 5-én horgonyt vetettünk a dűnéknél, reggel kilenc órakor, úgy, hogy délután háromra otthon lehettem.

Feleségem és családom nagy csudálkozással és örömmel fogadott, hiszen régen halottnak vélték már. Be kell vallanom: családom megpillantása csak undort és megvetést keltett bennem. Ezt az érzést nem csökkentette, sőt talán fokozta az a tudat, hogy mily közeli kötelelek füznek egymáshoz. Mert bár a *Hauh-hnm*-ektől történt szerencsétlen számüzetésem óta hozzászoktam kissé a *yehu*-k látásához, képzeletem tele volt még a nagyszerű *Hauh-hnm*-ek minden nemes erényeinek örökös csudálatával. S ha arra gondoltam, hogy egy nőstény *yehu*-val történt érintkezés következtében több más *yehu* apja lettem, alig tudtam hová legyek szégyenemben, zavaromban, irtózatomban.

Mikor a küszöböt átléptem, feleségem átölelt és megcsókolt; nem lévén hozzászokva, évek hosszú során át, ilyen utálatos állat érintéséhez, elájultam s több mint egy órát feküdtem eszméletlenül. Most, hogy ezt írom, öt év telt el már utolsó utam óta s hogy Angolországba visszatértem. Az első évben nem tudtam elviselni, hogy feleségem és gyermekeim közelmbe jöjjenek, nem bírtam a szagukat, még kevésbbé, hogy velem egy szobában étkezzenek. Egészen a mai napig nem türtem el, hogy kenyeremhez nyuljanak vagy egy pohárból igyanak velem, leszoktattam őket a kézfogásról is. Első dolgom volt, mihelyt pénzhez jutottam, hogy két fiatal pejkit vegyek, ezeket jó istállóban tartom. Lovaimon kívül még lovászom társaságát szeretem; mindig feléledni érzem magam, ha az istállóból hozott kedves illattal szobámba lép. Lovaim türhetően megértik, amit beszélek, naponta legalább négy órát társalgok velök. Nyerget, zablát nem ismernek, jóbarátságban élnek velem és egymással is.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

(Szerző megbízhatósága. — Mit akart elérni jelen műkladásával. — Szerző igen elítéli azokat a szerzőket, akik eltérnek az igazságtól. — Szerző igazolja és tisztázza magát. — Válasz egy ellenvetésre. — Új gyarmatpolitika. — Az angol korona joga mindama földekhez és országokhoz, melyeket szerző leirt. — Az elfoglalás nehézségei. — Szerző utoljára bucsuzik el olvasójától: jövőendő életmódjáról beszél, néhány szives tanácsot ad s befejezi művét.)

Igy hát, nemes olvasó, odaértünk, hogy hü képét adtam utjaim tizenhét évének s hét hónapjának: legfőbb törekvésem mindig az igazság volt s nem a szóvirágok ékes cicomája. Mint mások, annyian, én is mulattathattalak volna bámulatos és hallatlan mesékkel, de illendőbbnek véltem, ha a szintiszta valóságot beszélem el, egyszerü s közvetlen modorban; — az én dolgom nem az volt, hogy mulattassalak, de hogy közöljek veled néhány dolgot, amit nem tudtál.

Mi, akik távoli országokat bejártunk, hol ritkán fordul meg angol és más európai ember, könnyen gyárthatunk fantasztikus leírásokat,

csudás tengeri és szárazföldi állatokról. De az utazó legfőbb célja az legyen, hogy az embereket bölcsebbé s jobbá tegye, jó s rossz példával egyaránt javítsa lelküket, mindabban, amit távol országokról elmond.

Szivemből óhajtanám, hogy minden utazót, mielőtt engedélyt nyerne arra, hogy művét nyilvánosságra hozza, arra kötelezne a törvény, hogy királyi kancellár előtt esküt tegyen le: esküvel kijelentse, hogy mindaz, amit leirt, a legjobb tudása szerint való igazság. Akkor talán nem történne meg ismételten, hogy kapzsi és pénzéhes szerzők mindenféle szemenszedett valótlanságot firkálnak össze, hogy könyveiket kapóssá tegyék, s a gyanutlan olvasóra rátukmálják elméjük satnya képzelgéseit. Ifjabb éveimben, nagy gyönyörűséggel bujtam a különféle utleírásokat, de azóta sokfelé jártam s rájöttem, hány hamis mesét vettem szószerint, s hány hibás megfigyelést; ez aztán elvette kedvemét az effajta szerzőktől s gyakran őszintén felháborodtam azon, hogy mily méltatlan s vakmerő módon visszaél sok szerző az emberek hiszékenységével. Éppen ezért, tekintve, hogy néhány ismerősöm szerint az én csekély igyekezetem talán nem visszatetsző hazám olvasóinak szemében: legfőbb elvül tűztem ki magam elé, hogy soha, egy pillanatra se tántorodom el az igazság keskeny és szigorú ösvényéről, hála istennek, kísértésbe se igen juthatok, hiszen jól megjegyeztem nemes *Hauhnahn* gázdám tanítását, akinek szerencsém volt oly hosszú éveken át tanítványa lenni:

— „Nec si miserum fortuna Sinonem
Finxit etiam, mendacemque improba finget.“

Nagyon jól tudom, hogy milyen csekély dicsőséget szerez az ember effajta irással, amihez nem kell se tehetség, se műveltség, csak jó emlékező képesség, vagy pontos és rendszeres napló. Azt is tudom, hogy az utleirók, éppen úgy, mint a szótárszerkesztők, hamar elvesznek a feledés ködébe, azoknak sulya alatt, akik később jelentkeznek s legfelül feküsznek. Nagyon valószínű, hogy jönnek majd utazók, akik felkeresik mindama vidékeket, melyeket itt leirtam s kiigazitják (ha vannak) esetleg tévedéseimet: újabb felfedezésekkel toldják meg szerény enyéimet; ezek félretolnának majd engem, helyembeállnak s a világ elfelejti, hogy éltem valaha s irtam. Ez elszomorítana talán, ha a hirnév és dicsőség volna a vágyam, de mert egyetlen óhajom a közjólét, a legkevésbé se bánt effajta nyugtalanság. Mert lehet-e ember, ki ha a dicsőséges *Hauhnhnm*-ek általam felsorolt erényeit megismeri, ne szégyenkezzék azon, hogy ebben az országban ő a teremtés koronája, az uralkodó minden állatok között? Ne szóljunk mindazon országokról, ahol *yehuk* uralkodnak, ezek között talán legkevésbé a *brobdingnag*-beliek romlottak el; ezeknek erkölcsseit s kormányformájukat vajmi boldogság volna felcserélni a miénkkel. Az olvasó ítélje meg ám önmaga, igazam van-e, én nem mondok véleményt.

Ki sem mondhatom, mennyire örülök annak, hogy jelen művemet minden valószínűség szerint nem gáncsolják s csépelik majd, hiszen

mifajta ellenvetéseket tehetnének a felülvizsgálók oly íróval szemben, aki a pusztá tényeket sorolja fel, s még hozzá oly távoli országokkal kapcsolatban, melyekkel semmiféle kereskedelmi vagy politikai vonatkozásban nem állunk? Gondosan kerültem sokféle igazságtalan megjegyzést, amivel némely utleirót méltán vádol a kormány. Pártkérdésekbe nem keveredtem soha; szenvedély, előítélet, emberekkel vagy csoportokkal szemben való rosszakarat távol állott tőlem. Tanítani s megismertetni akarom az embereket: jogot ad nekem erre, szerénytelenség érzete nélkül, az a véletlen szerencse, hogy oly sokáig éltem a tökéletes *Hauhnhnm*-ek országában. Mig irtam, nem gondoltam se anyagi, se erkölcsi haszonra. Szigoruan megtiltottam magamnak, akár egyetlen szót is leírni, mely elmélkedés lett volna, vagy vélemény; nem sérteltem meg senkit, még olyanokat sem, akik szívesen sértődnek meg. Jogom van hát ahhoz, hogy kifogás nélkül való írónak nevezzem magam; az én művemet ne olvassák az Ellenvetők, Válaszolók, Megjegyzők, Vitatkozók, Rábukkánók, Felfedezők és Kinyomozók. Ezen a munkán nem gyakorolhatják képességüket.

Egyet mégis be kell vallanom. Valaki célozott rá homályosan, hogy „kötelességem lett volna, mint angol alattvalónak, hogy a külügyminisztérium használatára felterjesztést készítssek utjaimról, mert minden tartomány, amit angol alattvaló felfedez, angol birtok és gyarmat“. De kétségeim voltak, hogy birtokaink, amikhez felfedzéseim révén jutottunk, oly

könnyen elfoglalhatók-e, mint Amerika volt, amit Cortez Ferdinánd hamar bekebelezett. A *liliput*-beliek országa aligha ér meg nekünk egy hajóhadat s hadsereget, másrészt kérdés, nem volna-e oktalanság megtámadni a *brobdingnag-belieket*, vagy éppen oly vitézül és sikeresen küzdenének-e katonáink, mint szoktak, a Repülő-Sziget ellen, mely fejük felett lebeg? A *Hauhnhnm*-ekkel talán könnyebb dolgunk volna, ők a háborus tudományokban teljességgel járatlanok, s a löfegyverek ellen tehetetlenek. De ha külügyminiszter volnék, igaz lélekkel nem tudnám javalni, hogy elfoglaljuk országukat. E benszülöttek bölcsessége, egyetértése, félelmet nem ismerő bátorsága s hazaszeretete, attól félek, pótolna minden hadi tudományt. Képzeljünk el huszezer *Hauhnhnm*-et, amint egy európai hadtest sorai közé ront, szétrobbantva a rajvonalt, felborítva a kocsikat, hátsó lábukkal rettentő port kavarva fel: Augusztus császár leírása jut eszembe: *Recalcitrat undique tutus*. Inkább ajánlanám azt, vegyük rá őket, hogy néhány ezer benszülött jöjjön közénk, civilizálni Európát, tanszékeken előadást tartani a becsület, igazságosság, mértékletesség, közszellem, tisztaság, barátság, jóakarát és hűség alapfogalmairól. Hiszen, úgy tudom, e fogalmak *neve* a legtöbb európai nyelvben megvan még, az élő nyelvekben éppen úgy, mint a holtakban; biztosan nem merem mondani, csekély olvasottságu s nagyon közepes műveltségü író létemre.

De volt még egy okom, amiért nem szive-

sen gondoltam arra, hogy őfelsége birodalmát felfedezéseimmel gyarapítsam. Az igazat megvallva, lelkiismeretfurdalást éreztem: vajjon igazságosnak vélhető-e ez a mód, amelylyel uralkodóink hasonló esetekben eljárnak? Tegyük fel például, hogy egy kalózhajó legénységét a vihar kiveti holmi ismeretlen partra: az árbócosárban földet jelez a hajósinas, a kalózok partraszállanak, fosztogatni és rabolni; ártatlan s tapasztalatlan nép fogadja őket, minden szivességgel s vendégszeretettel. A kalózok új nevet adnak az országnak s királyuk nevében formálisan birtokukba veszik. Ennek jeléül zászlót tüznek ki, leölnék két-három tucat benszülettet, rabul ejtenek három-négy tucatot. Hazatérnek s kegyelmet nyernek. Új birtok alakult most, amit isteni kegyelem jogánál fogva szereztünk. Hajók indulnak oda, a benszületteket kiirtják, szétkergetik, királyukat kinpadra vonják, hogy elárulja, hová tette a föld aranyát? a katonák szabad kezet kapnak fosztogatásra, bujálkodásra s a föld megrészezszik fiainak vértől. E mészárosokat nevezzük aztán „expedíciónak” ezeknek feladata, hogy bálványimádó és barbár népeket civilizáljanak.

Semmiképpen nem célzok a nagy britt birodalomra, mely az egész világnak példát adott, hogyan kell bölcsességgel gyarmatot alapítani, hogy kell művelni a népet, vallásban, tudományban; hogyan kell józan életü s nemes alattvalókat küldeni a gyarmatokra; hogyan kell magasképességü s romlottságra képtelen hivatalnokok révén igazságot szolgáltatni a gyarmatokon, s mindennek tetejébe, erényes és

ájtatos kormányzókat hogyan kell kinevezni, akik a nép jólétét s boldogságát össze tudják egyeztetni őfelsége érdekeivel s dicsőségével.

De tekintve azt, hogy az általam leirt országok szerény véleményem szerint nem úgy néznek ki, mintha szeretnék, hogy meghódítsák, legyilkolják, rabszjira fűzzék és kiirtsák a gyarmatosok; másrészt pedig sem aranyuk, sem ezüstjük, sem cukruk vagy dohányuk nincs fölös mértékben: alázattal kockáztatni merném a megjegyzést, hogy nem is érik meg nemes buzgalmunkat, érdeklődésünket és vitézségünket. Ha mindazonáltal azok, akikre tartozik e kérdés, jónak látják más véleményen lenni; a magam részéről kész vagyok bizonyítani, törvényes uton, hogy előttem soha európai ember nem fordult meg a leirt országokban. Már úgy értem, ha a benszülötteknek hinni lehet, hacsak nem merülhet fel vitás pont gyanánt az a két *yehu*, akiket állítólag sok évvel ezelőtt láttak megjeleni *Hauhnhnm*-ország egyik hegyének peremén.

Azon se gondolkoztam, míg odajártam, milyen formaságok kíséretében lehetne és kelene uralkodónk birtokába venni e tartományokat; különben, ha eszembe is jutott volna, okosságból és önfentartási ösztönből óvakodtam volna beszélni erről, jobb alkalmat várva az eddigieknél.

Most pedig, hogy megfeleltem az egyetlen ellenvetésnek, ami bármikor felmerülhet: ime utólszor bucsuzom el nemes és nyájas olvasóimtól, befejezem művemet, hogy redriff-i kicsiny kertemben átadjam magam elmélkedésemnek,

éljek ama nemes erkölcsök művelésének, melyekre *Hauhnhnm* uraim oktattak; oktassám a magam családjának *yehu*-it, amennyiben értelmes és idomítható állatoknak bizonyulnak; ha lehetséges, hozzászokjak emberi lények látásához, gyakran tekintve tükörbe s végre, hogy örökké panaszoljam, miért kellett minálunk állattá alacsonyulni a *Hauhnhnm*-eknek, kiket még így is mindig tisztelni fogok; nagyságos gazdám, nemes családja, barátai s az egész *Hauhnhnm* fajjal szemben érzett mély hódolatomra gondolva, kikhez a miéink külső megjelenésben szerencsések hasonlíthatni, bár értelmük elfajult s megcsökkent.

Mult héten türtem el először, hogy feleségem leüljön velem ebédelni: — egyelőre az asztaltulsó végére csak. Ez alkalomból megengedtem, hogy (lehetőleg röviden) néhány kérdésemre is válaszoljon. A *yehu* szagot még most se viselem el, orromat eldugom csürlővel, levendulával, dohánynyal, hogy ne érezzem annyira. S bár korosabb embernek nehéz letenni régi szokásokról, még mindig remélem, hogy valamikor képes leszek rá *yehu*-t eltűrni a szomszédságomban s nem borzongok össze, hogy fogaival, vagy körmével nekemesik.

A *yehu*-fajjal való békülésem könnyebben menne, ha egyszer megelégednének azokkal a bűnökkel és bolondságokkal, amelyekre őket a természet feljogosította. A legkevesbé se hat már reám, ha megpillantok holmi ügyvédet, zsebtolvajt, kapitányt, bolondot, mágnást, hamis játékost, politikust, rimakerítőt, orvost, hamis tanut, besugót, vagy effélét; mindezek a

foglalkozások megfelelnek a dolgok rendjének. De ha látnom kell egyetlen pöffetegbe szorulva a testi és lelki betegség és rutság minden szenyjét és büzét s az ilyen állapotban aztán gőgöt s büszkeséget tapasztalok: — akkor fogyni kezd türelmem, azt már nem fogom megérteni tudni soha, hogy kerülhetett együvé egy fertőn ennyi tökéletlenséggel a gőg. A bölcs és nemes *Hauhnhnm*-ek nyelvében nincs szó erre a bűnre, semmiféle rosszra sincsen szavuk, ha csak azok nem, melyekkel a *uehuk* utálatos szokásait leírják — de meg ezek között se találtam meg a gőgre megfelelő szót. Ők nem ismerhették fel áthatóan s tökéletesen a *yehu*-természetet úgy, amint az egész fejlettségében kivirágzott olyan országokban, ahol ez az állat uralkodik. Én azonban, aki e pontban náluk tapasztaltabb voltam, mondhatom, hogy tisztán felismertem a gőg néhány halvány gyökerét a vad *yehuk* jellemében.

A *Hauhnhnm*-ek, kiket nem kormányoz se földön, se égen semmi, csak az értelem: nem büszkébbek jótulajdonságaikra, mint amilyen büszke én lehetek, hogy nem hiányzik kezem, vagy lábam, amivel pedig, ha csak nem bolond, aligha dicsekszik az ember, bár nélküle nyomorék volna és nyomorult. Azért időzők hosszabban e tárgynál, mert szeretném, ha lassankint elviselhetővé válnék nekem valamely angol *yehu* társasága. Éppen azért, nagyon kérem azokat, akik e képtelen s felfoghatatlan bolondságnak, a gőgnek halvány derengését érzik magukban, hogy a jövőben kerüljék el a házam tájékát.

TARTALOM.

Swift. Irta: *Pogány József* — — — — — 1

Első rész.

Utazás Lilliput-ba.

Első fejezet	— — — — —	19
Második fejezet	— — — — —	33
Harmadik fejezet	— — — — —	46
Negyedik fejezet	— — — — —	56
Ötödik fejezet	— — — — —	63
Hatodik fejezet	— — — — —	72
Hetedik fejezet	— — — — —	84
Nyolcadik fejezet	— — — — —	95

Második rész.

Utazás Brobdingnag-ba.

Első fejezet	— — — — —	105
Második fejezet	— — — — —	121
Harmadik fejezet	— — — — —	128
Negyedik fejezet	— — — — —	142
Ötödik fejezet	— — — — —	149
Hatodik fejezet	— — — — —	162
Hetedik fejezet	— — — — —	174
Nyolcadik fejezet	— — — — —	183

Harmadik rész.

Utazás Laputába, Balnibarbiba, Lugnaggba, Glubb-
dubdribe és Japánba.

Első fejezet	— — — — —	201
Második fejezet	— — — — —	209
Harmadik fejezet	— — — — —	220
Negyedik fejezet	— — — — —	226
Ötödik fejezet	— — — — —	234
Hatodik fejezet	— — — — —	243
Hetedik fejezet	— — — — —	250
Nyolcadik fejezet	— — — — —	256
Kilencedik fejezet	— — — — —	263
Tizedik fejezet	— — — — —	268
Tizenegyedik fejezet	— — — — —	279

Negyedik rész.

Utazás Hauhnum országba.

Első fejezet	— — — — —	287
Második fejezet	— — — — —	296
Harmadik fejezet	— — — — —	304
Negyedik fejezet	— — — — —	312
Ötödik fejezet	— — — — —	319
Hatodik fejezet	— — — — —	329
Hetedik fejezet	— — — — —	338
Nyolcadik fejezet	— — — — —	349
Kilencedik fejezet	— — — — —	358
Tizedik fejezet	— — — — —	366
Tizenegyedik fejezet	— — — — —	377
Tizenkettedik fejezet	— — — — —	388

VILÁGKÖNYVTÁR

EGY-EGY KÖTET ANGOL VÁSZON-
KÖTÉSBEN 1 KORONA 90 FILLÉR

DUMAS: NAPOLEON ÉLETE

FORDITOTTA: BÖLÖNI GYÖRGY

A minden mesemondók legnagyobbjának könyve a minden hősök legnagyobbikáról, a legszínesebb fantáziájú író a legfantasztikusabb életsorsról, Dumas, a nagy romantikus, a legragyogóbb lehetetlenségek és valószínűtlenségek kitalálója, Napoleon életében olyan anyagot kapott, amelynek valószínűtlenséggel és lehetetlenséggel Európa valóságos történelmébe fonódtak bele. ❧❧❧

Szines, ragyogó, szikrázóan szellemes munka és komoly, hű életrajz.

VILÁGKÖNYVTÁR

Egy-egy kötet angol vászon-
kötésben 1 korona 90 fillér.

Kapható minden könyvkereskedésben.

☛ STRINDBERG ☛

TÖRTÉNELMI MINIATÜRÖK

Fordította: BÁLINT LAJOS.

Korok, emberarcok, világnézetek formálódnak előttünk történelmi képekké. — Apró, finom vonások, meg nem tört tűzű színek művészetével alkotja meg Strindberg — Mózes, Szokratesz, Jézus, Pilátus, Luther, Nagy Péter, Voltaire, Nagy Frigyes alakját. — Történelmi képek, de Strindberg sohasem a kosztümök, hanem a lelkek festője benne. — Komoly történelemírás novella-formában.

